

प्रातः स्मरन्ध्रिय सौण सती,

प्राद्वी^१ चन्दनभाक्षिका^२ बगवति,

राजभति^३ द्वापदि^४;

केशद्व्या^५ च भृगावती^६ च सुलसा,^७

सीता^८ सुभद्रा,^९ शीवा;^{१०}

कुंति^{११} शीलवती^{१२} नलस्य-द्वयिता,^{१३}

सुला^{१४} प्रसावत्यपि;^{१५}

पद्मावत्यपि^{१६} सुन्दरी^{१७} दिनमुजे,

कुर्वन्तु वो भगवन्म

નિવેદન

(પ્રથમાવૃત્તિ)

આ વસ્તુ છપાઈ ગયા લગભગ બાર મહિના થવા આવ્યા. મૂળ મેંટર પછી નિર્ગંધ, સજ્જાય સંગ્રહ, અને સોળ ચિત્રો, એ તથા મુખ્ય અને મહત્વની બાબતો ઉમેરવાના અનુકુળ સમયની રાહ નેતાં આટલો લાંબો કાળ ગયો; છતાં સ્થિતિનો તેવી જ રહી. છેવટે તુર્તમાં તે આટલી પ્રવૃત્તિને પણ પ્રકાશમાં મુકી દેવી ઉચિત ધારી તદનુસાર આ છુકો નવું નિવેદન સાથે પૂરી કરવામાં આવે છે; આશા તે એટલી આગળ વધે છે કે અનુકુળતા આવ્યા પછી તે આજ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ આજ વર્ષમાં પ્રગટ કરવી પડશે.

૧૯૯૫ ચૈત્રી પૂર્ણિમા

બીજી આવૃત્તિનો જન્મ !

એક વર્ષના અન્તે પ્રથમ આવૃત્તિની નકસોનો ઉદ્ધાર થવાનો પ્રસંગ આવ્યો. પરંતુ તેમાં પણ એક વિગ્ન આવ્યું. શ્રીમાન માલકેને આ વસ્તુમાં અમુક સુધારા જોઈતા હતા જ; એટલે સક્રય તેટલા સુધારાને સ્થાન આપી શ્રીમાન એપ્રિલવર્ષની ઇચ્છાને બનતે પ્રયત્ને પહેાંચી વળવાનો આમલ સેવ્યો છે. પેપરમાં, પ્રીન્ટીંગ પદ્ધતિમાં અને દાર્ઢપમાં ફેરફાર કર્યો છે, એટલે નવા ફેરફારથી પાંચ ફેરમા વધ્યા છે; તે ઉપરાંત આક ચિત્રો આપવામાં આવ્યા છે, એટલે પહેલી આવૃત્તિ કરતાં આ બીજી આવૃત્તિમાં એટલો ખર્ચ વિશેષ કરવામાં આવ્યો છે; છતાં હજુ પણ તેમાં વિશેષ ફેરફાર-વધારાની ફેખીતીજ આવશ્યકતા રહી છે, તે અણુધારી રીતે જરૂર મળા રહેશે જ. જેમ પહેલી આવૃત્તિના નીકાલ પૂર્વેજ આ દિતિયાવૃત્તિ આજરથી જન્મ પામી અને ખપી ગઈ તેમ !

નોંધ:— જ્યોતિ પ્રેસ તરફથી મળેલી બધી વિશેષ અનુકૂળતાને જો આ પ્રકાશન માત્ર પંદર દિવસમાં જ તૈયાર થઈ શક્યુ છે.

૧૯૯૫ વંદ્યાબી પૂર્ણિમા.

સ્ત્રી ધર્મ

જનની જાણ તો હરિભક્ત કાં દાતા કાં શૂર;
નહિતો રહેજે વાંઝણી મત ગુમાવતી શૂર.

આ આર્યાવર્તમાં-આર્ય રમણીઓના જીવનમાં મહત્વનો કોષ વિષય હોય તો હિંદુ સ્ત્રીઓનું સતીવજ પ્રથમ પદે આવે છે. ભરતખંડનું એ મહાન બાળ્ય અને ગૌરવ હજુ સુધી બીજા કોષ પછી દેશે છીનવી લીધું નથી, અને લાગે છે કે બીજા કોષ પછી પ્રજા આર્યરમણીની શુદ્ધ પંક્તિમાં બેસી શકે તેટલી નિર્મળતા પ્રાપ્ત કરી શકશે પણ નહિ જ. આ વિષયને વધારે ગ્રીષ્મવટથી સમજવા બાટે જૈન ધર્મ-તેમાની કથાઓ-વિશેષે કરી સતીઓના જીવન ચરિત્રો અવસ્ય વંચાવા જોઈએ છે. જેટલી ગ્રીષ્મવટથી શીયળ સંબંધી જીવાવટ જૈન ધર્મે કરી છે તેટલી અન્ય કોષ પછી ધર્મે, નથી જ કરી. મનુષ્ય જીવન જેટલું ચારિત્ર્યની ક્રિષ્ણતાથી દીપે છે તેટલું બીજા કોષ પછી જરૂરીયાતને તે રથાને મુકી ચત્તાથી શકાશે નહિ. ચારિત્ર્યમાં મુખ્ય મહત્વની વસ્તુ શીયળ જ છે; પાત્ર બહેને પુરુષ હો કે સ્ત્રી હો. પુરુષ જીવનની મહત્તા પછી તેના પરજ અવલખે છે. પછી અત્ર તો સ્ત્રી પાત્રની જ કથાઓ છે, માટે પુરુષ સંબંધી વાઠ કેવાત અમર્યાદાને છે; અલખત પુરુષ કલંક દરખમાન નથી થતું, જ્યારે સ્ત્રી કલંક દરખમાન થાય છે, છતાં ધણાં કારણોને લઈને જૂમિની પવિત્રતા વિશેષ જરૂરની છે તે દર્શાવ કરવા જેતું નથી, તેથી વર્તમાન સમયના પ્રવાહમાં સમાનતા મદી બેસવા જતાં ક્રિષ્ણતાનું ગિરૂદ સરિ ન જાય તેવી સાવધાનીથી જ જીવવાની જરૂર છે. “તું ધોગી થઈશ તો ભલે હું ધોખણ રહીશ,” એમ ન થતું જોઈએ “રામનો જમાનો ગયો તો હવે સીતાનો જમાનો યાનો હોય ?” એમ કહી મન મનાવવાથી કંઈ જ લાભ નથી. ખમડનું સહેલું છે, નિર્મળ રહેતું મુશ્કેલ છે, નિર્મળતાને સમજવી અને પ્રદણ કરવી તે દીર્ઘચીત્તોને ધર્મ છે. સામાના પતન તરફ દ્રષ્ટિ ગળવાથી સ્વાસ્થ્યજી મુકાય છે, એમ ન થતું જોઈએ. પોતાનાજ માર્ગ અને ધર્મ પ્રતિ લગ્ન આપવાની જરૂર છે. સુનેનું કિંબલુના.

પતિવ્રત પાલન અને પ્રહસ્યવૃત્ત

ચાર આશ્રમમાંના ગૃહસ્થાશ્રમને વિશે ઓ-ધર્મનું મહત્વ રહેલું છે, હૃદયની નિર્મળતા સાથે દેહની પવિત્રતાની આવરણકતા સર્વ ધર્મોમાં એક સરખી રીતે સ્વિકારવામા આવી છે. દેહની કુદરતી લાગણી સર્વ પ્રાણીઓમાં એક સરખી રહેલી છે. મનુષ્ય પ્રાણીમાં જ્ઞાન પિપાસા-છગાસા વૃત્તિ એક વિશેષ પ્રકાર છે.

આદ્યાર નિદ્રા મય મૈયુનં ચ, સામાન્યમેતત્ પશુમિર્નરાણામ્;
ધર્મોહિતેશામધિકો વિશેષો, ધર્મેણ હીનાઃ પશુમી : સમાના : ॥

એ ધર્મ, જ્ઞાન વિના પામી શકાતો નથી. એટલે મહારા અધિનમત મુજબ ધર્મ પામવાનું જે મુખ્ય સાધન તે માત્ર જ્ઞાન છે અને તે જ્ઞાન માત્ર મનુષ્ય પ્રાણીનેજ લભ્ય છે જે જ્ઞાન આપણને સ્વતંત્ર વિચાર શક્તિ આપે છે તેજ જ્ઞાન આપણને સાથે સાથે સ્વતંત્રતા અને સ્વચ્છંદનામાં રહેલા બેલું પૂર્ણ જ્ઞાન પણ કરાવેજ છે. તેજ રીતે ધર્મ પણ એ પ્રકારના છે. સામાન્ય ધર્મ-વ્યવહાર ધર્મ-સમાજે માન્ય કરેલો-નક્કી કરેલો કે જે પગાલો હોય તે. બીજો વિશિષ્ટ ધર્મ-ધૃષ્ટ દેવોએ પ્રદેશી જન્મ સાથે બંધિત કરેલો હોય તે. ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેલા પ્રાણીઓને વ્યવહાર ધર્મ મુખ્યત્વે પાળવો પડે છે; જ્યારે સન્યાસીઓ માટે તો કૃત્રિમ વિશિષ્ટ ધર્મજ એક આશ્રયરૂપે રહેલો છે.

દેહધારી પ્રાણી [મનુષ્ય] ચારે પ્રકારના આશ્રમ પાળીનેજ પામે એવું સદા સર્વજ જાણેજ એમ ચોક્કસ નથી હોતું. અકાળે પા મૃત્યુ તો આવવાનો સંભવ છે જ. ગૃહસ્થાશ્રમ પાળવાના સમય દરમિયાન સ્ત્રી વા પુરુષના મૃત્યુથી બીજાને વૈધવ્ય પ્રાપ્ત થાય ત્યારે જીવંત રહેલા પ્રાણીએ (મનુષ્ય) દેહની નિર્મળતા સંરક્ષવા માટે ફરી લગ્ન કરવાની આવશ્યકતા રહેલીજ નથી. આ નિયમ સમાજે (શોક વ્યવહારે) નક્કી કરેલો અને સર્વ શ્રામમાં એક સરખો ચાલતો આવેલો સ્વિકારાયેલો છે; પણ જાણે તે જીવંત રહેતું પ્રાણી માત્ર સ્ત્રી હો કે પુરુષ હોય ! તેનું નામ નેક પતિવ્રત અને એક પતિવ્રત હૃદયન્તરૂપે પુરુષ તરીકે તેનું નામ મ અને સ્ત્રી તરીકે તેનું નામ સોના ! આ વ્યવહાર ધર્મ પરિપક્વનમાં ને નર વા નારીજાને માટે સરખોજ નિર્મળતાનો નિયમ સ્વિકારાયેલો

છે; બીજી વર્તમાન સમયે પુરુષજાત તેનું અધિક અધિક પશું ખંડન કરે છે છતાં। નિર્મળતાનું ખંડન થાય છતાં તે આવકારદાયક તો નથીજ. સીતા સમ પવિત્રતાના અભાવે રાગે પોતાની નિર્મળતા છાંડવાની સલાહ યોગ્ય નથી, તેજ રીતે રામ સમ નિર્મળ પૌરુષત્વના અભાવે સીતા સમ સ્ત્રી પાત્રે ગંદા જળથી પોતાનો દેહ રંગડવાની કોઈજ સલાહ નજ આપે.

પતિવ્રત પાળવામાં તાબેદારી ઉકાવવી પડેજ છે; ન્યારે તદ્દન સ્વતંત્રતા વાંચ્છુ સ્ત્રી વર્ગને માટે અખંડ બ્રહ્મચર્ય પાલનમાં તો કોઈની પણ તાબેદારી રહેલી નથી. બાળપણથીજ શ્રેષ્ઠતમ માર્ગે વિચરવાની અભિ-સાધનાઓ સ્ત્રીઓ માટે તો આજ ઉત્તમ સાધન છે. ગૃહસ્થાશ્રમ જેનું ખંડિત થયેલું છે, તેવી સ્ત્રીઓ માટે પણ તેજ માર્ગ ઇષ્ટ છે.

સ્વતંત્રતા મેળવવા જતા સ્વચ્છંદતાના માર્ગે ન વહી જવાય તે ખાસ લક્ષમાં લેવાનું છે. પૂર્ણ જ્ઞાન વડે કરીને અને સ્વતંત્ર વિચાર શક્તિએ કરીને, વિશિષ્ટ ધર્મના નિયમો મુજબ નિર્મળ જીવન વહન કરવા માટે સમયને પણ લક્ષમાં લેવો જોઈએ છે. શરીરની સ્વતંત્રતા શરીર બળ વિના સ્વચ્છંદતાનોજ માર્ગ મદલ્ય કરાવશે; જે પરિણામે દુખદાયી થઈ પડવાનો. દેહની સ્થિતિને અનુમરીનેજ દેહ ધર્મ સમજવાની જરૂર છે. તાત્પર્ય એ છે કે 'સ્વતંત્રતા' એ શબ્દ 'યોગ્યતા' પ્રાપ્તિ વિના ભૂજંગ સમ બળ'કર છે; એને સમજવા માટે અનુભવીઓના જ્ઞાનની સહાયની આવશ્યકતા રહેલો છેજ. એ અનુભવી વર્ગ એટલે જ્ઞાનીગુરુ, કોઈપણ પ્રકારના સ્વાર્થ સિવાય જે જીવન માર્ગ સૂચન કરી શકે તેજ જ્ઞાની ગુરુ. અહીં તેનો 'અનુભવિ વડિલ વર્ગ' ની સંગા વડે નિર્દેશ કર્યો છે; અને તેઓજ વિશેષ રક્ષણ કરી શકે અને સલાહ આપી શકે એવો સંભવ છે.

આ પુરુષમાં બ્રહ્મચર્યનેજ વિશેષ મદત આપવામાં આવ્યું છે; અને સંન્યસન આશ્રમની મદના સર્વંત સર્વ હાજે એક સરખીજ સર્વ ધર્મોમાં સ્વિકારવામાં આવેલો છે જ; તે સંન્યસનના મૂળમાં જ સંસાર ત્યાગ તો પ્રથમ પડેજ હોય એ કૂદરતી જ છે. સંસાર ત્યાગ એટલે બ્રહ્મચર્ય પાલનની સજ્જાન. તેમાં વેરાગ સ્વભાવિક જ રહેલો છે. સ્ત્રીઓને પોતાના ધર્મના વ્યૂહ બંધે અનેક પ્રકારના તિયજ્ય સાથે આવા પ્રકારના પાર્શ્વિક કથા મ-યે.નું વાચન સમય પરત ખાસ જરૂરુ છે. સુનેત્ર કિંગડુના ।

જૈન સોળ સતી ચરિત્ર

અનુક્રમણિકા.

ક્રમાંક	નામ નિર્દેશ.	પૃષ્ઠાંક
૧ બ્રાહ્મી, સુન્દરી	૧
૨ ચંદનબાળા	૯
૩ રાજિમતી.	૨૨
૪ દ્રૌપદી	૩૧
૫ કૌશલ્યા	૪૧
૬ મૃગાવતી	૪૯
૭ સુલસા.	૬૧
૮ સીતાજી	૭૭
૯ મુભદ્રા.	૯૭
૧૦ શીવાસતી	૧૦૩
૧૧ કુંતાજી	૧૦૫
૧૨ શીખવતી...	૧૧૩
૧૩ દમયંતી	૧૨૬
૧૪ પુષ્પચુલા	૧૪૬
૧૫ પ્રભાવતા	૧૫૩
૧૬ પદ્માવતી	૧૫૫
	સમર્પણ	૧૫૬
	રાજકુલ આદિ	૪
	પ્રસ્તાવનાદિ	૪

બ્રાહ્મી અને સુંદરી

તપ જપ શુદ્ધ શિવજી આદિ પાળનાર માણસ સર્વ કર્મ ક્ષય કરીને બ્રાહ્મી અને સુંદરીની પેઠે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે.

પવિત્ર આર્યવર્તના દક્ષિણ ભરત ક્ષેત્રમાં અયોધ્યા નગરીમાં ત્રીજા આરાના અંતમાં સાતમા કુવકર નાલિરાજના કુળદીપક જગદ્ગુરુ શ્રી ઋષભદેવજી આદિરાજ રાજ્ય કરતા હતા. તેને સકળ ગુણસંપન્ન એ રાણીઓ હતી. એકનું નામ સુમંગલા અને બીજીનું નામ સુંદા.

એક વેળા રાત્રિના ચોથા પહોરના પાછલા ભાગમાં સુમંગલા રાણીએ સૌંદ મોટાં સ્વપ્ન દીધાં. એ સૌંદ મહાસ્વપ્ન ભેરું લગત ધર્મ; તે સ્વપ્ન પતિને કહી સંભળાવ્યાં; પતિના મુખથી તેનો પૂરતો ખુલાસો મેળવી ચક્રવર્તી પદ ધરનાર પુત્ર યશે' એવો નિર્ણય કરી ગર્ભધાન સમયે જીવન નિર્ગમન માટે નિયમો નક્કી કર્યા.

વેદકથાએ કહે છે કે—ગર્ભવતી સ્ત્રીઓએ અતિગ્રામ ગરમ, ઠંડું, ગરમ મસાલાવાળું, તીષ્ણું, ખારું, ખાટું, ગાળું, બારે અને પાનળું ભોજન ઉપયોગમાં ન લેવું ભેદ્યએ. વળી ઘણું હમણું, બોલણું, સુણું, લગણું, હરણું દરણું ને વાહન ઉપર બેસી શરીરને તકલીફ પડે તેમ જળુ' આવણું, વધારે ખરતું ખાણું, વારં-વાર અંજન અંજણું, યાક લાગે તેવાં કામ કરવાં, અયોગ્ય નાટક ચેતક ભેવાં અને પ્રતિકુળ રમત ગમત કરવાથી ગર્ભ

ખામી બરેલો નવડે છે. ગર્ભવતી સ્ત્રીઓએ પોતાના તન-મનને કંટાળો ન આવે તેટલો સમય નીતિનાં ને બોધદાયક શુભ ચરિત્રોના પુસ્તકો વાંચવા, સાદો, મનપસંદ ને ગર્ભને પુષ્ટિ આપનારો જોરાક લેવો; ધર્મધ્યાન, દયા, દાન, સત્ય વગેરેમાં રૂચિ રાખવી; અંગ ઉપર સ્વચ્છ વસ્ત્રો પહેરવાં, મનમાં ઉત્તમ વિચારોં ને સંકલ્પો કરવા, જેથી ગર્ભ ઉપર ઉત્તમ અસર થાય, અને શ્રેષ્ઠ સંસ્કારોનું ખીજ રોપાય; કારણ કે બાળકને સદ્ગુણી કે દુર્ગુણી બનાવવો એ માતાનાજ હાથમાં છે.

મુમંગલા દેવીએ ઉપર પ્રમાણેના નિયમો પાળી પોતાના ગર્ભને શ્રેષ્ઠ બનાવવાનું લક્ષ રાખ્યું. જ્યારે ગર્ભમર્યાદા પૂરી થઇ ત્યારે શુભ સમયે મુખ સમાધિ સહિત પુત્ર પુત્રીના જોડલાને જન્મ આપ્યો.

મુનંદા રાણીએ પણ ઉપર કહી જતાવેલાં ચૌદ સ્વપ્રમાણી ક્રોધ ત્યાર સ્વપ્ન દીઠાં, અને તે સ્વપ્નના પ્રભાવથી ગર્ભકાળ પૂર્ણ થતાં પુત્ર પુત્રીના જોડલાને જન્મ આપ્યો. એ પછી અનુક્રમે મુમંગલાએ જોગણપચાસ પુત્રનાં જોડલાને જન્મ આપ્યો. એમ આદિરાજને મો પુત્ર ને બે પુત્રી થયાં.

શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુને ઇંદ્રે રાજ્યાભિષેક થયો; કેમકે તે વખતનાં બદ્ધિયુગલિયા લોકવ્યવહાર વગેરેથી તદ્દન અજાણ્યાં હતાં. તેથી ઇંદ્રને રાજ્યાભિષેક કરવાની ફરજ પડી હતી. આદિશવર પ્રભુએ રાજ્યાચન પર ગિરાજમાન રમ્ય તે જુગલિયાઓને લોક વ્યવહાર મમજાવ્યો.

મુમંગલા દેવીએ પોતેનું જોડનું પ્રસવ્યું, તેમાં પુત્રનું નામ બરનકુમાર અને પુત્રીનું નામ આદી પાડ્યું. તેમજ મુનંદા દેવીએ જો જોડનું પ્રસવ્યું, તેમાં પુત્રનું નામ બાદુબચી અને પુત્રીનું નામ મુંદદી પાડ્યું.

પુત્ર પુત્રીઓ જ્યારે ક્રમ ધિજન્ય ત્રયક ઉમરનાં થયાં ત્યારે પિતા ઋષભદેવેએ પાટવીકુમાર બનને મો જ્ઞાની

શિંષ્પકળા, બ્રાહ્મીને અદાર જાતની લેખનકળા, અને મુંદરીને ગણિતવિદ્યા શીખવી; એટલે ભરતને પુરૂષની બહેન-તેર કળાઓ શીખવી અને બ્રાહ્મીને સ્ત્રીની ચોમક કળાઓ શીખવી. લાખ પૂર્વ આયુધ્યને અંતે દ્રો ગ્રયલદેવજીએ ભરત-કુમારને રાત્ર્યાભિષેક કરી રાત્ર્યભાર સોંપ્યો. તેમજ બાહુબળી વગેરે નવાણું પુત્રોને પણ જુદા જુદા દેશોનાં રાજ્યો આપ્યાં.

લોકાંતિક દેવોના કહેવાથી દીક્ષા સમય નજીક આવ્યો. જાણી આદિનાથ પ્રભુએ એક વર્ષ સુધી દાન દેવાનું શરૂ કર્યું, પછી દીક્ષા અંગીકાર કરી. એક વર્ષની મુદતનો લાભાંતરાય ભોગવી કર્મશય કરી વડના ઝાડ હેઠળ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. તે વેળાએ ચોસડ ઇંદ્રો તથા બીજા દેવોએ સમગ્રસરજીની રચના કરી. તે ત્રિગદ મધ્યના ધર્માગ્રન ઉપર આદિપ્રભુએ પહેલવહેલી ધર્મદેશનાની પ્રજાલિકા શરૂ કરી, એ વેળાએ બાર વર્ષના પૈદીની મનુષ્યની વર્ષદામાં બેઠેલા ભરતરાજના પાંચસો પુત્રો તથા સાતસો પૌત્રોએ વૈરાગ્ય પામી પ્રભુના હાથે મહાનત અંગીકાર કર્યાં.

બ્રાહ્મીને વૈરાગ્યનો રંગ લાગતાં દીક્ષા મહાજી કરવાની મરજી થઈ; ભરતરાજની પરવાનગી મળે તોજી તેણીનાથી દીક્ષા લઈ શકાય એમ હતું. તે વખતના મુગલ ધર્મ મુજબ જે ભેટકું જન્મ્યું હોય તેમાંનાં પુત્ર પુત્રી તેજ વર કન્યા ગણાય. આમ હોઈ ભરતરાજ પોતાની સાથે જન્મેલી બ્રાહ્મીને માટે હકકાર હતા. એટલે તે તેને રાખી આપે ત્યાં સુધી બ્રાહ્મી દીક્ષા લઈ શકે એમ નહોતું. તેથી બ્રાહ્મીએ મત લેવા દેવા ભરતપ્રભુને વિનંતિ કરી; પૂર્વ પુણ્યોદયના યોગે તેમ કરવાની ભરતજીએ રજા આપી; એટલે બ્રાહ્મીએ તુરંત દીક્ષા લઈ લીધી.

બ્રાહ્મીને દીક્ષિત બોર્ષ મુંદરીને પણ અંસાર ત્યાગની ઇચ્છા થઈ; ઉપરના નિયમ મુજબ મુંદરી ઉપર બાહુબળીનો હક્ક હતો, બાહુબળીની મને રજા તો મળી, તેથી દીક્ષા લઈ સાચી રજા લેવાર બેઠું; ત્યારે રાંતરાખ

ઠમના ઉદયથી દીક્ષા લેતાં ભરતજીએ અટકાવી. કારણકે પ્રાણીએ દીક્ષા લીધી અને સુંદરી પણ દીક્ષા લઈ લે તો પછી સ્ત્રીરત્ન બનાવે એવી બીજી કોઈ સદ્ગુણ સંપન્ન સ્ત્રી ન હતી; માટે સ્ત્રીરત્ન કરવાની ઇચ્છાએ દીક્ષા અંગીકાર કરતાં મના કરી. વડીલની અનુમતિ નહીં મળવાથી સુંદરીને નિરૂપાયે ગૃહસ્થાવાસમાં રહેવાની જરૂર પડી.

સુંદરીએ વિચાર્યું કે—“હું કોઈ એવો ઉપાય કરું કે મને ભરતજી પોતેજ સ્ત્રીરત્ન થવા માટે ના કહે. મારું સૌંદર્ય એજ મારા વિચારોને આડે આવનાર છે. માટે એ રૂપને નષ્ટ કરવું એજ યોગ્ય છે; રૂપ નષ્ટ થયું કે ભરતજી એની મેળેજ સ્ત્રીરત્ન થવા ના કહેશે. એ રૂપનો નાશ કરવા તપ કરવો યોગ્ય છે, કે જેથી ધાયુર્ સિદ્ધ થાય.” એમ વિચારી પોતાની ધારણાને અમલમાં મૂકવાની તક જોળવા લાગી. થોડાજ સમય પછી ભરતજી દિગ્વિજય કરવા-છ ખંડ સાધવા નીકળ્યા; છ ખંડ સાધતાં સાઠ હજાર વર્ષ વહી ગયાં. આ સમયનો લાભ લઈ સુંદરીએ છએ વિગય-એટલે કુધ, હર્દા ઘી, તેલ, ગોળ અને ખાંડનો ત્યાગ કરી દીધા. મતલબ કે સાઠ હજાર વર્ષ લગી આંખોનો તપ કર્યો.

શરીરનો તો એ ધર્મ છે કે, જ્યાંસુધી એને પુષ્ટિ કરનારા પદાર્થો મળે ત્યાં સુધી રૂપપુષ્ટ રહે છે; પણ એવા પદાર્થો મળતા બંધ થવા કે તે કરમાઈ જાય છે; તેમાં પણ સુંદરીના શરીરને તો થોડાં ને થોડાં સાઠ હજાર વર્ષ એવો આદાર ન મળ્યો. એટલે પત્ની તેનીનું શરીર કેવું કરમાઈ ગયું હશે ? કહત ‘હાલિન્દર’—આમળીથી મરેલુ જ રતું હોયું બેઠ્યો.

ભરત મહારાજ છ ખંડ સાધી પાછા ફર્યા ત્યારે દિગ્વિજયી રાજરાજેશ્વર ભરત મહારાજને નમિ અને વિનમીની બહેનને સ્ત્રીના પૂર્ણ ગુણ વરણે પુત્ર બેઠ્યો સ્ત્રીરત્ન બનાવી. ભરત રજેડ સ્ત્રીરત્ન સદિત અયોધ્યા આવી પરોંખ્યા સુંદરીને નિહાળી તો તેનીના શરીરની દશા દેખ પડવાથી પાંચગાળી

બાહી અને મુંદરી

દશા થાય તેવી થઈ ગયેલી જોઈ; એવી વીર્ય દેખી સેવકોને ખેદ અને આશ્ચર્ય સાથે પૂછ્યું કે:—

“શું મારા કોઠારમાં અનાજની તંગી પડી છે? શું રસ કસ વગરની થઈ અનાજનો જરથો પેદા કરી શકતી નથી? શું મુંદરીની મરણ મુજબ ખાનપાન આપી શકાય નથી? રસોઈ બનતીજ નથી? અથવા તેને કલેશ થઈ આવે એ વર્તન કોઈએ કર્યું કે કોઈ ભારે વ્યાધિ થતાં આમ બન્યું છે? જો એમ ન હોય તો મુંદરીની શરીર સંપત્તિ ક્ષીણ થઈ થઈ ભરતેશ્વરનું આવું ભોલવું સાંભળી સેવકોએ જણાવ્યું કે—

“રાજેન્દ્રમણિ! આપના રાજમહેલમાં કંઈપણની જેઠે સંકળ વસ્તુ ઈચ્છા કરતાં નજર આગળ હાજર થાય છે ત્યાં શી વાતની તંગી હોય? પરંતુ આપ ભૂપાળ સુડામણી દિગ્વિજય કરવા પધાર્યા ત્યારથી થીમતી મુંદરીએ આંખોનો તપ આઢ્યો, જેથી શરીરની આ દશા થઈ છે. અમોએ અતિ આશ્ચર્ય પૂર્વક વિગત વાપરવા પુષ્કળ આજ્ઞા કરી હતી.

સેવકોનું કથન સાંભળી તથા મુંદરીના વૈરાગ્ય તરફ ધ્યાન આપી ભરતેન્દ્રે મન સાથે વિચાર્યું કે—“મુંદરી સરખી સુલક્ષણી સ્ત્રી પોતાના શરીર વડે હંમેશાં મોક્ષ લક્ષ્મી સંપાદન કરવાનો પ્રયત્ન કર્યા કરે છે, અને લોગની વાંછનાવાળા મનુષ્યો પોતાના શરીર વડે દુર્ગતિનાં વાસી બને છે. આ શરીર તો હંમેશાં રોગ, ચિંતા, મજા, મૂત્ર, રક્તોષ્ણ વગેરે ગંદા પદાર્થો ભરેલું છે, છતાં તેવા શરીરને શું અત્તરોદિ મુગધી પદાર્થોથી સુવાસિત બનાવી શકાય? ગંદી દેહના માટે ગર્વ રાખવો એ બિલકુલ ગાદાઈ જ છે. ધન્ય મારી બહેનને છે કે જેણે આ માયાવી સંસાર ચક્રમાં ધન અને શરારની અનિત્યતાનો ખ્યાલ કરી, નિત્ય અખંડ સુખદાતા સંયમને અંગીકાર કરવા તૈયાર થઈ; છતાં મેં તેણીને તેમ કરતાં અટકાવી વિવશ વાસનાને તૃપ્ત કરવા પારણા રાખી; તથા પિ તેણે પોતાની પારણાને સફળ કરવા દીધું તપ આઢ્યો અને મને પણ સંસારના કલિક મુખનો ખ્યાલ

આપ્યો; પણ મારી વાસનાઓ ઘળવાનું છે, તેથી મારાથી કશું આત્મકલ્યાણ થઈ શકે તેમ નથી, માટે આત્માનું કલ્યાણ કરવા તૈયાર છે તેને શા માટે અંતરાય કરવો? ભલે એ દીક્ષા ગ્રહણ કરે. ” એમ વિચારી મુંઢરીને સંયમ લેવા માટે રત્ન આપવા ધાર્યું.

તે સમયે પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી આદિ જીનેશ્વર વિહાર કરી પૃથ્વિને પાવન કરતા કરતા અયોધ્યાના ઉદ્યાનમાં સમોસમાં. એટલે વનપાળકે પ્રભુ પધાર્યાની ભરત રાજેન્દ્રને ખબર આપી, રાજેન્દ્રે વધામણીના બહલામાં તેને પુષ્કળ ધન આપી સુખી કર્યો. તે પછી ભરતજી મોટા આડંબર સહિત સ્વજન, પુરજન સાથે પ્રભુ વંદનાથે ઉદ્યાનમાં ગયા; શસ્ત્ર, છત્ર, પગરક્ષક, સુકુદ અને ચામર એ પાંચ વસ્તુઓ ત્યજીને પ્રભુને વાંદી પર્યદામાં બેઠા. અમૃતથી પણ અત્યંત મીઠી પ્રભુની ધર્મદેશના સાંભળી અતિ આનંદ પામ્યા. ત્યારપછી ભરતેશ્વરે પૂછ્યું કે-“ હે જગતાત ! આ મુંઢરી, ચારિત્ર અગીકાર કરવા તૈયાર થઈ હતી છતાં મેં તેણીને અંતરાય કરાવ્યો, તેનું મને મોટું પાપ લાગ્યું છે; માટે હે નાથ ! એ પાપથી મુક્ત થવા ઇચ્છું છું. ” મુંઢરી પાસે પોતે કરેલા અંતરાય માટે દિલગીરી દર્શાવી; એટલે મુંઢરીએ કહ્યું કે:-

“ દીક્ષા અંગીકાર કર્યા વગર જે વળત્ર વહી ગયો છે તેમાં મારા કર્મનોજ દોષ છે, આપનો નથી, માટે આપને દિલગીરી દર્શાવવાની કશી જરૂર નથી. વપોક્ષાગમાં મેંધની જડી લાગી હોય છતાં ગંપેયો નરુકેયો રહે એમા વરસાદનો દોષ નથી, પણ તેના કર્મનોજ દોષ છે. વસંતઋતુમાં સર્વ વૃક્ષ-વેલિયા વગેરે વનસ્પતિ નવપલ્લવ ફૂલ ફળવત્ર દોષ છે; છતાં કરેલો ઝાંખરાં જેવો રહે છે તેમા વસંતનો દોષ નહીં, પણ દોષ પાતાનોજ છે. સૂર્ય ઉપર ધરતી પ્રાણો માત્ર દરેક વસ્તુને જોવા કલિતમાન થાય છે, છતાં પૃથ્વિ કશું દેખી ન શકે તેમાં સૂર્યનો દોષ નહીં, પણ પ્રકાશનો દોષ છે મનુષ્ય અનન્ય કા મને નામુ એમાં આપ શું કરો ? ” વગેરે વહી અમરજીનો દિલગીરી

બ્રાહ્મી અને મુંદરી

શાંત કરો; તેમની રજા લઈ આદિત્યન પાસે દિક્ષા અંગીકરી, હુકમ તપ આદ્યો.

પ્રથમ સાધ્વી બ્રાહ્મણ પ્રભુવચન પ્રમાણે દીપાળતા, કઠિન તપ કરતા પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર થાય તેવો નિરંતર ચત્તન કરતા હતા. કેટલોક સમય વહી ગયા પછી જાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અંતરાય જો ચાર ધનધાતિ કર્મનો ક્ષય કરી તપ બળવડે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. મુંદરી સાધ્વી પણ તપ વડે કર્મોનો નાશ કરી કેવળજ્ઞાન પામી. જો બન્ને સતી સાધ્વીઓ નિઃસ્વાયે બાળજીવો ઉપર કરુણાભાવ લાવી ધર્મોપદેશ કરવા ગામ-નગર-પુર-પાટણ વગેરે ક્ષેત્રો ફરસતા અને જીવોને પ્રતિબોધ દેતા વિચરવા લાગી. આયુધ્ય ક્ષય સમયે અષ્ટાષ્ટ પર્વત ઉપર જઈ શુક્લ ધ્યાન બ્યાધ અંતે શાશ્વત મોક્ષ મુખ પ્રાપ્ત કર્યું.

તે શિરોમણિ બાલબ્રહ્મચારિણી સતીઓએ જે અતિ પ્રશંસાપાત્ર કાર્ય કરી મહાસતીનું પદ મેળવ્યું તે કાર્ય જો હવે કે, સાંસારિક વિષયમુખધી ફર રહી જન્મથી તે મરણ પર્વત બ્રહ્મચારિણીની જ દશામાં આત્મમુખ સાધ્ય કર્યું, જોટલું જ નહિ પણ જો બન્નેને ભરતચક્રીના સ્ત્રીરત્ન સંગ્રહીનાં અવલુર્નીય મુખ હાજર હતાં, તથાપિ તે મુખોને તણ દઈ આત્મકલ્યાણ માટે દીક્ષા અંગીકાર કરી બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળ્યું. જો બન્ને પૈકી બ્રાહ્મી તો ભરતચક્રીના સ્ત્રીરત્નનો હક્ક ધરાવનારી હતી, તે છતાં પણ પોતાનું બ્રહ્મચર્ય અળંગપણે પાળવા માટે તે મુખનો પૂર્ણ ત્યાગ કર્યો, અને મુંદરી, ચક્રીના સ્ત્રીરત્ન તરીકે હક્કદાર જ ન હતી, છતાં તેને અણધાર્યો તેવો જ પ્રસંગ મળ્યો, તો પણ તેથી ન હલચલાતાં પોતાનું બ્રહ્મચર્ય અળંગ રાખવા સાઠ હલ્લર વર્ષ મુખી કઠિન આંખિલ તપ આદરી ત્રણ ગોરવ વળ પોતાની પારણા પાર પાડી મહામતી પદ પ્રાપ્ત કર્યું.

બ્રાહ્મી અને મુંદરીને સંસારમાં ચક્રવર્તીની પટરાણીનું

પદ આપવા ખુદ ચક્રવર્તી આતુરતા ધરાવતા હતા, તે તે સુખ, વૈભવ, અધિકાર વિગેરે તરફ તદ્દન અણગમે બલ દીક્ષા લઈ વનમાં ને ગામેગામે વિહાર કરવો, શિક્ષા મ આહાર કરવો, તાહ, તાપ, વર્ષા, વગેરેના પરિસહ સહ માનાપમાન સહન કરવું, વડીલોના વિનય વૈયાવચ્ચ સાં અને દુઃખ તપ કરી અંતે શરીરને વોસિરાવવું, એ ચક્રવર્તી ગૃહિણીના સુખ કરતાં શ્રેષ્ઠ ગણી લીધું. દારણ જોજ હતું કે-આ મોહમય સંસારનાં સુખ નાશ અને દુઃખદાઈ છે અને દીક્ષા શ્રદ્ધા કરી સુકૃત્યમાં સં વ્યતિત કરવો એ સુખ અચળ સદગતિદાયક છે તેથી સંસાર ત્યાગ કરી સત્યસુખનો માર્ગ અંગીકાર કર્યો.

ગમે તેવા શ્રીમંતોને તે ચક્રવર્તીના સુખ આગળ માત્ર પશુ સુખ હોતું નથી, તે છતાં તેવા તુચ્છ વૈભવસુ તહીન બની પોતાના આત્મ કલ્યાણ તરફ નજર કરવાની કુરસદ મળતી નથી; ફક્ત તે નાશવંત સુખમાં જ ગરક અમૃત્ય મનુષ્ય જન્મને શુભાવતાં હાથવોયની સાથે અંતે ભૂને શરણ થવાનું છે. માટે તુચ્છ સાંસારિક સુખમાં લીન ન રહેતાં પરબવના બાતા તરીકે ધર્મ સાધન કરી ભવ ચક્રના કરવા તરફ લક્ષ આપવું જોઈએ છે.

મુંદરીએ પોતાની ધારણામાં કૃતેદ મેળવવા સુદ્ધિ ચમયમૃચકતા વાપરી મનોરથ શિદ્ધિને વગર હરકતે હાથ તેજ મુજબ દરેક પ્રાણીએ પોતાના કલ્યાણ અર્થે ર રહેવું જોઈએ.

ભરતજીએ મુંદરીને કલ્યાણ માર્ગે જતાં અટકાવ છતાં તેજ માર્ગે વિચરવાની નેની અકસ્માત્તિ જોઈ પો રચાર્થે વિચારવાને મિત્રારી દિલગીરી દર્શાવી ! પોતાની મુદ્દા રાપ તે ને પ્યાનમાં આવના તુચ્છ તે માટે પદાનાય મન્ય વાતને પ્રથમથી જોઈએ ઇતિ બ્રાહ્મી મુંદરીની કમ

ચંદનખાળા

શુદ્ધ ભાવ પૂર્વક સત્પાત્રને વિષે જ્ઞાન આપનાર નિમ્ન
મુક્તિ પદને પામે છે.

આ ભરતખંડને વિષે અનેક જિનમંદિરોથી ચોમતી
ઠોથાંબી નામની નગરીમાં સત્તાનિક નામનો ન્યાયી રાજા રાજ્ય
કરતો હતો. તે એટલે રાજાની પુત્રી મૃગાવતીને પરણ્યો હતો.
રાજા સત્તાનિકને મુગોત્ર નામનો મંત્રી હતો તેને નંદા નામની
સત્રી હતી, આ નંદા ધાવિકા હતી. તેણીને મૃગાવતીની સાથે
સખીભાવ હતો. તે નિત્ય ધર્મ કાચ કરતી હતી. વળી આ
નગરમાં ધનાવહ નામે એકી રહેતો હતો તેને મૃગા નામની
સત્રી હતી.

એવે અવસરે ઉદ્વેગપણે વિહાર કરતા શ્રી વીરમુખ
રાસ વદિ પડવેને દિવસે ત્યાં આવીને સમવસર્ધા ત્યાં તેમણે
એવો અભિમંદ્ય કર્યો કે, “પગમાં લોહની બેડી હોય, મસ્તક
પટ્ટું હોય, ત્રણ દિન ઉપવાસી હોય, ઉંબરા વચ્ચે બેડી હોય
શ્રી ઠોઈ સત્રી ને મને, ભિક્ષા વેળા વીતી ગઈ હોય તે વખતે
આન્હે) સૂપડાના ખુણામાંથી અડદના બાકડા વહોરાવે, તો
તે પાણી કરવું અન્યથા ન કરવું” એવો અભિમંદ્ય કર્યો
તે મધ્યાન્હ સમયે ગોચરી અર્થે કરતાં ચાર માસ વટી ગયા !
ભિક્ષાને અર્થે ભમતાં ભમતાં મુખ દુઃખવૃક્ષની પેઠે મુગોત્ર
તે ઘેર પધાર્યા ત્યાં દુર્જન થઈ ગયાં છે જાત નેનાં એવા

પ્રભુને જોઈ મંત્રોની સ્ત્રી નંદા બિલ્લા આપવાને હર્ષભરે ઉભી થઈ; ધી ખાંડ ક્ષીર આદિ વહોરાવતા લાગી, પણ તે સર્વ પશું મૂકીને પ્રભુ માછા ગયા, ત્યારે નંદાએ પતિને કહ્યું, “હે પ્રિય! પ્રભુ કેમ બિલ્લા વહોરતા નથી? તેનું કંઈ કારણ જણાય તો ઠીક.” મંત્રીએ કહ્યું, “અન્ન વિના પ્રભુ મૃત્યુ પામશે: મોટે તેમજે લીધેલો અભિશ્લેષ જાણી લેવાની જરૂર છે.” એ પ્રમાણે મૃગાવતીએ પણ પ્રભુને બિલ્લા આપવાને બહુ બહુ ઉપાય કર્યા પછી મૃગાવતી તથા નંદા એ બેઉ સ્ત્રીઓએ મળીને પ્રભુને પારણાથે નિમંત્ર્યા. પણ પ્રભુએ કંઈ શ્રદ્ધણું કર્યું નહિ. ત્યારે જાનને શાવિકાઓ બહુ દુઃખી થઈ. રાજાએ, મંત્રીએ અને તેમની પત્નીઓએ આમ પ્રભુને વહોરાવવાને બહુ બહુ ઉદ્યમ કર્યો.

હવે ચંપાપુરીનો રાજા હધિવાહન ચેટક ભૂપતિની પુત્રી પદ્માવતી કે, જેણીનું બીજું નામ ધારિણી હતું તેણીને પરણ્યો હતો. તે રાજાને વસુમતી નામની પુત્રી હતી. અતુકેરે હધિવાહન રાજાને સત્તાનિક રાજાની સાથે વૈર જાંધાયું. તેથી સત્તાનિક રાજાએ રક્ષ રીતે પોતાના સર્વ સૈન્યને લઈને ચંપા નગરીને ઘેરા ધાડ્યો. તેથી ચોર સુદ્ધ થયું; દલદેશ મનુષ્યો તેમાં મરાયા અને હધિવાહન રાજા રાજ્ય મૂકીને નાશી ગયો. પછી સત્તાનિક રાજાએ ચંપાપુરી છૂટી. તેમાં એક મુબટે હધિવાહન રાજાની રાણી ધારિણીને તથા પુત્રી વસુમતીને પકડયાં. સત્તાનિક રાજા તો આજ્ઞા પ્રવર્તાવી કીધાંબીએ પાઠો ગયો.

હવે પેલો મુબટ તો ધારિણી અને વસુમતીને લઈને નીકળી પડ્યો. રસ્તે જતાં તેણે કહ્યું. “હે ધારિણી! તું મદારી સ્ત્રી થા.” ધારિણીએ કહ્યું. “અરે અમમ અને પારિષ્કાંત! તેં એ શું કહ્યું? મું પચ્ચી પું: ને પરશીત્રપટ પુચ્ચ તો નરકે જાય છે. પેનાને અધિન સ્ત્રી જતાં જે પુચ્ચ પરદારા મેવન કરે છે, તે અજીબી ભરેલા પૂણં નજરવને મૂકીને ઘણામાંથી જળ પીનારા કાકડી જેવો સમજવો. કહ્યું છે કે—માનાસે પેનાની ચોવન અવશ્યાન: જે છાનું અચરણ (ચેર,નંદા) કર્યું હોય છે, તે

જનો ભાગ કરનારા તેના પુત્રોથી સાંજિત થાય છે. વળી જે
 ૫૨ પે પરનારી સાચું જોયું, તેણે પોતાના આત્માને ધુળ મેળવ્યો,
 સગાંને છાર દીધા ને પગલે પગલે માથાઢાંકણું કંથું સમજવું.
 વળી સાંભળ, આખા વિશ્વને પોતાના પરાક્રમથી જીતનાર એવો
 રાવણ પણ પરજીની વાંછા કરવાથી કુળ કાય કરીને નરકે ગયો
 છે." આ સાંભળ્યા વિના પેલા સુભટે તો ધારણીનું શીળ ખાંડન
 કરવા બહુ બહુ કંથું, પણ તેણીનું મન લેશમાત્ર કંથું નહી.
 છેવટે સુભટે બળાત્કાર કરવા માંડ્યો, એટલે ધારીણીએ જીભ કરડી
 માણ ત્યાગ કર્યો; માતાના વિયોગથી વસુમતી વિલાપ કરવા
 લાગી; "હે ભક્તી માતા! તારી મહારા ઉપર બહુ પ્રીતિ હતી,
 છતાં તું મ્હને ત્યજીને અર્ધ ક્ષણમાં જતી રહી! મ્હારે હવે
 પરહસ્ત પડવું પડશે. તે કરતાં મ્હારું મૃત્યુ થયું હોત તો
 બહેતર હતું" એમ બહુ બહુ કંથું સ્વરે રેલન કરી વસુમતી
 માતાને પગે વળગી પડી, ભૂમિ ઉપર ભટ્ટી પડી. વળી તે વિલાપ
 કરતી કહેવા લાગી. "હે માતા! જેમ જળના વિયોગે
 કાદવ સૂકાઈ જઈ તેમાં ફાટ પડે છે, તે પરસ્પરના વિયોગના
 દુઃખની પ્રતીતિ કરાવે છે; તેવી રીતે જો માણસનું હૃદયકમળ
 ભેદાત્મ હોત તો, સત્ય સ્નેહની પ્રતીતિ થાત. અહીં તો અતિ
 વલ્લભજનનું મૃત્યુ થાય છે, ત્યારે પણ નેત્રમાંથી જળના ભંડુઓ
 નીકળે છે; તેને બદલે જો લોહીના ગિંદુઓ પડેલા હોત તો
 સત્ય સ્નેહ પ્રત્યક્ષ દેખાત."

આવાં આવાં વસુમતીનાં રેલન વચન સાંભળીને સુભટ
 કહે. "હે મૃગાક્ષી! મેં તને શું કુવચન કહ્યું છે? બલિતબ્યનાની.
 ગળ કાય કે રંક ઠાઈ છટ્ટી ચડવું નથી. હવે હું નને કહું છું
 હું તને પરણવાનો છું એમ તું લેશમાત્ર ધારીય નહી.
 થી જ મ્હારી જડેન અવધા પુત્રી છે." આમ વસુમતીને
 બધીને તેણે ધારિણીના ચતીર ઉપરથી દાર પ્રમુખ અલંકાર
 તી સીમા ને તંત્રીના ચત્રને રથમાંથી બહાર કાઢી ભૂમી
 મૂક્યું. પછી સુભટ વસુમતીને હાથે પોતાને ઘેર આગ્યે.

તે જોઈને તેની સ્ત્રી તેને કહેવા લાગી. “આ પારકી સ્ત્રીને તમે અહીં લાવ્યા છો, તે વાત જો રાજા જાણશે તો આપણું સર્વસ્વ હુટી લેશે. તમે તેણીને અહિં લાવ્યા છો, તેથી મને ટાઢ ચડી છે વળી જો તમે તેણીને અહિં વધારે વાર રાખશો તો તાર પણ આવશે. માટે તમારે તેણીને ઘરથી બહાર કઢવી. તમારે મનમાં એમ ન ધારવું કે, હું બધું સફળ કરીશ. હું હમણાં જ જઈને રાત્રને સર્વ વાત કહી દઈશ. માટે મારું કહેવું માની આ છોકરીને મૂકી આવો. જો હાસી સરખી પણ ચોકચરૂપે આવે તો હું તેણીને પાસે ન રાખું. ચોકચ ચરખી ચૂળીનું મકારે કામ નથી. ચોકચ ચરખી કંચનની કોડી પણ આંખના ડાળા ફાડવા જેવી જાણવી.” પ્રિયાનાં આવાં વચન સાંભળીને મુશ્કેલો તો કંપવા લાગ્યો. પોતાની મુશ્કેલી સમજી તે સ્ત્રીસ્તન વચ્ચેથી જાતરમાં વેગવા લઈ ગયો. ત્યાં તેણીને લેવાને બહુ લોકો એકઠા થયા. રૂપવતી સ્ત્રી વેચાવા આવી જાણીને વેચ્યાઓ પણ ખરીદવા આવી તે વખતે એક વેચ્યા બોલી. “અમે છીએ ત્યાં સુધી તેણીને લેવા બીજું કોણ ચર્ચા છે? જેટલું ધન માગશે તેટલું આપવાને અમે તૈયાર છીએ.” તે વખતે મધપૂકાની આસપાસ જેમ માખીઓ એકઠી મળે, તેમ ત્યાં તેણીની આસપાસ ઘણા માણસો મળ્યા હતા. એવામાં એક વેચ્યા બોલી. “ત્યારે રત્ન આદિ જે જોઈએ તે માગી લે, ને આ સ્ત્રી તું જામને માંપ” તે ઉપરથી “બહુ પ્રસિદ્ધ થયાં પડેલાં તમે તેણીને લઈ જાઓ, જેથી વીજા કોઈ તેણીને લેવા બોલવાય નહીં.” એમ કહી મુશ્કેલો તેણીની પાસે આવેલા મકારે માગી. વેચ્યાઓને આ મુદ્દા બહુ આજુ લાગ્યું, તેથી તેઓ તો પણ ઉપર જાણવા લાગ્યા. “આપણે હવે પામવા જેવું છે કે, તેણીના નાખની કિંમત નવ લાખ માનેવા છે; માટે એટલું માપ આપીને તેણીને લઈ જઈશું” એમ કહી એ મુદ્દા આપી એક વેચ્યાએ વચ્ચેથી દાઢ પાડ્યો ને એઈ બચકુમારી ચડી. “તમારું કુલ ૧૫૦૦ તે ૧૫૦૦૦ કુલના તમે મુંડો છો. ૧૦૦૦૦ તમે ૧૫૦૦૦ છો.”

કે પશ્ચિત્ છે ? ” વેશ્યાએ ઉત્તર આપ્યો. “ ત્યારે કુળતું શું કામ છે ? અમારા કુળમાં ઉત્તમ પટ્ટકુળ પહેરવાનાં મળશે; સાંબૂલ ખાવાનાં મળશે; અમારાં જેવાં યોજન તો રાજાના દરબારમાં રાણીઓને પણ મળતાં નથી. ” તે સાંભળીને વસુમતી બોલી. “ મેં જાણ્યું—મને હવે સમજાય છે કે, તમે વેશ્યા છો ! માટે હું તમારી સાથે નહીં આવું. ” એ ઉપરથી વેશ્યાએ બળાત્કાર કરવા માંડ્યો, ત્યારે વસુમતી ચિત્તને વિષે બહુ ખેદ થઈ લાગી. એટલે તો આકાશમાંથી દેવે તેણીના શીયળની રક્ષા માટે આવીને બહુ બોલનારી વેશ્યાનું નાક ઉઠાડી દીધું ! બિચારીનું નાક ભોતભોતામાં ગયું તેથી તે ઝગડી ગઈ. તેની કાયા કાળી તુંબડી જેવી થઈ ગઈ ! તેથી લોકો તેને બૂખડી કહીને હસવા લાગ્યા. બીજી વેશ્યાઓ તેણીને સાન કરીને જતી રહી કે “ ચાલ, ત્યાં તો નાકે ગયું, વળી રથેને કાન પણ જશે ” એમ કહીને તેણીને કપાય કરાવી બીજી વેશ્યાઓ કકળાટ કરવા લાગી. એકનું નાક ગયું અને બીજીને કાન જશે એમ ધારી સર્વ વેશ્યાઓ ઘેર જતી રહી; એ રીતે તે છોકરીને કાંઈએ લીધી નહીં. બલરમાં બહુ કોળાહળ થઈ રહ્યો; એ ઉપરથી સુભટ તેણીને બીજા બલરમાં લઈ ગયો ત્યાં ધનાવહ એકી તેણીને લેવા આવ્યો, તેને રાજકુમારીએ પૂછ્યું. “ તમારા ઘરમાં શું કામ દરવું પડે છે ? ” એટલે કહ્યું. “ અમારા કુળમાં નિનદેવની પૂજા, સાધુઓની સેવા, ધર્મ ધવલ, ભવદયા પાતન આદિ કરીએ છીએ, મહાજયો નવદાર મંત્રનું ધ્યાન કરીએ છીએ. ત્રણ વખત પાણી ગળવું, દાન દેવું ને શીયળની રક્ષા કરવી, વપશ્રેયા કરવી, બાવના આવવી, સાતસેત્રને વિશે ધન વાવવું ઇત્યાદિ કરીએ છીએ. વળી અમારા કુળમાં કડોળ સુધે દહિં ખવાય નહીં, તેમ અથાત્તું પણ ખવાય નહીં, રાત્રી બોજન થાય નહીં, ને મધ નાખવું ખવાય નહીં. વળી અમારા આચાર એ છે કે, પ્રભાતે હડીને દેવમંદિર જવું. ” ધનાવહ એ મહાવેલી ઉપરની આચાર પદ્ધતિ સાંભળી દુર્ષ

પામીને વસુમતી કહેવા લાગી. “ હે મુખટ ! જો તું મને વેચવાનો હોય તો આ શ્રેઠને ત્યાં વેચ. ” મુખટે તેણીને તેને ત્યાં વેચી, શ્રેઠ તેણીને ઘેર લઈ ગયો. આમ એ રાજપુત્રી શુભ કર્મ વશે સારે ઘેર પહોંચી. કહ્યું છે કે—વિધિ ઘડાવે છે, વિધિ ઘડે છે, વળી વિધિજ ઘડેલાને ભાગી નાંખે છે. હે લોકો તમે શા માટે વૃથા ફાંફા મારો છો; જે વિધિ કરે છે તેજ થાય છે.

શ્રેઠ રાજકુમારીને ઘેર આણી, તે જોઈને તેની સ્ત્રી મૂળા ચક્રિત થઈ. ધનાવહ શ્રેઠ તેણીને ચંદનનાળાના નામધી બોલાવી અને પોતાની પત્નીને કહ્યું. “ આ પુત્રીનું તું ચંદન કરીને પાલન કરજે. ” પણ મૂળાએ તો ઉત્તરદુર્જ વિચાર્યું કે, મહારા પતિ આને પોતાની સ્ત્રી કરી રાખવાને લાવેલો જણાય છે. હમણાં તો કહે છે કે, “દીકરી ચાલ” પણ પાપી પુરુષ પાંપને ગણતો નથી. તે પુત્રી કહીને બોલાવે છે તો ખરો, પણ તેનું મન મલિન લાગે છે. શીતળ શીતળ બોલીને અંતે તે કાઘ ફેરે. આ તો ડાશીને ઘેર વાઘ પેઠા જેવું થયું છે. ગિલાદી કૂધનો નિયમ લે અથવા જિંદર સાથે ગિલાચારી કરે, એ વાત જેમ સત્ય હોયજ નહી, તેમ આ બેની વચ્ચે પિતા પુત્રીનો સંબંધ કોઈ સત્ય ગણે નહી. એ છોકરી બહુ રૂપવતી તથા મુવાન છે ને મહારે મરનકે તો સ્વેત વાળ આપ્યા છે. એ મહારી વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ મને કુદવનારી યોગ્ય. આગે છે, હું જાતની બહુ આકરી છું તેથી મહારા ખીયરમાં મૂકી દેણે અગાધામણી છું. મને પતાવું પાણી પણ કોઈ પામે નહી. મહારે તો એક બચમાં જે બચ થયા ! આને વેચાતી આણી તેમાં જેટલું ધન જેટલું છે, નેટલું નો મને પરજુતા પણ જેટલું નથી સ્તનનિઃ શાળએ અંધા પત્રી તો મૂળાને યોગ્યનું સાલ આપ્યું. પણ એ હમણાં દુઃખને કદીશ નો ને તેને રૂચ્યો નહિ. એક વાર અવશ મરશે એટલે તુંજ તેણીને મારી નાંખીશ. ” આમ વિચાર કરતી તેણી પત્ની મૂળા મન્ય હૃદય થઈ બેસી રહી

એકાંદા મૂળા શેઠાણી પાઠોગ્રણને ઘેર ગઈ હતી એવામાં શેઠ ઘર આવ્યા. તે વખતે ચિતાને આસને એસ રીતે ચંદનખાળા વિનય પૂર્વક તેના ચરણ ધોવા લાગી. મૂળા શેઠાણી. એટલામાં અકસ્માત ઘેર આવ્યાં, તો ચંદનખાળાને શેઠના ચરણ ધોતાં જોઇ તથા તેણીની ભૂમિ ઉપર પડતી વેણીને શેઠે ચોતાના ઉત્સાહમાં લીધી હતી, તે જોઇ વિચારવા લાગી. “શેઠ તો તેણીની વેણી સમારે છે માટે એમ જણાય છે કે, મને કાઢી મુકીને અથવા વિષથી હણીને તે તેણીનું પાણિચક્ર કરશે. વળી વિચારું કે, જે જન ત્રિવેણીને ઉગતાંજ મૂળથી નખવડે છેદી નાંખે તકી, તેને મુખ જાણવો. વળી શેઠાણી નામ શીતળ છે, વિપ એ મધુર નામ છે તથા શોક્ય એ બહેન કહેવાય છે પણ એ ત્રણેનો ક્ષય કરવોજ ચોખ્ખું છે.”

હવે શેઠ એક વેળા બહાર ગામ ગયા તે વખતે મૂળા શેઠાણીએ નાપિત (ધાયજા) ને બોલાવીને ચંદનખાળાનું મસ્તક ભદ્ર કરાવ્યું, ત્યારાં તેણીનું મસ્તક મુંડાંવીનાંખ્યું. પછી તેણીના પગમાં બેઠી નાખીને તેણીને લોંબરાને વિરે શુભ રીતે પુરીને લાણું ફોપું. પછી મૂળા વિચારવા લાગી, “શોક્યને મારવામાં રોગ શાનો? તેમાં તો વળી સંતોષ ઉપજે; શોક્યને મારવામાં પાપ, ધાય, નહીં; શોક્યને રાખે તેને રોજ જેવો જાણવો. ગોરી શોક વચ્ચે ઉભી રહીને પૂછે કે, “હે મુશુલિ જન! તમે જાણતા હો તો કહો કે શોક્ય સારી કે મુળી? ઉત્તરમાં કહે છે કે, ચળી સારી; કારણ કે, ચળીનું કંદ તો એજવાર સહન કરવું પડે છે, પણ શોક્યનું હંમેશ સહન કરવું પડે છે, શોક્ય નિત્ય મારે પણ મૃત્યુ આવતું નથી. આમ એ દુઃખ તો પગલે પગલે હૃદયમાં ખટકે છે.” આ વખતે જિયારો ચંદનખાળા તો શુભ બોલકામાં રહી વિચાર કરે છે કે, “રહારે તો આ વીતરાગનુંજ શરણ છે, રહારો કમંજ એવાં કુટ જણાય છે કે, નરકમાંથી પેલા મુળડે પડી, માર્ગમાં માતાનું મૃત્યુ મધુ; વળી રહારે રોગની પેડે ચોટામાંવેવાનું પડ્યું; ત્યાં વેરવા લેવા આવો. પણ

એક વાતે સહ થયું કે તેણીને હાથ હું ન ગઈ. અહિંઆ પણ જો કે છે તો હું પણ એ ગણકારવા જેવું નથી. આજે બહુ રૂઠું થયું કે મને એકાંત સ્થાન મળ્યું. કારણકે, અહિં, હું ધર્મ-ધ્યાન કરીશ.” એમ શોક કરતી તે અંધારા ઓરડામાં રાત્રી-દિવસ જાણતી નથી, પણ તે તો આંખોનાં આંસુ નિવારતી છતી મહા મંત્ર નવકારનો જાપ કરી કરે છે. ‘ત્રય ઉપવાસ થયા તેથી તેણીનાં ઘણાં કર્મ ક્ષય પામ્યાં.

એવામાં બહાર ગામ ગયેલો એકી ઘર આંખો તો તેણે અંદનખાખાને જોઈ નહી, ધનાવહે તેથી પત્નીને “અંદનખાખા ક્યાં ગઈ છે?” એમ પૂછ્યું; ત્યારે શેઠાણી બોલ્યા, “એ તો છોકરાઓની સાથે ક્યાં કહે છે, એક ઘડી પણ ઘરમાં રહેતી નથી. કાણ જાણે અત્યારે ક્યાં રમતી હશે! અહિં ઘણાં છોકરાં આવે છે, જો કોઈ તેણીના સગા આવશે ને તેણીને ઓળખશે તો તેણીને હર્ષ જશે; તો તેણીની વાતે કાણ જશે? તમારે મન છોકરી છોકરી રમી રહી છે; પણ મને તો દ્રવ્ય બેઠું તેનો ઉદ્દેગ થાય છે. જો તમે તેટલું સુવર્ણ બ્યાજે આપ્યું હોત તો વર્ષ દિવસે બમણું ધર્મ ને આવત.” પણ શેઠે તો કહ્યું. “મ્હારે તેવીના વિના બોજન નથી કરવું” જો એ છોકરી નહી આવે તો હું અનશન કરીશ.” તેવામાં એક વૃદ્ધા દામીએ શેઠને એકાંતમાં કહ્યું. “અરે શેઠ! અંદનખાખા તો મરી ગઈ હશે; જરૂરી જઈને તું તેણીની સારવાર કર, જો જીવતી હોય તો હોય, પેલા ઓરડામાં જઈને જો.” શેઠે એ વૃદ્ધાનો આભાર માનીને કહ્યું. “અરે તું બહુ બધી દામી છે” એમ કહી તેણીએ બનાવેલ ઓરડા પાસે જઈ તેનું નાનું બાંયળું અંદર ગયો; પણ અંધકારને લીધે અંદનખાખા દેખાઈ નહી. શેઠે સાર કર્યો ત્યારે તે ગયા લાગી. “અરે કુચી! તું કેમ ઉપર જાવતી નથી.” એમ કહી શેઠે દીવો જોઈ એટલે તે દેખાણો. તેણીને નો જુલુ ઉપવાસ થવા દયા; તેથી શેઠે તેણીને ઉપાસીને બોજનને અર્થે બારણામાં

ઉંઘરા પાસે આવી પછી એટલામાં મૂળાં 'શેઠાણી તો સર્વ લોજન રસોડામાં મુંઝી તાણું વાસીને બહાર જતી રહી હતી. શ્રેષ્ઠી તાણું જોઇને બ્યાંકુળ થયો; પણ દાસીને ખાવા આપેલું ખાવાનું મંગાવ્યું, કે જેથી રજેને અન્ન વિના બિચારીનું અકસ્માત મૃત્યુ ન થાય. દાસીએ સંધેલાં અડદના બાકળા ખતાવ્યા. તે શેઠે સૂપડામાં નાંખીને પુત્રી કરી રાખેલી ચંદનબાળાને પારણાઈ આપ્યાં. ચંદનબાળાને અક્રમ તપનું પારણું હતું; તેથી તેણીએ વિચાર્યું, "જે ઠેઠ અતિથિનો સમાગમ થાય તો તેને આપીને પછી હું પારણું કરું."

એમ તે વિચાર કરે છે, તેવામાં નિશ્ચય અર્થે કરતા કરતા શ્રી વીર ભગવાન ત્યાં આવી ચઢ્યા. તેમણે એવો અભિગ્રહ લીધો હતો કે, "જે ઠેઠ સ્ત્રી ઉંઘરા ઉપર બેઠી હોય, તેનો એક પગ ઘરની અંદર ને એક પગ ઘરની બહાર હોય, ભાવે કરીને તે રાજપુત્રી હોય, પણ દાસીપણું પામી હોય, પગમાં બેઠી હોય, મસ્તક મુંડાયેલું હોય ને રૂદન કરતી હોય, એવી સ્ત્રી અક્રમને પારણું સૂપડાના ખૂણામાંથી જો મને, નિશ્ચયકાળ વ્યતીત થયા પછી અડદના બાકળા વહોરાવે તો મહારે તે લઈને પારણું કરવું." આવા અભિગ્રહવાળા વીર પ્રભુને અકસ્માત આવ્યા જોઇને હર્ષ પામી તે કહેવા લાગી. "હે ત્રણ જંગતને વંદનિક પ્રભુ! સ્વર્ગ અને મોક્ષના દાયક! સમસ્ત ભાવ-શત્રુઓને છતીને વિજય મેળવનાર તમે ચિરકાળ પર્યંત જયવંતા વર્તો. હે પ્રભો! મહારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ આ શુદ્ધ અક્ષ વહોરીને મને કૃપાઈ કરો." વીર ભગવાન પોતાના અભિગ્રહમાં રૂદનની અપૂર્ણતા જોઈ પાછા ફરવા લાગ્યા; તે જોઈ ચંદનબાળા પોતાને હીલ ભાગી ગઈ મોટેથી આક્રંદ કરવા લાગી. વીર ભગવાન રૂદન ખનિ સાંભળીને પોતાને રૂદનાદિ અભિગ્રહ પૂર્ણ થયો લાગી પાછા ફર્યા અને અડદના બાકળા વહોર્યા. પ્રભુએ બાકળા વહોર્યા કે, તુરંતજ દેવતાઓએ આવીને ખારકોટિ સુરજની પૃષ્ઠિ કરી. તે વખતે ચંદનબાળાની દેહની ભેડી ત્રી

વખત ન બાણવી ત્યાંજ રહી. પછી ચંદ્ર સૂર્ય પોતપોતાને
 -સ્થાને ગયા, ત્યારે સર્વ ઠેકાણે અધકાર વ્યાપી રહ્યો. તે નોંધ
 મૃગાવતી ઉપાશ્રયે ગઈ. અહિં ચંદનબાળા તો પોરશી બણી
 સંયોરો કરીને સૂતી હતી. ત્યાં જઈ તેણીના ચરણ ચાંપી,
 મૃગાવતી પોતે કરેલા અંતિયારને લીધે આત્માની નિંદા કરતી,
 "હવે પછી હું એવું નહીં કરું," એ પ્રકારે મિથ્યાદૃષ્ટિય દેવા
 લાગી. તેણીએ ચંદનબાળાને પૂછ્યું, પણ કંઈ ઉત્તર મળ્યો નહી.
 એવામાં આત્માને નિંદતી એવી મૃગાવતીને તો દેવજ્ઞાન પ્રાપ્ત
 થયું. તે વખતે અધકારમાંથી આવતો કૃષ્ણ સર્પ દેખી તેણીએ
 ચંદનબાળાનો હસ્ત ઉપાડીને ખીલ બાણુએ મૂક્યો. ત્યારે
 રીસમાં ચંદનબાળા બોલી. "તે મંદારો હાય કેમ ઉપાડ્યો? તું
 અહિંથી ઉઠ, ને જરા દૂર જા." મૃગાવતીએ ઉત્તર આપ્યો.
 "કૃષ્ણ સર્પ આવે છે તેથી મેં હાય ઉપાડીને ખીલે મૂક્યો."
 "તે કેમ જાણ્યું?" એવા ચંદનબાળાના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં
 મૃગાવતીએ કહ્યું. "જાનેથી." પ્રતિપાતિ જ્ઞાન કે અપ્રતિપાતિ
 જ્ઞાન?" "અપ્રતિપાતિ જ્ઞાન." એ સાંભળીને ચંદનબાળાએ
 ઉડીને મિથ્યા દૃષ્ટિય દીધું. તે વખતે તેણીને પણ દેવજ્ઞાન પ્રાપ્ત
 થયું. ત્યાર પછી તે બન્ને સુંકિતએ ગઈ. ઇતિ ચંદનબાળાની કથા.

ભરતેશ્વર બાહુબળિવૃત્તિ ભાષાન્તર

શ્રી વિભાગ

જેમાં ૫૩ શ્રીજ્ઞાની સ્વપ્ન કથાઓ આવેલી છે
અને જેનો

લેન ઍનથુકેશન બોર્ડ ધાર્મિક શિક્ષણના
અવધાનક્રમમાં આવકાર કાયક સમાવેશ કરેલો છે.
તેની બધે શુદ્ધકથાઓ એકી સાથે આપેલો આપેલો
નકલો ખરીદી સર્વ દુકાણી કરી છે.

તે ૧૯૩૨ વાંચો.

પાક. ૫૬, કિંમત ૧-૮-૦

પુસ્તક ભાગ, બે, દરેકની કિંમત ૧-૮-૦

તેના પેઠે ભાગોમાં સમગ્ર પાંચામે કથાઓ આવેલી છે.

રાજિમતી

જેમ રાજિમતીએ રહુનેમી સાધુને સદુપદેશથી કુમાર્ગે જતા અટકાવ્યા તેવીજ રીતે સંતના ઉપદેશ સન્માર્ગે દર્શક સમજવા. એવા સંત સમાગમથી મોક્ષ મળે છે.

મથુરા નગરીને વિષે ઉગ્રસેન રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને ધારિણી નામે પ્રિયા હતી. એ ધારિણીની કુશિએ, અપરાજિત વિમાન થકી અધીને એક દેવ સ્ત્રીપણે અવતર્યો. શુભ દિવસે ધારિણીએ એક પુત્રીને જન્મ આપ્યો. તેણીનો જન્મમહોત્સવ દરીને માતા પિતાએ રાજિમતી એવું નામ પાડ્યું. એકદા આ ઉગ્રસેન નૃપતિ યાદવોની સાથે દ્વારિકા નગરીએ ગયો. આ વખતે રાજિમતી વયે વૃદ્ધિ પામતી બહુ રૂપવતી કન્યારત્ન સમાન થઈ હતી અને સ્વભાવે પણ મુંદર તેમજ તરુચ્છાવસ્થાથી. ત્રણ લોકને વિષે શોભાયમાન તેણીના સમાન કન્યા બીજે દાઢ ઠેકાણે નહોતી.

તે વખતે નેમિનાથની માતા દેવી ચિત્રારાણીએ પોતાના પુત્રને કહ્યું. “હે પુત્ર! હવે તું વિવાહ કર.” ત્યારે નેમિકુમારે બોલ્યો, “જ્યારે મને યોગ્ય કન્યા મળશે, ત્યારે હું વિવાહ કરીશ.” જેમ કહી તે પોતાની માતાને અત્યંત હર્ષ સમાકર્ષે દાગ નિર્ગમન કરતો હતો.

એકદા શ્રી નેમિકુમાર પોતાના સમાન વયના મીત્રો સાથે

હીડા કરતા કરતા, શ્રીકૃષ્ણની આયુધશાળાને વિષે જઈ ચલ્યા ત્યાં રક્ષકે વાર્યા છતાં પણ ચક્રને હાથમાં લઈને કુંભારના આક્રમી પેઠે ફેરવવા લાગ્યા. વળી તેણે ધનુષ્યને પણ કમળ પુષ્પના નાળવાની પેઠે અધુરું નમાવ્યું; ગદાને ઉછાળવા માંડી; તેનો શંખ પણ પૂર્યો. તે વખતે પોતાનો શંખ અન્ય જને પૂર્યો જણીને શ્રીકૃષ્ણ બહુ ચિંતાતુર થયા; શેષ કરી સમાને વિષે બોલ્યા, “જેણે આ મહારો શંખ પૂર્યો તેનું નિશ્ચય મૃત્યુ આગ્યું સમજજો.” એમ કહી પોતે સન્નદ્ય ધઈ પોતાની સફળ સેનાને યુદ્ધને અર્પિત કરવા આજ્ઞા આપી; એવામાં તો તેને કોઈ પુરૂષે આવીને ખગર આપી કે, “એ સર્વ નેમિકુમારે કહ્યું છે.” એ સાંભળી કૃષ્ણે વિચાર્યું. ત્યારે તો જરૂર એજ વાણ્ઠેવ થયો; હું નહિ.” એમ વિચાર કરે છે એવામાં તો નેમિકુમાર ત્યાં આઘ્યા. તેને કૃષ્ણે તેના જાળની પરીણા કરવાને કહ્યું કે, “હું નેમિકુમાર ! મને ત્હાડું જગ જગાવ. ચાલ, પ્રથમ તું મહારી ઉગ્રી કપેલી બુજવતાને નમાવ.” એના ઉત્તરમાં તો નેમિકુમારે તેની બુજવતાને કમળ પુષ્પના નાળવાની પેઠે નમાવી દીધી ! પછી નેમિકુમારે પોતાની બુજવતા ઉગ્રી કરી શ્રીકૃષ્ણને તે નમાવવાનું કહ્યું. કૃષ્ણે પોતાનું સર્વ જગ નેને નમાવવાને એકડું કહ્યું. એ વાનરની પેઠે તે બુજવતા પકડીને હાથે ધાધા; છતાં તે પ્રભુની બુજને સેજ પણ દતાણી ગ્રહવા નહીં, એટલે તો તેનું મુખ નાચેનું થયું. તેણે પાલું કે, “હવે મહારું જાણ જવા જાયું.” પણ બાજમટે તે વખતે કહ્યું, “ચિંતા ન કરો, નેમિકુમાર રાજવના અર્પિત નાહી.” વળી આકાશને વિષે દેવન એ પણ કહ્યું, “હું કૃષ્ણ ! તું નેમિકુમારની બધ ન મારીશ; એ રાજવના અર્પિત નાહી.” એ સાંભળીને કૃષ્ણ રણે રણ, અને નેમિકુમાર ઉપર હાથ મારીને કહ્યું, “તારા જાણ જવા જાયું.”

વળી કે હું અવનતો કિંવડો નહીં કૃષ્ણને કહ્યું, “નેમિકુમાર તારા રાજવના અર્પિત નાહી; મારે અર્પિત કરો કે, એટલે મેં એ વાતને હું કહ્યું.” એ ઉત્તરે (શ્રીકૃષ્ણની મુખને

ઉપરથી) એકઠા ઓળખ જાતુને વિષે શ્રીકૃષ્ણની જાંબૂવતી આદિ સ્ત્રીઓ જળક્રીડા કરવાને ગઈ; ત્યાં રાણીઓ નેમિકુમાર પોતાનો દીયર હોવાથી, તેને હાસ્ય વચનો દહેરા લાગી. “ અહો, નેમિકુમાર! તમે વિવાહ કેમ કરતા નથી? તમારા બાઈ બત્રીશ હજાર ઠંઠા પરણ્યાં છે, તો તમે એક પણ કેમ પરણી શકતા નથી? પૂર્વે સર્વે તીર્થ કરેા પણ પરણ્યા હતા; આપણાજ વંશમાં મુનિસુમત જિનેશ્વર પણ પરણ્યા હતા. ” આવી આવી કુક્ષિતઓ કરીને તે સ્ત્રીઓએ પોતાના બહાણ દિયરને પરણવાની હા પડાવી, પછી એ વાત શ્રીકૃષ્ણે શિવાદેવીને જણાવી કે, “ નેમિકુમારે પરણવાની હા દહી છે. ” ત્યારે તો “ ડાઇ થોઅ ઠંઠા થોધી લાવો. ” એમ શિવાદેવીએ કહ્યું. તે વખતે સત્ય-બામાએ કહ્યું, “ મ્હારી બહેન દેવાંગના જેવી રૂપવતી છે; સાંદ-યમાં અપ્સરાઓ પણ તેણીનાથી ઉતરતી છે. ” રાજિમતીના રૂપનું આવું વર્ણન સાંભળી શ્રીકૃષ્ણે પોતે ઉમ્મસેનની પાસે જઈ તેની પુત્રીને નેમિકુમારને અર્ધ માગી. ઉમ્મસેને કહ્યું. “ જે આપને રૂએ તેમ કરેા. ” (અર્થાત્ તેણે પોતાની પુત્રી નેમિકુમારને વરાવી.)

પછી શ્રીકૃષ્ણ સમુદ્રવિજય આદિ રાજ્યોએ લગ્નશાસ્ત્રીઓને બોલાવી લગ્નનો શુભ દિવસ પૂછ્યો. તેઓએ પણ પોતાનાં શાસ્ત્ર વિદ્વાદીને કહ્યું, “ આવણના શુક્ર પશ્ચિમે છઠનો દિવસ વરુઠનાના વિવાહને યોગ્ય છે. ” એ ઉપરથી તેમણે તે લગ્ન સીધાં ને પોત પોતાને ઘેર વિવાહ સામગ્રી તૈયાર કરવા માંડી. તે ઉપરથી ગાથા દહી છે. તેનો અર્થ આમ ॥ કે, શ્રીકૃષ્ણે ઉમ્મસેન રાજાની પુત્રી રાજિમતીને (નેમિકુમારને અર્ધ) માગી; વિવાહની સામગ્રી તૈયાર થઈ; ને નેમિકુમાર જાંબૂવતી પહેરી સજ્જ થયા. પછી આજી શુદિ છઠને દિવસે લગ્નની વેળા પહેલાં નેમિકુમાર સમુદ્રવિજય આદિ રાજ્યોની યેણીયી યોગજ્ઞ અને શિવાદેવી, સત્યબામા, રૂકિમતી આદિ બહુ સ્ત્રીઓથી ગણનાં કરીતા સદિવ ઉમ્મસેન રાજાના ગૃહ સમીપે આવી

પહોંચ્યા. તે વખતે પ્રભુએ સારથિને પૂછ્યું; “એ ધવળગૃહ
 દેખાય છે તે દેખું ?” સારથિએ આંગળી વડે બતાવીને કહ્યું
 “ એ તમારા સસરા ઉમ્મતેન ભૂપતિનું ગૃહ છે. ” તે વખતે
 ગવાક્ષમાં રહેલી રાજિમતી નેમિકુમારને જોવા લાગી. તેણીની
 સખીઓ પણ પરસ્પર કહેવા લાગી. “ એક રાજિમતીજ નિ^{મ્}એ
 શ્રીવર્ગમાં વહુ^વવા યોગ્ય શુભવાણી છે, એવી લાવણ્યની નિધિને
 નેમિકુમારે પરણશે. ” ત્યારે એક બીજી સખી ચંદ્રાતતા બોલી.
 “ વિધિએ રાજિમતીનું રૂપ રંજાના રૂપથી પણ અધિક કહ્યું છે.
 જો આમાંથી હવે એ વિધિ વિરહ કમવે તો નિ^{મ્}એ બહુ અનિષ્ટ
 થાય ” એટલામાં તો પાછું વળીને જોતાં તેણીએ રાજિમતીને
 જોઈ એટલે તે ઉત્સુક થઈ કહેવા લાગી. “ જો રાજિમતી, તું મને
 કંઈ દંતામ આવે તો હું તને નેમિકુમાર બતાવું. જો નેમિકુમાર
 કેવા છે ? પાતાળકુમાર હોયની ! અથવા દામદેવ હોયની !
 અથવા સુરપતિ કે મુર્તિમાન પુન્યરાશિ હોયની ! હું તે જોઈ
 કેટલું વર્ણન કરું ? એ તને પરણવાને આવે છે, તે જાણે આ
 ભાષે કરીને વિધાવાનું પુકતું હોયની ! એવો અને નિરૂપમ
 સંભાગ્યનો નિધાન છે. ” વળી દસીને તે બોલી. “ બીજા જિને-
 માર તો મેં દીઠા નથી; અને જોઈનેજ મને સ્વાભાવિક પ્રેમ
 થઈ આવે છે; મારે લકાઈ જોની સાથેજ પાણિમહણ યોગ્ય છે. ”

જોવામાં પ્રભુજોનો આત્મસ્વર સાંભળીને નેમિકુમારે દુઃખ
 મદિત સારથિને પ્રશ્ન કર્યો કે, “ અરે મારથિ ? આ દાસજ
 સ્વર દેનો છે ? ” નેમી ઉત્તર આપ્યો. “ આપના વિગ્રહ પ્રકરે
 સ્વજનેને ત્રીસ આપવાને (જમાવાને) માંમરે મારે આલેખાંને
 એમાં કદેલાં પણજેના એ કરુણામય સ્વર છે ! ” નેમિકુમારે
 તે માંજગે કહ્યું “ અદો ! વિવિધ વિભાગિય.જાજોના આગિ
 ધવળ, કમર, પગ આગર છે, કે જેના પાત.ના ઉન્નયને અરે
 જાતુને, કહે જિગમય પેર આવે છે ! ”

આજ વખતે રાજિમતી બોલી “ અદો મધોબા !
 ૧૯૧૧ રજિત નેર ૧૧૩ છે, એ ૨, ૬૨૦ ? ” બનું બાંધે ઉત્તર

આપ્યો. “એ અનિષ્ટ દૂર થાઓ.” નેમિકુમારે તે સમયે પોતાના સારથિને રથ પાછો ફેરવવાનું કહ્યું. એટલામાં એક હરિષ્ઠ પોતાના સારથિને બોધીને, પોતાની ડોકથી હરિષ્ઠીની ડોક ઢાંકી દઇને નેમિકુમારને બોધ્યો. “મને મારો એને ન મારો. મહારી સ્ત્રી મહારી ભયમાં બેઠ્યો. “મને મારો એને ન મારો. મહારી સ્ત્રી મહારી આપત્તિ દૂર કરનારી છે. તેથી જો તેણીનું મૃત્યુ થશે તો મને દુરસહ એવો પ્રિયતમાનો વિયોગ થશે.” પણ હરિષ્ઠી તે વખતે હરિષ્ઠ પ્રત્યે કહેવા લાગી. “હે સ્વામિ તમે ચિંતા ન કરો. આ પ્રસન્ન વદનવાળો નેમિકુમાર ત્રિશુવનનો સ્વામિ છે અને નિષ્કારણ જાંઘુ છે, માટે જો તો સર્વ જીવનું રક્ષણ કરવા વાળો છે.”

પછી એવા એવા નિરપરાધિ પશુઓનો દયાજનક પોકાર સાંભળીને નેમિકુમારે તે સાચવનારાઓને કહ્યું. “જો તમારો સ્વામી મહારા વિવાહના સમયે જો જીવોને હણશે, તો હું પરણીશ નહીં; માટે જો પશુઓને છોડી મૂકો. પશુના સ્પર્શથી છંટાણેલો માણસ દુર્ગતિ પ્રાપ્ત કરે છે; માટે એવા વિવાહરૂપે વેપવૃક્ષની હમણાં મહારે જરૂર નથી.” આ સાંભળીને ચિવાદેવે દમ્ભ કંઠે બોલ્યાં. “હે જનની વત્સલ પુત્ર ! તારે જો પશુ માંસ જમવા ન જમવાનું પ્રથમ શું કામ છે ? ફક્ત પાણિમ-પુત્ર કામ છે; માટે તેજ છું કર અને મને સંતુષ્ટ કર.” આવું વાદેવીનું બોલેલું કાનને અમૃત સમાન વાક્ય સાંભળીને નાના બોલી. “જો માતાએ કહેલા શબ્દોનો પ્રતિઉત્તર તો આ; વિના કારણ અવહેલના કરવી રહેવા દો.” ત્યારે નેમિકુમારે બોલ્યા. “હે માતા ! આમહ ન કરો; માનુષી સ્ત્રી માનુ મનજ નથી. મહારી ઈચ્છા સુશ્ચિરૂપી વધુને વિરે ન છે.” તે સાંભળીને રાજીમતી કહેવા લાગી. “હે પૂર્વમાર ! જો ચક્રા સિદ્ધ પુરુષોને પૂજનારી એવી સુશ્ચિરૂપી ને વિરેજ તમારું મન હતું, તો આવો પરણવા આવવાનો કરીને મહારી નિર્લજના આ માટે દરી ?” પણ નેમિકુમારે તોળીને કહેવા લાગી. “હે પ્રિયજનો ! જો પ્રોતિ ચંદ્ર

છે, તો એના ઉપર શો પ્રીતિભાવ દર્શાવે છે ? આપણે ત્યારે માટે કોઈ અન્ય પ્રીતિકર વર યોધશું.” પણ રાજિભતી એ સાંભળતાં કાન બંધ કરીને કહેવા લાગી, “જો આ સૂર્ય પશ્ચિમ દિશાએ ઉદય પામે તોપણ આ નેમિનાથને સુધીને હું અન્ય સ્વામિ કરનારી નથી, જો વિવાહ સમયે મને મહારા હસ્ત ઉપર મહારા પ્રિયનો હસ્ત ન મળ્યો તો, હું દીક્ષા સમયે એનો હસ્ત મહારા મારતક ઉપર સુકાવીશ.” (વાસશ્લેષ નખાવીશ.)

આ વખતે વળી સમુદ્રવિજય બોલ્યા. “હે અન્યંત નિર્મળ અંતઃકરણવાળા પુત્ર ! તું અમારા મનોરથ પૂર્ણ કર; અપમદેવ આદિ જિનેશ્વરો પણ પરણીને સુક્રિતએ ગયા છે, (નથી ગયા એમ નથી.) હે કુમાર ! ધ્રુવાચારીને એથી (મોક્ષથી) એકે ઉચ્ચ ધ્યાન મળતું નથી; કારણ કે એથી એકે બીજું ઉચ્ચ પદ ઉજ નહી” ત્યારે નેમિકુમારે કહ્યું. “હે પિતા ! એક વળત સીમંગમથી અસંખ્ય જંતુઓનો નાશ થાય છે તો એવા અકાર્ષ જેવા વિવાદ કાર્યમાં તમે શા માટે આમરૂ કરો છો ?” ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા, “હે જાંધુ ! એકવાર પ્રચલ્ન થઈને માત્ર પિતાનો મનોરથ પૂર્ણ કર ને વિવાદ કરવા દે.” નેમિકુમારે તે સાંભળીને કહ્યું. “એકવાર તમારા અને માતાપિતાના આમરૂથી નો મેં વિવાદ કરવાનું અંગીકાર કર્યું હતું. પણ મારી નો વિવાદ દવામાં અનેક ડયોનો સંહાર થાય છે માટે હવે તમારે ન લે.જનું” એ ઉપરથી સમુદ્રવિજય પ્રમુખ થી મેન રહ્યાં ને નેમિકુમાર પેર પાછા ગયા.

તે સમયે મારકજન લેશનિક દેવાએ આવીને કહ્યું. “હે કંઈક ઉપર વિજય મિત્રવન શા અને અનેક જંતુઓને અમર આપવાના હોઈશ ? અપ વિન્ય કન્યાને આદે તીર્થને પ્રવર્તવા ને કમલો કર્મલ નેનિતક જાગરનને પ્રદાન કરીને લેશનિક દેવાએ વિદાન કરી નેક જડી વેલક કરવા સમુદ્રવિજય કાલ અને વિદાનને એને રૂં ૧૯. ” અરે મન વિન્ય ? હવેને મનને આ. ૧૯૧૧ ૪ ને ૧૯૧૨ ૧૯૧૩ ૧૯૧૪ ૧૯૧૫ ૧૯૧૬

પોરશી પર્યંત એક કોડને આઠ લાખ સોનંયાનું દાન હશે એક વર્ષ પર્યંત આપ્યું. એ પ્રમાણે દાન દઈ તેમણે દી અહણ કરી. પછી સર્વ કર્મનો ફાય થયે તેમને દેવતાચળ ઉ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. એટલે તે વળતે ઈંદ્રોએ મળી સગવસર રચ્યું. ત્યાં અનેક દેવો, રાજાઓ, કૃષ્ણ આદિ ધર્મ સાંભળવ આવ્યા. તે વેળા પ્રભુએ કથના દીધી. “હે ભવો ! આ સંસાર છે તે ભયાનક અટવીતુલ્ય છે; શરીર છે તે બહુ છિદ્રોએ ચુકત એવું એક ગૃહ છે. આ બળવાન ઠાળ એક ચાર છે; માટે મોહ રૂપી અધકારમય રાત્રિને વિષે તમે ધ્યાન રૂપી પાડગ, વિરતિ રૂપી દાઢ અને શીયળ રૂપી કવચ લઈ સાવધાન રહી ચક્રુઓ સ્થિર રાખી જાગતા રહો. આ સંસાર રૂપી સમુદ્રમાં પ્રાણીઓ કર્મ રૂપી કંટલોલમાં ભમતા લેગા થયા છે અને જૂઠા પશુ થાય છે; તો તેમાં કોને કોનો બાંધવ કહેવો ?

પ્રભુનો આવો ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરીને વરદત્ત પ્રમુખ અનેક મહીપતિઓએ દીક્ષા અહણ કરી. તેમને પ્રભુએ ગણધર પદવી આપી. તે સમયે રાજમતીએ ઉભા થઈને પ્રભુને નમસ્કાર કરી તેમની પાસે દીક્ષા માગી, એટલે તેમણે તેણીને દીક્ષા આપી. તે અહણ કરી તેણીએ નાના પ્રકારની તપશ્ચર્યા કરતાં સંયમ પાળ્યો. એવામાં નેમિનાથ પ્રભુના નાના ભાઈ રથનેમિ પણ પિતાની આજ્ઞા લઈને ભગવાનની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરીને તપ કરવા લાગ્યા.

એકવાર એમ બન્યું કે, રાજમતી સાધ્વી નેમિનાથ ભગવાનને વાંઢવાને જતા હતા, એવામાં રસ્તે મેઘવૃષ્ટી થવા લાગી. તે અત્યંત વર્ષવાથી વસ્ત્ર ભીંજાયા, તેથી તે સુસ્વચ્છને તે એક દશમાં ગયા. ત્યાં જઈ પોતાનાં સર્વ વસ્ત્રો તેમણે છૂટાં છૂટાં કર્યાં. એ વખતે ધી નેમિશ્વરના લપુતાર્ધ રથનેમિ સાધુ પણ આ દેશમાં જીવન અનેક પ્રદોષોમાં એમ છે કે. પ્રથમ રથનેમિ પ્રથમ કરીને ગ્રહમાં રદા હતા, ને રાજમતી વર્ષાને કારણે પછી ગયા, માટે તત્તર કેવલીવચ્ચ.

અકસ્માત્ તેજ શુદ્ધમાં આવ્યાં; તે રાજિમતીને વસ્ત્ર રહિત જોઇને કામાતુર થયા; લોગની ઇચ્છાએ તેની પ્રાર્થના કરવા તેણીની પાસે ગયા. તેને પાસે આવતા જોઇ રાજિમતીએ વસ્ત્ર પહેરી લીધાં? એકાંત જાણી રથનોમએ તેણીને કહ્યું “હે રાજિમતી! મહારી સાથે લોગ લોગવ; મહારી લોગની ઇચ્છાને પૂર્ણ કર. એકતાર લોગ લોગવ્યા પછી ફરી આપણે મત પાળીશું.” એ સાંભળી એ સાધ્વીએ વિચાર્યું. “અહો! એ મૂઠ જણાય છે. કામી પુરૂષ રાગાંધ નેવવાળો ધર્મ કૃત્ય અકૃત્ય જાણતો નથી. કહ્યું છે કે-આ જગત્તને વિશે અંધ પુરૂષ હોય છે તે પોતાની આગળ રહેલી એવી દૃશ્ય વસ્તુને જોઇ શકતો નથી. પણ જે રાગે કરીને અંધ છે તે તો પોતાની પાસે હોય તેને પણ પરિહરે છે, ને ન હોય તે હેએ છે. કારણ કે, તે અશ્રુચિના અમુદ્ધવાળા સીના અવયવોમાં દાંતને કુંડના કુલની માફક, ચક્ષુને નીલ કમળ સમાન, મુખને પૂર્ણ ગંદ્ર સમાન, સ્નાનને સુવર્ણના કળશ સમાન, બાહુને લતા સમાન અને હોઠને પલ્લવ સમાન માનીને હર્ષ પામે છે. વળી અનુષ્ઠ, પંડિત, કુલિન ને વિવેચી ત્યાં સુધીજ ગણાય છે કે જ્યાં સુધી દુષ્ટ કામાત્રિ તેનામાં પ્રજ્વલિત થયો નથી. એ કામદેવ કળામાં નિપુણ એવાઓને ક્ષણમાં વિકળ કરે છે, પરિચ પુરૂષોનો ઉપહાસ કરે છે, ને ધૈર્યવાનનાં ધૈર્ય મુશ્કાલી રે છે.” આ પ્રમાણે વિચારીને રાજિમતીએ કહ્યું. “અરે મહાભાગ! તમી એમ કેમ કહો છો? તમારે રાગ ન કરવો પડે. કહ્યું છે કે-ધનના રહિત વસ્તુઓમાં પણ રાગ છે તે દોષનુંજ પે. પણ કહે છે; કારણકે, મહા રાગ (રાગ) મુકત છે તો તેને જાદુ ખાસ મહત્ત કરવો પડે છે અને ત્યાંની ચેતના ભોગવવી પડે છે. વળી મુનિશ્રી (૯૩) કહે તેના જેવી એકદિવ વસ્તુમાં રાગ (રાગિની રાગિની) નો તેને પાવાજુ પડે પડે છે. અને પછી તેને રાગિની જાણે છે. વળી તેને જે અને કહ્યું, ને કહેવાય છે કે જો તેને નાશ કરી દેશે તો કહ્યું છે કે-જો તે પાશ્વરીના મંત્રી પાસે હોય તો તે તેને પાશ્વરીના અન્વયને પૂરું કરવો પડે.”

સ્વજનને ખાર દીધો છે અને પગલે પગલે માથા દાંકણ કર્યું છે. વળી પરાક્રમથી જગતનો પરાભવ કરનાર રાત્રી પણ પરસ્ત્રીની સાથે રમવાની ઇચ્છાથી કુળનો ક્ષય કરીને નરકને પાંખે છે. વળી હે અપયશનાં અભિલાષી ? તને ધિક્કાર થાઓ કે, તું અસંયમી જીવિતવ્યને માટે નેમિનાથ ભગવાને ત્યાગ કરેલા લોભાદિકને ભોગવવાની ઇચ્છા કરે છે ! તેથી મર્યાદાને ઉલ્લંઘન કરનારા તેને મરણ તેજ ભણું છે. અર્થાત્ ત્હારે મરણ સાડું છે, પણ આહું વિપરીત કાર્ય કરવું સાડું નથી. વળી હે રથનેમિ ! હું ભોજકવૃષ્ટિ કુળના રાજા ઉચ્ચસેનની પુત્રી છું, અને તું અંધકવૃષ્ટિ કુળના રાજા સમુદ્રવિજયનો પુત્ર છે, તેથી ઉત્તમ કુળમાં જન્મેલા આપણે જાને ગંધન કુળમાં ઉત્પન્ન થએલા સર્પો જેવા એટલે વનેહું વિષ પાછું ચૂસી લે તેવા અર્થાત્ ત્યાગ કરેલા ભોગને પાછા ફરી ગ્રહણ કરનારા ન થવું. જોઈએ. તેજ કારણ માટે તું નિશ્ચય થઈને સર્વ પ્રકારના દુઃખને નિવારણ કરનારા સંયમને ધારણ કર. હે રથનેમિ ! જો તું જે જે સ્ત્રીઓને દેખીશ, તે-તે સ્ત્રીઓમાં “આ સારી, આ વધારે મારી અને આને હું સેવું, એવો ભાવ કરીશ, તો વાયુથી પ્રેરાયેલા અને મુગ બંધાયા વિનાના વૃક્ષની પેઠે અસ્થિર આત્માવાળો થઈશ. અર્થાત્ સર્વ દુઃખનો ક્ષય કરનારા સંયમ શુભમાં ત્હાડું મૂળ બંધાયેલું થશે નહિ, તેથી આ સંસાર સમુદ્રમાં પ્રભાદ રૂપ પવને પ્રેરેલો તું આમ તેમ ભટક્યા કરીશ.” ઇત્યાદિ રાજિભતીનાં વચનો સાંભળીને રથનેમિ તેણીને ચરણે પડ્યો ને ગ્રાસ્યો. “હું ખરેખર અભાગ્યવાન છું; તોપણ તમે આમ મ્હાડું મન ઠેકાણે આવર્યું, તેથી તમે મ્હારા શુભને ઠેકાણે છો. માટે હવેથી તમે મ્હારા શુભ છો.” રાજિભતીએ કહ્યું. “તમારી બૂલ-ગમત્યા-તેથી તમને ખન્ય છે.” આ પ્રભાણે રથનેમિને પ્રત્યેક આપીને તે પોતાને ઉપાધયે ગઈ. અનુક્રમે તે ત્રણ દર્મિનો ક્ષય કરીને નેમિ-જ્ઞાન નિર્વાણ પહેલાંજ મુક્તિએ પહોંચી. ઇતિ રાજિભતીની કથા.

ભરતેશ્વર બાહુબળિવૃત્તિ ભાષાન્તર

શ્રી વિભાગ

જેમાં ૫૩ શ્રીઓની ઇવન કથાઓ આવેલી છે
અને જેનો

જેન ઍલ્યુમેશન બોર્ડે પારિર્મિક શિક્ષણના
અભ્યાસક્રમમાં આવકારે તાલક સમાવેશ કરેલો છે.
જેની બધી શુદ્ધિઓએ એકી સાથે આપેલો આપેલો
નકલો ખરીદી કરી લેવાની કરી છે.

તે જરૂર વાંચો.

પાક. પ્રક. કિંમત ૧-૮-૦

પુસ્તક ભાગ. બે. દરેકની કિંમત ૧-૮-૦

જેના બેડે ભાગોમાં જુદાજુદા પાંચાગો કથાઓ આવેલી છે.

દ્રૌપદી

દ્રૌપદીની પેઠે શુદ્ધ રીયળ પાળનારની આપત્તિ નાશ પામે છે અને દેવતાઓ પણ તેની સાનિધ્ય કરે છે.

પંચાળ દેશના કપિલપુર નામના શોભાયમાન નગરમાં દ્રુપદ નામે રાજા ન્યાયથી રાજ્ય કરતો હતો. તેની ચુલ નામે રાણીને પેટે એક પુત્રી થઈ; તેનો જન્મોત્સવ કરીને તેણે દ્રૌપદી એવું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે વયે વૃદ્ધિ પામી, એટલે પિતાએ તેણીને ધર્મ-કર્મ શાસ્ત્રાદિમાં પ્રવીણ કરી. કહ્યું છે કે-જેણે પહેલી અવસ્થામાં વિદ્યા, બીજી અવસ્થામાં ધન અને ત્રીજી અવસ્થામાં ધર્મ નથી ઉપાજાવ્યો તો તે ચોથી અવસ્થામાં શું કરશે? વળી રૂપ અને યોવનથી પૂર્ણ, તથા વિશાળ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા પ્રાણીઓ જો વિચારહિત હોય તો નિર્ગંધ એવા કેમુઠા (ખાખરાના પુખ્ત) ની પેઠે શોભતા નથી. અન્યદા તેણીને યોવન પામેલી જોઈ, પરણવાને ચોખ્ખો ઉમ્મરે પહોંચેલી જાણી, રાજા વરને શોધવાના ચિંતા રૂપ સમુદ્રને વિષે નિમગ્ન થયો. કહ્યું છે કે-પોતાના ઘરને શોધનારી, પારકા ઘરને મંડન કરનારી, કુળમાં ચિંતારૂપ અને કલહના ભવનરૂપ એવી પુત્રી જેને ત્યાં નથી, તે લોક સુખી જાણવા. પછી રાજાએ કહ્યું, “જે રાધાવેદ સાધશે, તે આ મહારી પુત્રીને પરણશે.” આ ઉપરથી બહુ બહુ દેશોમાં કુંકુમપત્રિકા મોકલાવી મુધિધર આદિ દુરાત્મઓને તેડાવ્યા. પછી એક ઉંચા સ્તંભ ઉપર સોજા આરાતું ચક્ર મુદી,

તે ઉપર એક પૂતળી મુકી નીચે (બૂમી ઉપર) તેલની ભરેલી
 એક કદાઈ મુકી; હવે સુષ્ટિના સંહાર માટેજ હોયની? તેમ
 કરતા એવા એ ચક્રની ઉપર રહેલી પૂતળીની ડાબી ચાલુને, જે
 કોઈ નીચે રહેલી તેલની કદાઈમાં પડતા પ્રતિગિંબ તરફજ
 નજર રાખી, તથા મુઠી ઉંચે રાખીને તીરવડે વિંધે, તેને
 રાધાવેધ સાધ્યો કહેવાય. (રાધા એટલે પુતળી અને વેધ એટલે
 વિંધવું) આ કામ કોઈ પણ રાજા કરી શક્યો નહિ; એટલે
 અર્જુને ઊભા થઇને પૂતળી વિંધી, ને રાધાવેધ સાધ્યો. તે
 વખતે દ્રૌપદીએ તેના કંઠને વિષે વરમાળા આદોષી. તે વરમાળા
 બીજા ચારે બાજુઓના કંઠમાં પણ પડી! રાજાએ વિચાર્યું.
 “હવે શું કરવું? માગા તો પાંચેના કંઠને વિષે પડી!” એવામાં
 તો અકસ્માત ત્યાં યમજ્ઞ મહાત્મા આવ્યા; સર્વે રાજાએ
 ઊભા થઇને તેમને નમ્યા; સર્વેએ તેમનો ધર્મોપદેશ શ્રવણ કર્યો.
 ત્યાર પછી કુપદ રાજાએ તેમને પૂછ્યું; “આ ચ્ઢારી પુત્રીએ
 અર્જુનના કંઠને વિષે આદોષેલી વરમાળા, બીજા ચારેના કંઠને
 વિષે કેવી રીતે પડી? હવે કેમ થયે?” તે વખતે મુનિએ ‘દ્રૌપદીને
 પૂર્વ ભવને વિષે કરેલું કર્મ આત્મી લાગ્યું છે, એમ કહ્યું; ને તેની
 આમે એમ જણાવ્યું કે પૂર્વે વંશપુત્રીને વિષે મામદેવ, સોમશુનિ
 અને સોમદત્ત નામના ત્રણ પ્રાણી બાજુએ વડન
 દત્તા, તેમને અનુક્રમે નામદત્તી, રતિમુનિ અને યજ્ઞદત્તી
 નામની સ્ત્રીએ પોતે પોતાને વારે સર્વ કુટુંબને આર્થે સ્ત્રી
 કર્મની એકાદ પોતાને વારે નામદત્તીએ અતિ ઉત્તમ સમજી
 લગાવેને સુધે સુધે તુલ્યનું સર્ક જતાવ્યું; પણ તેને
 જ નાદ વિચાર્યું કે, “એ તુલ્યીનું સર્ક નો કંટુ દર્ક, છંદ
 દર્ક, કવચે! વચ્ચે રહે છે મટે ચ્ઢારાણી એ નાંની કેવ
 દેવ, પાં એક વારે એક વારા જ સુધે મા દારી નાંવ્ય, ને એમ
 ૧.૧ દિવસથી સર્વ કુટુંબને જામડાઈ ને જાંવડાં સીધાં ૧
 મુનિ જાંવડા દત્ત, તેમના વિષ્ણુ ધર્મનિષ્ઠ પ્રાણ અમળને પાંડે
 ને પાંડે દેવ જિન અર્થે જાંવડાં કંટુને દેવિએ નામદત્તે

તેમને પેલા રાખી ગુફેલા કડવા તુંબડીનું શાક વહોરાવ્યું; તે લઈને શિષ્ય તેા ગુરુપાસે આવ્યા. ત્યાં તેણે આવેલો તુંબડીનો આહાર જોઈને ગુરુએ કહ્યું. “આ તુંબડી ક્ષણ અતિ કડવું છે, તેથી પ્રાણહારક છે; માટે એને કોઈ નિરવધ સ્થાનને વિષે પરકવી આવ.” ગુરુનો તેવો આદેશ સાંભળીને શિષ્ય ઉઘાનને વિષે ગયો; ત્યાં એક જિંદુ ભૂમિ ઉપર પડી ગયું, તેથી એકઠી થયેલી હજારો કીડીઓ મરી ગઈ! તે જોઈ ધર્મરૂચિ શિષ્યે વિચાર્યું. “જે હું આ તુંબડીનું શાક ભૂમિને વિષે પરકવીશ, તેા બહુ જીવની હાનિ થશે, માટે હુંજ એનું ભક્ષણ કરું.” એમ વિચારી પોતે ખાઈ ગયો. તેથી તે શુદ્ધ સંયમ આરાધક પંથ પરમેષ્ઠીના ધ્યાનમાં મૃત્યુ પામીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને ગયો. પાછળ ‘ધર્મરૂચિ બહુ સમય થયો છતાં પાછો ફર્યો નહી,’ એમ વચારી ગુરુએ તેની શોધમાં અન્ય સાધુઓને મોકલ્યા. સાધુઓએ તેનું મૃત્યુ થયેલું જોઈ તેનાં ઉપકરણ ગુરુ પાસે આવ્યાં. ગુરુએ જ્ઞાનજળથી જોયું કે તે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને ગયો છે. તે વાત જોમણે બીજા સાધુઓને પણ જણાવી કે, “ધર્મરૂચિ મૃત્યુ પામ્યો છે; પણ એનો જાઁઅચાણી જીવ જીવત્તાને લીધે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને ગયો છે.” અનુક્રમે નાગધી પણ ઠરેલું દુઃખાર્ય આજોવ્યા વિના મૃત્યુ પામીને છઠ્ઠી નરકે ગઈ. ત્યાંથી તે મત્સ્ય થઈ. ત્યાંથી વળી સાતમી નરકે ગઈ. ફરી મત્સ્ય થઈ, વળી નરકમાં ગઈ. એમ સાત સાત વાર નરકગમન અને મત્સ્ય જન્મ થયા. એમ બહુ જામણ કરીને ગિરિનદી ન્યાયે અંતે નાગધીનો જીવ સંપાનગરીને વિષે સાગરદત્ત એષ્ટીની મુખદ્વા નામે પત્નીની કુક્ષિએ અવતર્યો. સમય થયે મુખદ્વાએ એક પુત્રોને જન્મ આપ્યો. માતાપિતાએ મુકુભારિએ એનું નામ આપ્યું. વય વૃદ્ધિ પામ્યે તેજ નગરના જિનદત્ત એષ્ટીના સાગર નામના પુત્ર વેરે તેણીને પરજાળી, ને સાગરદત્ત એષ્ટીએ તે જન્માઈને પોતાને ઘેર રાખ્યો.

એકદા ઘરોને વિષે સાગર, મુકુભારિના સ્વયં સંખ્યામાં

સૂતો હતો, તેવામાં તેણીના શરીરનો સ્પર્શ જોઈના અંગારા સમાન જણાયો ! તેથી તે ક્રુણ્ધ થઈ તેણીને સૂતી મૂકી પોતાને ઘેર જતો રહ્યો. સાગરને ગયો જાણીને પ્રભાતે સુકુમારિકા અત્યંત રૂદન કરવા લાગી કે, “આજે મહારા પતિ મને ત્યજી ગયા છે.” ત્યારે માતાપિતાએ પુત્રીના રૂદનનું કારણ ઢાંચી મારફતે જાણ્યું, ત્યારે તેમણે આવીને કહ્યું, “હે પુત્રી ! રૂદન ન કર. રાજા કે રાંક, કોઈ કર્મના બંધનથી છુટતું નથી. તે પૂર્વ જન્મને વિષે કોઈનો પણ વિચોગ કરાવ્યો હશે, તેથી આજ ત્યારે એમ થયું છે.” પછી સાગરદત્તે વહેવારને ઘેર જઈને કહ્યું કે, “તમારો પુત્ર મહારી પુત્રીને પરણીને જતો રહ્યો છે, તેથી તમેજ એને ઢાંચી દહો.” તે ઉપરથી એણીએ પોતાના પુત્રને બાંધાવીને કહ્યું કે, “હે પુત્ર ! પુરૂષે જે નારી અંગીકાર કરી હોય, તે તેનાથી ત્યજાય નહી. તો તારા જેવા કુદીનથી તો કેમ ત્યજાય ? તે આ એણી પુત્રીને કેમ ત્યજી દીધી ? મુગુજ હોય કે નીચુંજ હોય, પણ એકવાર અંગીકાર કર્યું એટલે તે મુકાયજ નહિં. કારણકે, શિવ કલક મુકન અને કુટિલ એવા ચંદ્રમાને એક વાર અંગીકાર કર્યા પછી ત્યજતા નથી, માટે હે પુત્ર ! આ તારી મનોદ્વેષ પ્રિયાને શીઘ્ર અંગીકાર કર. દિતવાંછક જનો માતા પિતાના વગનને ચારી રીતે પાળે છે.”

તે સાંભળીને આગરે પોતાના પિતા પ્રત્યે કહ્યું. “હે તાત ! દહો તો અગ્નિને વિષે પ્રવેશ કરું, પણ એ શ્રીતા શરીરનો સ્પર્શ અંગાશાથી વિદ્યેય દમ છે, માટે તેનીની પાંચ હજાર જેવા દુઃખી મુકનો નથી.” એ સાંભળીને સાગરદત્તે પુત્રી પુત્રે જેને આદેશો આપ્યા. “હે પુત્રી ! આગર તને જન્મથી જન્મ વિવિધતા નહો, તો માનવતાની વાતનો ક્યાંયો જ કરે ! માટે અન્ન જનનને વર દે ત્યારે માટે દાનમ, કુટીન, વિદીન, અને દિતવાંછક વગેરે સર્વમાં તારાંજે એ વાતમાં ત્યારે દાન પાડું નહીં.”

૧૬. જાગરણને નિહાળી પુત્રને પૂછ્યું પુત્રને પૂછ્યું

અહંશને અર્થે આશ્ચર્ય; પરંતુ તે સર્વે તેણીને સૂતી મૂકીને નાશી ગયા ! છેવટે સાગરદત્ત લિક્ષા માગતાં એક લીખારીને પોતાને ઘેર લઈ આવ્યો. તેની લિક્ષા માગવાની જોખરી સુકી દેવરાવી સુવાસિત જળથી સ્નાન કરાવી નાનાં પ્રકારનાં આભૂષણો પહેરાવી તેને પોતાની પુત્રી આપી. આ રંક પુરુષને પણ તે સુકુમારિકાનું શરીર અંગાર સમાન લાગ્યું. તેથી તે વિચાર કરવા લાગ્યો. “ શું આ અંગારાની સગડી સમાન દેખાતી સ્ત્રી રાક્ષસી હશે ? ” એમ વિચારીને તે પણ સાગરની પેઠે તેણીને ત્યજી ગયો, અને ફરી તેણે જોખરી-લીક્ષાવૃત્તિ અહંશ કરી. તે ઉપરથી શેઠે પૂછ્યું. “ અરે તું કેમ મહારી પુત્રીને ત્યજીને જતો રહે છે ? ” ચેલાએ ઉત્તર આપ્યો. “ અગ્નિ પ્રવેશ સારો પણ તમારી પુત્રીનો સ્પર્શ સારો નથી. ” આમ ચવાધો તો શેઠની પુત્રી પૂર્વની જેમ રૂઢન કરવા લાગી. તે જોઈ તેનો પિતા ત્યાં આવી કહેવા લાગ્યો, “ પૂર્વે કરેલા કર્મ છૂટતાં નથી. કારણકે પૂર્વ કર્મના વિપાકથી સુખને આકાશને વિષે ભ્રમણ કરવું પડે છે; શુભી જનને પણ લિક્ષાર્થે ભટક્યા કરવું પડે છે; અને કોઈ પુરુષ નો સુખ છતાં સંપત્તિ લોગવે છે. કહ્યું છે કે- જોઈએ તો પર્વતોના ઘેખર ઉપર ચઢો, સમુદ્રને ઉલ્લંઘી જાઓ અથવા પાતાળને વિષે વેશ કરો; પ્રમાણે જ બનવાનું. પણ વિધિએ લખી મુકેલી અદાર-જા પ્રમાણે જ બનવાનું. માટે હે પુત્રી ? પૂર્વના કર્મના છેદનને જ્ઞાન આપ, તપશ્ચર્યા કર અને આત્માને શાંત કરીને રહે. ”

ના આવા વચન સાંભળીને સંતોષપૂર્વક સુકુમારિકા જીનધર્મ વા લાગી. તેણીને ત્યાં એકદા કોઈ સાધવી ગાયત્રી માટે સાધીને તેણીએ શુદ્ધ અન્ન પાનથી ભાર સહિત પ્રતિ- અને તેણીનીજ પાસે દીક્ષા અહંશ કરી; પોતાનાં પૂર્વનાં કર્મના છેદનને માટે દુઃખ તપ આદર્યો.

એકદા તે પોતાની શુદ્ધી પ્રત્યે દહેવા લાગી. “ જો પૂર્વ- વિષે બહુ દૃઢ કર્મબંધ હશે છે, માટે મારી એવો છે કે, મનુષ્ય સંવિત વનને વિષે હજી અકૃમ આદિ તપ

[illegible]

શુભાશુભ કર્મ ઉપાજન કરે છે, તે દેવ કે દૈત્ય પણ અન્યથા કરી શકતા નથી.

દ્રૌપદીના પૂર્વભવનું આત્મનું વૃત્તાંત શ્રવણ કરીને ઘણા માણસોએ નૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. હવે પાંચે પાંડવો દ્રૌપદીને પોતપોતાને પારે ભોગવવા લાગ્યા. જે દિવસે એકનો પારો હોય, તે દિવસે બીજા પાસે તે ભય નહીં. એકઠા દ્રૌપદી પોતાના શરીર પ્રમાણ હર્ષણને વિષે પોતાનું અંગ ભેટી હતી, તેવામાં ત્યાં અઠરમાત્ નારદ ઋષિ આવ્યા. પણ દ્રૌપદી તો અરીસામાં પોતાનું શરીર ફરી ફરી નીહાળતી હતી, તેથી તેણીએ તેમને જોયા નહીં; એટલે નારદ રોષ સહિત ત્યાંથી ઊભા થઈને ધાતકીખંડમાં આવેલી અમરકંઠા નગરીએ ગયા. ત્યાં પશોત્તર રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેની પાસે નારદ ગયા, એટલે તે રાજાએ વિનયપૂર્વક ઊભા થઈને પાંચ અભિગ-મન સાચવીને તેને વંદન કર્યું, પછી પૂછ્યું કે, “હે ઋષીશ્રી! આપ કયાં ગયા હતા? અને અહિં આવવાનું શું કારણ છે?” નારદે ઉત્તર આપ્યો. “હું હસ્તિનાપુર ગયો હતો, ત્યાં પાંડ-વોના અંતઃપુરને વિષે મેં દ્રૌપદીને ભેટ, તેવી એક પણ સ્ત્રી ત્હારા અંતઃપુરને વિષે નથી.” એ ઉપરથી તો પશોત્તર રાજાએ તેણીને મેળવવાને એક દેવને આજ્ઞા આપી. તેથી દ્રૌપદી તેની પાસે આવી. તેણીને તે કહેવા લાગ્યો. “હે દ્રૌપદી! તું મારી સાથે ભોગ ભોગવ, આ રાજ્ય ત્હારું છે, આ પટ્ટકુશાદિ પણ ત્હારાં છે, તે તું અંગીકાર કર. તને મ્હારી સર્વ પત્નીઓમાં મુખ્ય ગણીશ, હું મ્હારું સર્વ કામ તને પુછીને કરીશ.” આ પ્રમાણે બહુ બહુ પ્રકારે તે રાજાએ દ્રૌપદીનું ચિયગ ખંડન કરવાને મત્ત કર્યો, પણ તેણીના અંતઃકરણને વિષે કોઈ માત્ર વિકાર થયો નહીં. તે તો પંચ પરમેષ્ઠીના ધ્યાનને વિષે જ લીન રહી, ને છૂં અકૃમ આદિ તપ કરવા લાગી.

અહિં પાછળ દ્રૌપદીનું હરણ થયું જલ્દી પાંચે પાંડવો ધૌપ્ત્ય પાસે ગયા, ને સર્વ વૃત્તાંત નવેદન કર્યો. તે સાંભળી

જૈન મોળ સતી ચરિત્ર

શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું, દ્રૌપદીને કોણ હરી ગયું છે? તે જણાવું નથી.
 જેવામાં તો નારદ ચોતે ત્યાં આવ્યા. તેને શ્રીકૃષ્ણે પૂછ્યું, “હું
 નારદ ક્ષત્રિ ! તમે ક્યાંય દ્રૌપદીને દીડી ?” નારદે ઉત્તર આપ્યો
 “ધાનકી ખાંડની અમરકંઠા નામની નગરીના રાજા પત્રોત્તરના
 અંતઃપુરને વિષે મેં એક દ્રૌપદી જેવી સ્ત્રી જોઈ છે.” તે સાંભળી
 શ્રીકૃષ્ણે સુસ્થિત રહેને આશ્ચર્યથી એટલે જોઈ જણા રથમાં
 બેઠીને અમરકંઠા નગરીની બહારના ભાગમાં પહોંચ્યા. ત્યાં સ્ત્રી
 કૃષ્ણ સિવાય પાંચ પાંડવોએ જો રાજા પત્રોત્તર સાથે મુદ્દ કપડું
 પણ તેમાં નેચ્યો કાપ્યો. એટલે શ્રીકૃષ્ણે ચોતે રણસંધ્યાએ વિષે
 આવી જય મેળવ્યો. પત્રોત્તર રાજા ગદમાં પેચી ગયો, ને કિશોરના
 ઠાર હઠ રીતે બંધ કરાવ્યાં; એટલે શ્રીકૃષ્ણે કિશોર ઉપર ચડીને
 નવમિંદ રૂપ ધારણ કરી પૃથ્વીને એવી રીતે કંપાવી કે, નગર
 વાસીઓના ઘર પણ પડી ગયાં, તેથી જય પામીને પત્રોત્તર
 રાજા શ્રીકૃષ્ણ પાસે આવીને નમ્યો, તેના ચરણમાં પડીને હથ
 માગી કહેતા કાઠ્યો મેં પ્રથમ કો મુકના કરી કે, મેં દ્રૌપદીનું
 દરજી કપડું અને વીંછ એ કે આપની માથે મંત્રામ કયો. હવે
 માગ ઉપર કૃપા કરી દ્રૌપદીને અગ્રીકાર કરો. ઉત્તમ પુરુષને
 ત્યાં મુખી કોપ રહે છે કે, જ્યાં મુખી માથે માળમ આવીને
 નમ્યો નથી. (પણ હું તો હવે નમું છું)

એ માળમ શ્રીકૃષ્ણે પાંચ મુકના કપડું. પાંચ પત્રોત્તર
 રાજા કૃષ્ણને નમ્યો વિષે કહ્યો. તે ત્યાં જોઈને
 અત્યંત મનન કરી. તે અત્યંત પુરને વિષેથી દ્રૌપદીને
 અત્યંત મનન કરી. કૃષ્ણે કો પ્રભુ સિને તરફે શ્રીકૃષ્ણ પડી
 જાય તે જ પાતળીજાન પિત્રેશ્વર પડે ત્યાંના જ
 રીતે કાળાય કે. “અત્યંત પાતળીજાન પાતળીજા શ્રીકૃષ્ણ અત્યંત
 કે. “અત્યંત પાતળીજા પડે તેને અત્યંત. અત્યંત ત્યાં
 અત્યંત પાતળીજા પડે તેને અત્યંત. અત્યંત ત્યાં
 અત્યંત પાતળીજા પડે તેને અત્યંત. અત્યંત ત્યાં
 અત્યંત પાતળીજા પડે તેને અત્યંત. અત્યંત ત્યાં

શ્રીકૃષ્ણ તો બુઝવડે નદી ઉતરીને પાંડવો પાસે આવ્યાં, ને તેમના ઉપર કોપાયમાન થઈ તેણે તેમનું રાજ્ય લઈ લીધું. ફક્ત મથુરા આપ્યું, પછી કેતી હર્ષ પામી દ્રૌપદીને ઘેર લઈ ગઈ, ને ત્યાં પુન્યનાત કર્યા. શ્રીકૃષ્ણ પણ દારિદ્ર્ય ગયા એક વખત દુર્ગાદિ કુર્યોધનની કપટજાળમાં. ફેસાઈ જતાં યુધિષ્ઠિર જુગારની રમતમાં દ્રૌપદી સહિત રાજ્યને હારી બેસવાથી દુઃશાસન દ્રૌપદીની વેણી પકડીને સભામાં ધસી લાવી તેણીની લાજ લેવા ચીર ખેંચવા લાગ્યો, પરંતુ શીયળના મહાત્મ્યથી સતી દ્રૌપદીના ચીર ખેંચાતા જવા છતાં તેણીના શરીર પર નવા નવા ચીર આવતા ગયા, એટલે તેણીના શરીરપરનું વસ્ત્રાચ્છાદન સદંતર ખસી જઈ શક્યું નહિ. આવા અત્યંત દારક બનાવથી અન્તે તેણે તેણીને છોડી દીધી. આવી તે દીયકની દુષ્ટ વૃત્તિને પૂરી પાડવા વિરાટ પતિની પત્નિ દેખ્યાએ પણ દ્રૌપદીને ચોતાના ભાઈ પાસે ઉતરીને મોકલી દીધી; પરંતુ દગાની ભણ યનાં દ્રૌપદીએ ધૈર્ય રાખી વીરત્વ બતાવી ચોતાનું શીયળ સાચવ્યું. ચોતાનું અમૂલ્ય સતિત્વ જા માટે નારદના છળ, કૃષ્ણશ્રી પ્રહોત્તર રાજાના રાણી માં ત્યાં મુદ્દેણીના છળથી દીયકનાં ભુવનમાં સપડાયા છતાં રણાન્ત કષ્ટ સહન કર્યું, પણ પરકુરુપ સાથે રાગ દહિએ વાદ પણ ન કર્યો. તે સતી સીએ પોતાના શ્રી ધર્મને પહેલે મહાકષ્ટે પણ જાળવી રાખ્યો. ધન્ય છે તે જગદ્રાધી નેમિનાથ ભગવાન મથુરાને વિષે આવી સમવસર્યા; કેતી પાંચ પુત્રો તથા દ્રૌપદીને લઈને તેમને વંદન કરવા પ્રભુએ ધર્મોપદેશ આપ્યો, કે આ લોકને વિષે મનુ-આર્ષદોત, ઉત્તમ જાતિ, દેવેટ કુળ, સૌંદર્ય, તન્દુરસ્તી પુણ્ય, સદ્ગુણ, શાશ્વત કલ્પ અને શુદ્ધ સંવત્સર, પામવાં હતાં છે. ” દંત્યાદી ઉપદેશ સાંભળીને જણાએ સમસ્તિ નૃગ બાર મન મંદણ કર્યા. અનુક્રમે

પાંચે પાડવેએ પોતાના પુત્રને રાજ એંધ્યું; અને કુંતી તથા દ્રૌપદી અદિત ગુરૂ પાસે દીક્ષા લીધી. ત્યાર પછી દ્રૌપદી નાના પ્રકારની તપશ્ચર્યા કરવા લાગી. અનુક્રમે એકલા તે સ્ત્રી યતુન્જય તીર્થ ગઈ, ત્યાં પણ તપ કરતી આયુધ્ય હય થયે પાંચમે દેવ-હોડે ગઈ. ત્યાંથી ચ્યવીને અનુક્રમે તે થોડા જવમાં મોશ પામયો. હાલિ દ્રૌપદીની કથા.

કૌશલ્યા

સુપુત્રને જન્મ આપે તેજ માતા, બીજી ગાંધી રધ્યા સમ-
જવી. જેવા પ્રાતઃ સ્મરણિય રામ તેવાજ રામની માતા કૌશલ્યા
પણ પ્રાતઃ સ્મરણિય પતિવ્રતા સ્ત્રી હતા.

શ્રી અયોધ્યા નગરીના રઘુવંશીય રાજા દશરથ નૃપતિની
એ પાટરાણી; અને દર્ભસ્થળ (કુશસ્થળ) નગરના રાજા સુકેશલની
અમૃતપ્રભા નામની રાણીના ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલી એ કૌશલ્યા
દેવીનું મૂળ નામ અપરાજિતા હતું; પ્રાતઃસ્મરણિય શ્રી રામ-
ચંદ્રજીના જેવા સુપુત્ર રત્નના એ માતાજી થાય.

એ સમયમાં અર્ધ ભરતશેત્રના રાજ્યલોકતા રાવણે સભામાં
બેઠે સતે કોઈ એક નૈમિત્તિકને પૂછ્યું કે ‘હે નિમિત્તજી ! દેવતા
અમર હોવાય છે, પણ તેઓ નામનાજ અમર છે, પરમાયે’
અમર નથી; એ કોઈ આ પૃથ્વી પરના પ્રાણી છે તેઓનું મૃત્યુ
અવશ્ય થવાનું હોય છે; તો તેમાં મારું મૃત્યુ સ્વપરિણામથી
કે કોઈ બીજાં છે ? તે નિઃશંકપણે કહ્યું; કેમકે આત્મ
જો (જનક રાજાની પુત્રી) ના કારણે લીધે દશરથ રાજાના
પણી યનારા પુત્રી તમારું મૃત્યુ થશે. ’ આ પ્રમાણેનાં
વચન સાંભળીને વિત્તીવણ બોલ્યો કે—‘નિમિત્તજીનું
એ કે નિરંતર સ્તંભજ હોય છે; પણ આ વખત તો હું.

રાજાની મૂર્તિને રાજ સમજીને ખડગ વડે છેદી નાંખી. સમગ્ર નગરમાં કોલાહલ થઈ રહ્યો. દશરથ રાજાને મૃત્યુ પામ્યો. સમજીને તે પાછો લોક તરફ ગયો. એકલા જનકથી કાંઈ થઈ શકે એમ નથી એવું ધારીને તેણે જનકને મારવાની જરૂર જોઈ નહિ.

દશરથ રાજાએ પરિવ્રમણ કરતાં માર્ગમાં કૈકેયી સાથે લગ્ન કર્યા. કૈકેયીને લઈને તે રાજગૃહી નગરે ગયા. રાવણની ધાસ્તીને લીધે અયોધ્યા ગયાજ નહિ; પરંતુ અપરાજિતા વિગેરે રાણીમંડળ (અંત:પુર) ને ત્યાંજ જોતાવી ક્રિડા કરવા લાગ્યા.

અન્યથા અપરાજિતા (કૌશલ્યા) પટરાણીએ રાત્રીના શેષ ભાગે બલમદ્રના જન્મને સૂચવનારાં હાથી, સિંહ, ચંદ્ર, સૂર્ય, એ ચાર સ્વપ્ના જોયાં; તે સમયે કોઈ મહાદ્વિકા દેવ બ્રહ્મ દેવલો-કમાંથી અવીને તે અપરાજિતાના ઉદરમાં આવ્યો. અનુક્રમે વર્ણથી પુંડરીક કમળને અનુસરતા અને મનુષ્યોમાં પુંડરીક જેવા, સંપૂર્ણ લક્ષણવાળા એક પુત્રને જન્મ આવ્યો. દશરથ રાજા અત્યંત હર્ષ પામ્યા. યાચકોને મનોચાંચિત હાન લીધાં. પ્રજા-જનોએ પણ રાજપુત્ર જન્મમહોત્સવ પૂર્ણ ઉત્સાહથી ઉજવ્યો. રાજાએ તેવું લક્ષ્મીને નિવાસ કરવા રૂપ પદ્મ (કમળ) નામ આપ્યું, અને લોકોમાં તે રામ નામથી પ્રસિદ્ધ પામ્યો.

એકદા સત્યમૂર્તિ નામે ચતુર્ણી મહામુનિ-સંઘની સાથે નગરીએ સમોસર્યા; તે ખબર જાણીને દશરથ રાજા સપરિવાર જઈ વંદના કરી દેશના સાંભળવા તેમની સમીપે બેઠા. તે યે વૈતાલ્ય ગીરીથી વિદ્યાધરોના અનેક રાજાઓ સહિત વંદના પાલક પિતા ચંદ્રગતિ સોતાની અભિલાષાથી તત્તમામંડળને સાથે લઈ રથાવર્ત ગિરિપરના અહોતોને વંદના પાછા ફરતાં આકાશ માંજે ત્યાં અવી ચડ્યા. સત્યમૂર્તિ ત્યાં સમવતરેલા જોઈ તે આકાશમાંથી નીચે ઉતર્યા, તે પણ તેમને વંદના કરી દેશના મુખ્ય કરવા બેઠા.

ભામંડળની મનોદામના બાજી લઈ સૂરિએ સમયને યોગ્ય દેશના આપી; તેમાં પ્રસંગોપાત પાપમુક્ત થવાને ચંદ્રગતિ અને પુષ્પ-વતી તથા ભામંડલ અને શીતાના પૂર્વ બંને કહી સંભગાવ્યા; જે આંગળનાજ ભામંડલને બલિશ્વરજ્ઞાન થયું, અને મૂર્છિત થઈને પૃથ્વીપર પડી ગયો. ભામંડલે શીતાને જોઈ નહીં નમસ્કાર કર્યો; અને સ્વર્ગ સીનાએ બાઈ બાજીને તેને આશિષ આપી; દિનથી ભામંડલે તજાટ વડે પૃથ્વી સ્પર્શ કરી રામને પણ નમસ્કાર કીધા. સંસારની વિચિત્રતાથી એને મોહપ્રાપ્તી વિરક્ત થઈને ચંદ્રગતિએ ભામંડલને રાવ્યભાષ સોંપી દિશા લીધી. રાત્ર દશરથે પત્ર પેનાના પૂર્વગત વિશે પૂછ્યું; એટલે શુનિદાને રાત્રને તેના પૂર્વ જન્મોનું વર્ણન કરી બતાવ્યું. એટલે દશરથે પણ રામને ગારી મોંપી દિશા લેવા નિશ્ચય કર્યો.

રાજ્યાભિષેકની નૈમાસી થતી બાજી, કૈંકેથી રાણીએ પૂર્વે
માગી લીધેલા વચન પ્રમાણે દશરથ રાજા પામે તેનું સમાજ
કરાવી હતું કે “મારા પુત્ર અરજને રાજ્ય અને રામને વનવાસ
આપે” આના દુઃખકર વશ નની યાચનાથી દશરથ રાજાને
મુર્ખા બાજી મારું, પરંતુ રામને આ બાબતની બાજી થતાં તેણે
નહિં વનવાસ સ્વીકાર્યો તરતજ દશરથે અને પિતાનો માગ
(કૈંકેથી) ને અપારેણી કેલ પ્રતાપ (ગન્ધ) થાય એવા કારણે ને
પ્રતાપ કરવા નિર્ણય લાગે બહુ, લાગુભણ થને મીના થજ
રામને મનુજીવ નિર્ણય થવા એટલે રાજા પિતાના વચનને
પ્રમાણ કરવા માટેના વચનને વેરે વિગત પડતા બરજને માટે
મનુજીવ અજીવ થઈ રાજા પ્રતાપ કૈંકેથી નમજીવ થઈ રાજ
કૈંકેથી થઈ રાજા પ્રતાપ થઈ રાજા પ્રતાપ થઈ રાજા પ્રતાપ

[illegible]

વવાને બંદલે પોતાનો સમય ધર્મ માર્ગેજ વાળવા લાગેલા; રામચંદ્ર જેવા પુત્રસ્તનના જન્મથીજ સ્વલ્પવનને સંતુષ્ટ ગણી કાળ નિર્ગમન કરતા હતા. રાજ્યાભિષેકના સમયે રામના વનવાસની વાત સાંભળી, મંથરા હાસીના પ્રપંચનું આ પરિણામ જાણ્યાં છતાં અન્ય કોઈ ઉપર જરા પણ કટુતા વાપર્યા વિના રામનેજ માત્ર યોગ્ય શબ્દોમાં નિરાધાર (દિક્ષા લેવા ઉત્સુક દશરથને નાણકના સમયમાંજ વયોગ્ર વવાનો હતો તેથી) માતા તંરૂની દરજનું ભાન કરાવી 'વનવાસનો પ્રપંચો ખટપટને લીધે અપાયલો આદેશ' નહિ સ્વિકારવાને બહુ સમજાવ્યું; પરંતુ રામચંદ્રે ખેતિ તરફ પ્રતિધર્મ અને પિતા તરફ પુત્રધર્મ સંબંધી વિષેચન કરી માતાનું મન શાન્ત કરી આશિષ લઈ પ્રયાણ કરવાની રણ લીધી.

રામ કૌશલ્યાજી પાસે રજા લેવા આવ્યા ત્યારે કૌશલ્યાજી મૂર્છા પામ્યાં હતા; જાન આવતાં જ તેઓ બોલવા લાગ્યા, “અરે ! મને આ શું સંભળાય છે ? રામને વનવાસના સમાચાર સાંભળી હું ફાટી કેમ પડતી નથી ? પતિનો દિક્ષામાર્ગ અને પુત્રનો વનવાસ-એ બે સ્વજનના વિરહ રહસ્યાથી કેમ સહન થશે ? હું જીવતી કેમ રહી શકું ? મૃત્યુ કેમ પામતી નથી ?” તે સમયે જ રામે હાજર થઈ ઠહું કે, “હે માતાજી ! શૂરવીર રાજા-દશરથના પતિના મુખમાં પામર સ્ત્રીઓને યોગ્ય એવા શબ્દો ચોભે ? સિંહણ પુત્ર વનમાં એકલો જ જાય છે, તથાપિ સિંહણ સ્વસ્થ બેસે છે, જરા પણ અકાળી નથી. હે માતા ! મારાં પિતાને માથે વરદાનનું જણ છે. હું અહીં રહું, ભરત રાજ્ય ન લે તો પછી પિતા જણ મુક્ત રી રીતે યાય ?” હં, યાદિ મુક્ત વચન પ્રમાણથી માતાને શાન્ત થયો, તે વેળાએ સીતાજીએ દૂરથી દશરથને નમસ્કાર કરી માતા (આયુ) કૌશલ્યાજી પાસે આવી સો રામની સાથે જવાની આજ્ઞા આપી. તે સમયે જનકીજીને ઉત્સાહમાં બેઠાની પાસામાં હાથ ધારી સાથે જવાની નેત્રમાંથી ખરતો ઉત્સાહ અધુરો સાદે ગદ્ગદ કહે ડીકલવાજી

હતી. તેવામાં નારદગુણિ ત્યાં આવી ચડ્યા; તેમણે માતાએ
ચિંતામસ્ત મુજો જોઈ પ્રશ્ન કર્યો અને ગ્હાની પામવાનું કહ્યું.
કોશલ્યાએ કહ્યું “મહારા પુત્રો રામ અને લક્ષ્મણ
પિતાની આજ્ઞાથી મહારી સ્તુપા (પુત્ર વધુ) સીતાને સ
લઈ વનમાં ગયા છે, ત્યાં સીતાએ રાવણે શકિતથી લક્ષ્મણને પ્રહા
તરફ ગયા છે, ત્યાં યુદ્ધમાં રાવણે શકિતથી લક્ષ્મણને પ્રહા
કર્યો. તે શકિતનું શસ્ત્ર દૂર કરવા વિશ્વધાને ત્યાં લઈ ગયા છે.
ત્યાર પછી લક્ષ્મણ જીવતા છે કે નહિ તે વિશે કશા ખબર
નથી; તેથી અમોને ઘણી ચિંતા થાય છે.” એમ બોલતાં સર્વ
માતાઓ સાથે સુમિત્રા રૂદન કરવા લાગ્યા. નારદ જ્ઞાન સર્વને
શાંત કરી પુત્રોને અહીં લઈ આવવાનું વચન આપી રામ પાસે
લઈ તરફ જવા વિદાય થયા. લઈ જઈને રામને સર્વ વાત
જણાવીને અધિર માતાઓને જઈ મળવા પુત્રોને ઉત્સાહિત કર્યા.
એ રીતે રામ લક્ષ્મણ યોગ્ય સમયે પાછા ફરતાં અયોધ્યા નગર
પ્રવેશ મહોત્સવ કરવામાં આવ્યો; અને સર્વેએ માતાઓને
અષ્ટાંગ પ્રણામ કર્યા. સિતાને આશિર્વાદ આપ્યા ને લક્ષ્મણને
કોશલ્યાદેવી વારંવાર પીઠે હાથ ફેરવતાં અને મસ્તક પાળતા
બોધ્યા “હિ વત્સ ! સારે લાગ્યે મૂને ત્હમારા દર્શન થયા છે,
હું તો તમને હમણા ફરી જન્મ પામ્યા હો એમ માનું છું.
કારણ કે તમે વિદેશગમન કરી જય મેગવી સ્વદેશ સહિસલામત
પાછા આવ્યા છો; રામે અને સીતાએ તમારી સેવાથી જ વન-
વાસના કષ્ટ ઉલ્લંઘન કર્યા છે.” લક્ષ્મણ બોધ્યા “હે માતા ?
વનવાસમાં તો પિતાની જેમ જન્મુ રામે અને માતાની જેમ
સીતાએ મહારું લાલનપાલન કર્યું છે; આપના આશીર્વાદથી
જ અમો અત્રે સમકુશળ આવી ચડ્યા છીએ.”

એક વેળા રાજા દશરથે અષ્ટોતરી સ્નાત્રનો મહોત્સવ કર્યો.
એવે દિવસે યાન્તિસ્નાત્ર પછી પ્રભુ નારદગુણિ જળની અંજળી
થી રાણીઓને મોકલ્યા. કોશલ્યાએ આપવા આવનાર વૃદ્ધ
સીને આવતાં દીલ થવાથી કોશલ્યાને શંકા આવી ચડ્ય

રાત્રીએ મને વિસારી મૂકી લાગે છે. તે વેળા દશરથ રાત્ર રાણી
 દૌરુદ્યાણને મળવા આગ્યા. રાણીએ રીઝ ચડાવી પોતાનું બધી
 રાણીઓમાં અપમાન કર્યાનો ખૂલાસો પૂછતાં રાત્રીએ નહવણ
 મોઢદયાનું દર્શું. આ વાત ચતામાંજ દાસી જળ લઈ આવતી
 જણાઈ. વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે વિરૂંબ થયેલો અને વૃદ્ધાવસ્થા સર્વ
 પ્રાણીઓને ગમી જવાની-પ્રાપ્ત થવાની પ્રત્યક્ષ ભેદ રાત્ર રાણી
 જન્મેને પોતપોતાના દેહ પ્રત્યે-સંસાર પ્રત્યે-વૈરાગ્ય ઉપનમેા
 બેટલે પાડી જન્મેએ આદ્ય દિક્ષા લીધી.કૃતિ દૌરુદ્યાણની રમા.

મૃગાવતી

જે પ્રાણી પોતાના તેમજ અન્યના ગર્હિત એવા અનિષ્ઠ કર્મની નિંદા કરે છે તે મૃગાવતીની પેઠે અદ્ભુત એવું કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે.

શ્રી વીર સ્વામીની હયાતીમાં કૌશાંબી નગરીમાં ચત્તાનિક નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. મૃગાવતી એ રાજ્યની પટરાણી (ચેટક રાજ્યની પુત્રી) હતી; તેણી શ્રી ઝેન ધર્મની પૂજા રાગિણી હતી, જેથી નિરંતર પતિલક્ષિત પરાયણ રહ્યા છતાં પણ પોતાના નિત્ય નિયમમાં પણ નિયમિત રહેતી હતી. એ નગરનો એક ચિતારો ચિત્રકળામાં પ્રવીણ ધવાને માટે સાંકેતનપુર ગયો અને તેણે પોતાનું નામ પથટાવી એક ઘરની ચિતારણને ત્યાં જઈ મુકામ કર્યો; કેમકે તેણીનો પુત્ર ચિત્રકળામાં ધણેજ હોંશીયાર હતો.

એક દિવસે એવો સંજોગ બન્યો કે તે ટાસ્ટીના હીકાના નામની વીહી લઈ ચમકત સરખા પોલીસના માણસો અગ્યાં. એ એઈ તે જિયારી ટાસ્ટી તો છાતી ને માથું ફેરવતી, રહતી ને પછાડી ખાતી બેહોશ થઈ ગઈ. ચિત્રકળા ચિખવા આવનારે એમ દરખાંત કરવાનું કારણ પૂછ્યું એટલે ટાસ્ટી બોલી કે-
"વીરા ! અહીં એક મુરખિય નામના ઘણું સ્થાન છે, ત્યાં દર વર્ષે મેલો ભરાય છે. એ મેલાને દિવસે ચિતારાએને માથે એવી હરજ છે કે એક જણ-તે ઘણું આજેદુન ચિત્ર ચિતારે;

અયુક્ત થયું હોય તો તે માટે આ સેવકને ક્ષમા આપશો. આપ તો ત્રણે જગતના હોવાના હિતકારક તેમજ તેઓને મુખ દેનારા છો. આપના સંતુષ્ટ થવાથી કેણુ મુખી નથી થતું ? અલગત આપની કૃપાથી સર્વ આનંદની પ્રાપ્તિ થાય.” તે ચિતારાની સ્તુતી સંભળીને યક્ષ સંતુષ્ટ થયો ને બોલ્યો—“હે ચિતારા ? હું તારા પર તુષ્ટમાન થયો છું. માટે ઇચ્છિત વર માગ.” ચિતારે કહ્યું—“જે આપ સંતુષ્ટ થયા હો તો હવે પછી અહીં અમલ દાન દેવા મારી વિનંતિ છે. દયા જોજ સ્વર્ગ અપવર્ગને દેનારી ધર્મજનેતા છે !” આણું પરોપકાર ભર્યું તેનું બોલવું સાંભળી યક્ષ વિશેષ ખુશી થયો અને ફરીને કહેવા લાગ્યો—“હવે પછી હું જીવન પર્વત કંઠી પણ જીવની હિંસા કરીશ નહિ. પણ આ વરદાન તો મારી સફળતિને માટે અથવા પરોપકાર માટે માંગેલું છે; માટે હવે તું પોતાને માટે વરદાન માગ.” ચિતારે બોલ્યો—“આપ બીજા વર આપવા પ્રસન્ન હો તો આપે હિંસા બંધ પાડવાની કબુલાત આપી અનેક જીવોને જીવિતદાન દીધું જોજ અને વધારે હર્ષદાતા છે, હવે એથી વિશેષ હું શું માગું ? પણ આપ આપના આત્માના કન્યાણુ તરફ વિશેષ મન લગાડો.” આ વચન પણ પોતાના સ્વાર્થતું નહીં હોવાથી યક્ષ અત્યંત પ્રસન્ન થઈ બોલ્યો—“એ બધું મેં સ્વીકાર્યું”, પણ તું તારે માટે કંઈ પણ વાંછિત વર માગ.” આ પ્રમાણે વારંવાર યક્ષનું કહેવું સંભળી ચિતારે કહ્યું “જે આપ અતિ આમદ સાથે મારી વાંચ્છન્ય પૂર્ણ કરવા આનુરૂપા થશો છો, તો મને એ ઇચ્છા છે કે દોઢ મનુષ્યના શરીરનો કોઈપણ ભાગ મારી નજરે પડી જાય તો તેના અ.ખા શરીરનું આગ્રેહુજ ચિત્ર ચિતરી શકું એવો વર આપે.” યક્ષે કહ્યું—“તથાસ્તુ” વાંછિત સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થતાં ચિતારે અતિ હર્ષ પાત્રી થઈને નમીને પોતાના હૃદયે જઈ પહોંચ્યો. યક્ષે હવેથી દોઢ પણ જીવની હિંસા ન કરવાની ખાસ પ્રતિજ્ઞા લીધી છે એન ચિતારાના કહેવાથી, તેમજ એ જીરતો અ.બ્યે એ ઉપરથી રાક્ષ તથા પ્રજા બન્ને મહુજ રાગ થયાં. એ સંબંધી આનંદો.

તેના તાદશ ચિતાર માટે અભયળી પામ્યા પણ પાછળ સાથળ ઉપરનો કાળો કાથ જોવાથી મહાન્ શંકાને સ્વાધીન થઈ ગુસ્સો લાવી વિચારવા લાગ્યા કે—“ કહો ન કહો, પણ આ ચિતારો મૃગાવતીની સાથે ખરાબ વર્તણૂંકથી વર્તનારો હોવોજ નોંધ્યો. નહાં તો છૂપા ભાગમાં રહેલા કાથની એને કયાંથી ખબર હોય ? માટે એ મહા ગુન્હાને પાત્ર થયેલાને દેહાંત દંકની શિક્ષા આપવી નોંધ્યો. ” એમ નિશ્ચય કરી તેને માટે વધાધિકારીને હુકમ ફરમાવી દીધો કે—‘ એનો વધ કરી નાંખો. ’ તે વેળા ચિત્રકારે અરજ કરી કે—“ પ્રભુ ! મને યજ્ઞ તરફથી વરદાન મળ્યું છે એ વાત જગન્નહેર છે અને ખુદ આપની બાણ બહાર પણ નહિજ હશે. તેથી હું કોઈ પણ મનુષ્યનો, કોઈપણ શરીરનો અવયવ નોંધ લઉં તો તેનું અભેદુભ ચિત્ર ચિતરી શકું છું. મેં મહારાણીનો માત્ર અશુકો નોંધ લીધો જેથી આખું રૂપ ચિત્રાયું અને તે કાથને પારંવાર કહાડી નાંખવા છતાં ફરી પડવો શરૂજ રહ્યો, તેથી થાકીને બીજે દિવસે વસ્ત્રનો રંગ આપતાં તેને દબાવી દેવો ધારી પડતો મૂક્યો. આ સત્ય હકીકત છે. હવે નાનદાર ચાહે તો મારા મસ્તકને શિરપાવથી ચોમિત કરે અગર ફરિયાદનો કાદ ન મળતાં તરવારને તાબે કરે; આપ મારા માલિક છે. ”

આ પ્રમાણે તેનું કહેવું સાંભળી તેની ખાત્રી માટે એક કુબળા દાસીનું ફક્ત મોં દેખાડી તેણીનું તાદશ રૂપ ચિતરવા તાકીદ આપી. જેથી ચિતારે વરદાનના જોરે તેણીનું કુશલું રૂપજ ચિતરી પોતાને મળેલા વરદાનની ખાત્રી કરાવી; છતાં પણ અદેખ શબ્દો ‘ ફરીથી આવી રીતે જનાનામાં રહેનારી ઓનું રૂપ ન ચિતરે ’ તે માટે તેની એક આંગળી કાપી નાંખાવી; વાંચનાર ! શબ્દોનાં મન આવાજ હોય છે, તેના દુન્નરની પરીક્ષા મળ્યા છતાં પણ આવીજ દર જૂઠું છે. શબ્દના મન હોયેલાં શંકાથી ભરેલ અને પરોન્નતિ નાશકજ હોય છે. એવા દર વિનાના મનુષ્યો અચિત્ર નાકાવતીને જ પત્ર મર્યાદ છે. આવું શબ્દનું

પણ વહુનું મારું કયાંય થતું સાંભળ્યું નથી, તેથી વિરૂદ્ધ વર્તનવાળા તારા ધણીને જઈ કહેજે કે તારા કહેવા પ્રમાણે મુગટરૂપ મૃગાવલી તારા જેવા ચરણરૂપ રત્નપુત્રને છાજે તેમ નથી, જેથી મારા મસ્તકરૂપ દિવ્ય અંતઃપુરમાં જોગ્ય છે. તારા અંતઃપુરનો, એવનનો અને રાજ્યનો બચાવ કરવાની આશા રાખતો હોય તો પોતાનાજ વાક્યાનુસારે અલ્પ વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે બધી વસ્તુનો નાશ થતો અટકાવવો એજ ડહાપણ છે.”

આ પ્રમાણે હી દ્વંતને વગર અડચણે ત્યાંથી વિદાય કરી દીધા. તત્તુ અપમાન કરવું એ રાજનીતિ વિરૂદ્ધ છે, માટે દ્વંત ખુશીની સાથે જવા પામ્યો. અનુક્રમે અવંતી નગરીએ જઈ પહોંચી પોતાના રાજેન્દ્રને યત્નાત્મક રાખનો પ્રતિઉત્તર કહી સંભળાવી. હાલ તે પોતાને ઠેકાણે ગયો. તે પછી ચંડપ્રધોતને રાજાની ચીઠ મોટા રાજાઓના પ્રયત્ન કરકર સહિત ઠીથાંબી રાજા કરવા નિશ્ચય કર્યો; અને તે તરફ પ્રયાણ કર્યું. અનુક્રમે ઠીથાંબી નગરીએ પહોંચીને તે શહેરને ઘેરા લાલ્યો. રાજાને તૈયાર કરી કિલ્લાના દરવાજાનો બદોબસ્ત રખાવી ચંડપ્રધોતની સ્લામે કેટલોક વખત વીરતાથી લડ્યો; પરંતુ સાગર સેનાને જોઈ આખર હિંમત હારી ગયો અને એથી સાર પેલા યત્ના અસાધ્યરૂપ પડી અંતે એ રાજાનો લોગ પડ્યો.

કેસમાત પોતાના સ્વામીનું મરણ થયું બાળી સતી મૃગાવલીને માન આપી પોતાના શીજરસણ માટે ચંડપ્રધોતનને મુક્તિભરી વાત કહેવરાવી કે—“મારા નાથ આપના યજ્ઞને ચરણ દબાવે છે તેથી હાલ હું સમાજ નિયમ પ્રાપ્ત થઈ છું. તેમજ મારો કુંવર ઉદયન ન્હાની સ્ત્રી આ રાજ્ય સંભાળી શકે તેમ નથી, માટે યોગ્ય એ રાજ્ય સંભાળવા લાવક યત્ના અને શોકમુક્ત

હું આપને તાબે થઈશ. આપ કોઈ વાતે નાખુશ થયો
 નથી, હદાશ મારા આ વચન તરફ બેઠરકાર રહી હાલમાં
 ચોક્કસ થયેલી છે તે વેળા મારા ઉપર બોર જુલમ કરી
 આજે લેવા યત્ન આદર્યો, તો મારે પ્રાણ આપવા પડ્યો. જેથી
 તમારા મનોરથ પુરુષમાં મળશે "માટે લગાઈ માંડી વાળી પોતાના
 શબ્દ તરફ પાણું વગલું એમ હાલ તો લાલચી છે." આ પ્રમાણે
 વિચારી રાત્રીએ મૃગાવતીના સુદેશને માન આપી તરત લગ્ન
 સંક્રિત થઈ ગઈ, કેમકે 'પ્રીતિ પરાણે થતી જ નથી.' જ્યાં
 મૃગાવતીએ પણ રવાનીના ચરીરનો અંતીમ સંસ્કાર કરી બચાવ
 માર્યા આદર્યો, વડી દીયાળી અને અવંતીવચ્ચે મજબુત નિ
 બંધાવી રાત્રીનું રક્ત કુર્ચ અને પોતાના કુંવરને અમર
 ને શામ વિદ્યામાં નિપુણ કરી રાત્રીની લગામ અંભાળી
 તેવો બનાવ્યો

સદ્યપ્રલોભન પણ પોતાના મનોરથ પૂર્ણ થવાની જ
 વાટ લેતાં હતાં. આ વર્ષ પાળી પોતાના મેગકોને મોટાથી
 મૃગાવતીને વિદ્યાની મગાવવા નેવારી કરી મેગકોને કોઈની
 બાં મૃગાવતીને નેત્રી બનાવે. મહિમા કરી મૃગાવતી દેવી
 કે-... મનથી પણ નમસ્કાર કરીને માદની નથી, તો મહિ
 વે ને કહ્યું જ રાત્રી ૧ મેગકો મારા ચીરત રહ્યુંને બહુ
 મુશ્કેલ હતી. વચનને માન આપવું હતું. મટે રહ્યા ને રાત્રી
 બાંધી હો. તેજ રાત્રી અ.મ.ને રાત્રી બાંધી. આ
 કેમકે મૃગાવતીનું વચન અમલી મજબૂતી વિચારવા લાગ્યું.
 કે-... મને હો અને કે મેગકોને મોટી પિતૃતી થઈ
 અમલી પૂ. મજબૂતી. મજબૂતી થઈ પે.ને વચન થવા. અ
 મારા રાત્રી મજબૂતી. મજબૂતી થઈ પે.ને મજબૂતી
 મારા રાત્રી મજબૂતી. મજબૂતી થઈ પે.ને મજબૂતી
 મારા રાત્રી મજબૂતી. મજબૂતી થઈ પે.ને મજબૂતી
 મારા રાત્રી મજબૂતી. મજબૂતી થઈ પે.ને મજબૂતી

આવી સ્થિતિ જોઈ મૃગાવતીએ પણ ચોતાના કોટ-કિલ્લો
 વગેરેના રક્ષણનો પુરતો જાંદોબસ્ત કરાવી શીજના પ્રભાવિક દેવોડ
 રમરણ કરી નવકાર મંત્રનો જાપ જપવો શરૂ કર્યો; તેથી
 શાસનદેવ મહાવીર સ્વામી બાણે આકર્ષાઈને પધાર્યા હોયની !
 તેમ ત્યાં પધારી સમોસર્યા. દેવોએ સમવસરણ કર્યું અને જારે
 પર્વદાઓ એકઠી મળી. પ્રભુના અતિથયના પ્રતાપથી રાજ
 ચંદ્રપ્રધોતનું મન મૃગાવતી તરફ નિર્વેર જની ગયું અને
 પ્રભુની પર્વદામાં આવી નમન કરી ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરવા
 બેસી ગયો. મૃગાવતીને એ સંજોગથી જાતમી મળતાં સહુ
 દરવાજા ઉઘડાવી ચોતાના પુત્ર સહિત ચોતે પણ પ્રભુને વાંદવા
 ગઈ અને ભગવંતને વિધિસહ વાંદીને ઉપદેશ સાંભળવા બેઠી.
 પ્રભુએ પણ જગજગનોના હિતાયે ધર્મોપદેશ દેવો શરૂ કર્યો.
 એ વખતે એક ભીલ ત્યાં આવીને મોઘમપણે પૂછવા
 લાગ્યો કે-“પ્રભુ ! જે તે તે છે ?” પ્રભુએ ઉત્તરમાં કહ્યું-
 “હા જે તે તે તેજ છે !” આવો પ્રભોત્તર સાંભળી પરમ
 પાવન પ્રથમ ગણધર ગોતમ સ્વામીએ પૂછ્યું-“જગત્ વસલ
 પ્રભો ? એ પ્રશ્ન અને ઉત્તરનો વિસ્તારયુક્ત પુત્રાસો જો કરી
 અડચણ ન હોય તો કર્યો.” ભગવંતે અન્ન જનોને ધડો લેવા
 લાયક પ્રબંધ જાણી કહ્યું, —“અંપા નગરીને વિષે એક ધનવંત
 સોની કન્યાઓની શોધમાં દેરતાં દેરતાં ધન ખચી પાંચસો
 કન્યાઓને પરણ્યો હતો અને તે દરેકને પહેરવાને માટે દાગીના
 શી આપ્યા હતા, એવી યરતે કે જે દિવસે જેનો વારો હોય
 દિવસે જ તે દાગીના તેણીએ પહેરવા, પરંતુ આઠે દહાડે
 કેસવા નહીં. એક વખત તે પહેરવા, પરંતુ આઠે દહાડે
 દાર ગયો, એટલે તે બધીઓએ શણગાર સહુ લીધા અને
 બીજા સાથે દાસ્યવિનોદ કરતાં આનંદ કરવા માંડ્યો.
 જ્યાં જોવામાં આવ્યો તે જોની પર આગળ આવી પહોંચ્યો.
 જોને શણગાર સહુ દસડી રમતી જોઈ તેઓને માર
 ન લાગ્યો. અને બહુજ લાગ્યો તે પછી કરીથી તેમ

આવી સ્થિતિ જોઈ મૃગાવતીએ પણ પોતાના કોટ-
 વગેરેના રક્ષણનો પુરતો જાંદોબસ્ત કરાવી શીળના પ્રભાવિક દે-
 રમરણ કરી નવકાર મંત્રનો જાપ જપવો શરૂ કર્યો; શાસનદેવ મહાવીર સ્વામી જાણે આકર્ષાઈને પધાર્યા હોયન-
 તેમ ત્યાં પધારી સમોસર્યા. દેવોએ સમવસરણ કર્યું અને જા-
 પર્યાદાઓ એકઠી મળી. પ્રભુના અતિશયના પ્રતાપથી રા-
 ચંદ્રપ્રધોતનું મન મૃગાવતી તરફ નિર્વેર જતું થઈ ગયું અને
 પ્રભુની પર્યાદામાં આવી નમન કરી ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરવા
 બેસી ગયો. મૃગાવતીને એ સંબંધી જાતમી મળતાં મુકુ-
 દરવાજા ઉઘડાવી પોતાના પુત્ર સહિત ચોતે પણ પ્રભુને પાંદર
 ગઈ અને ભગવંતને વિધિસહ વાંદીને ઉપદેશ સાંભળવા બેઠી.
 પ્રભુએ પણ જગજગનોના હિતાથે ધર્મોપદેશ દેવો શરૂ કર્યો
 એ વખતે એક બીજા ત્યાં આવીને મોઘમપણે પૂછ-
 લાગ્યો કે—“પ્રભુ ! જે તે તે છે ?” પ્રભુએ ઉત્તરમાં કહ્યું—
 “હા જે તે તે તેજ છે !” આવો પ્રભોત્તર સાંભળી કહે-
 પાવન પ્રથમ ગણધર ગોતમ સ્વામીએ પૂછ્યું—“જગત રચે
 પ્રભો ? એ પ્રશ્ન અને ઉત્તરનો વિસ્તારયુક્ત પ્રશ્ન એ કહ્યો
 અઠથણ ન હોય તો કર્યો.” ભગવંતે અન્ય જનોને કહે દે-
 લાયક પ્રશ્ન જાણી કહ્યું—“અંધા નગરીને વિષે એ કહે-
 સોની કન્યાઓની શોધમાં ફરતાં ફરતાં ધન ખર્ચ કરે-
 કન્યાઓને પરણે હતા અને તે ફરકને પહેરવાને મૂકે-
 કરી આપ્યા હતા, એવી ચરતે કે જે દિવસે એ પહેરવા, પહેરવા
 તે દિવસે જ તે દાગીના તેણીએ પહેરવા, પહેરવા
 પહેરવા નહીં. એક વખત તે સોની કન્યાઓને શરૂઆત કરતાં
 બહાર ગયો, એટલે તે બધીઓએ એક બીજા સાથે હાસ્યવિનોદ કરતાં કરતાં
 એટલામાં એવિતો તે સોની પર આવ્યો
 તેણીએ શરૂઆત કરતાં કરતાં
 કરવા લાગ્યો, અને બહુ

રમાડવા માટે તે ચાર વિપ્રના પુત્રને નોકર તરીકે રાખ્યો. બાળકી જ્યારે જ્યારે રોતી ત્યારે ત્યારે તે બ્રહ્મપુત્ર તેણીને હસવા હુપા લાગ ઉપર હાથ મૂકતો કે તે છાની રહી જતી ને હસવા લાગતી હતી. કોઈ વખત આ ચેષ્ટા શેઠ શેઠાણીના જોવામાં આવતાં તે બ્રાહ્મણના છોકરાને રજા આપી બીજો નોકર રાખ્યો. તે બ્રાહ્મણનો છોકરો ભટકતો ભટકતો તે ચારસો નવાણું લીલોનાં પાલમાંજઈ પહોંચ્યો, અને પૂર્વના સંસ્કારથી તેઓ સાથે દુળી મળીને રહ્યો. બધા મળીને પાંચસો પૂરા થવાથી તે ચાર મંડળીએ જ્યાં ત્યાં હુંડ ચોરી વગેરેના ધંધો હાથ ધર્યો. એક વાર જ્યાં તે બ્રાહ્મણનો છોકરો નોકરીએ રહ્યો હતો ત્યાં તે પાંચસો જથ્થે જઈ પહોંચી ધનમાલ હુંડવા માંડ્યો; તે જોઈ તે શેઠની છોકરી બાલી, 'તમે બધા ધનને જ કેમ દયો છો? શું તમે મને નહીં લઈ લાઓ?' આજુ તેનું બોલવું સાંભળી તે ચોરા તે છોકરીને પણ ધન લેગી ઉઠાવી ગયા. તે છોકરીને ઉમ્મર લાયક યતાં તે પાંચસો જથ્થે પોતાની સ્ત્રી કરીને રાખી. તે બધા તેણીની સાથે પતિ તરીકે વર્તવા લાગ્યા; તથાપિ તે વિષય સુખમાં અતૃપ્ત રહેતી હતી. જો કે ચોરા તે તેણીની કયા ખાઈ એવું વિચારવા લાગ્યા કે- 'આ બિચારી એક છે ને આપણે પાંચસો છીએ, જેથી કદાચ એવું કોઈ વખતે મરણ થઈ જશે, માટે એક બીજી સ્ત્રી લાવીએ?' એમ વિચારી તે ચોરાએ એક બીજી સ્ત્રી ઉઠાવી લાવીને તેણીને સોંપી પહેલી સ્ત્રીને પોતાની છાતી ઉપર સાકારજી મણુની જીવતી ચોકચ આવેલી જોઈ મહા કંઈપાંત ટર્યો અને આવનારી નવીનું કાટકું પાડવા-જે વખતે તે ચોરા ચોરી કરવા ગયા તે વખતે તેણીને 'ચકીને દૂધમાં દેંદી દઈ મારો નાંખો.

જ્યારે ચોરા પાછા પોતાના સુકામ પર આવ્યા ત્યારે બીજી સ્ત્રીને નહિ જોવાથી તેની તપાસ કરતાં મહકું કરાની ર પટેલું જણાયું. તે જોઈ તે બ્રાહ્મણ પુત્રને પપમની સ્ત્રીના માટે ચંકા પેદા થઈ કે જે શેઠની છોકરીના બામ ઉપર દસ્તરખાઈ દેવાં રોતી છાની રહેતી હતી.

તેજ કામાતુર હાદરી તો આ નહીં હોય ! માટે શ્રી વીર પ્રભુને પૂછી આપી જો મારી શકાને કર કરું.” એમ વિચારી આ પ્રશ્ન કર્યો, તેમની મેં પણ તેવોજ જવાબ આપી તેની શકાનું નિર્વારણ કરી સંતોષ આપ્યો.

આપી રીતે અથડી દાનિ મુખી વાન સાંભળી તે જાણ્યું પુત્ર ભવ નાદકનું સ્વરૂપ નિદાળી વૈરાગ્ય વશ થયો અને પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવા તત્પર થઈ તેણે પ્રભુ પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું, અને તે પછી પોતાના મૃદસ્થાવાસ વખતના સહયોગી ભાઈજાઓ-ભીલોના સહેલાણે જઈ તેઓને પ્રતિભ્રામ્યા અને અચરણશરણ ચારિત્ર અંગીકાર કરાવ્યું. ‘સાસ મનુષ્યોની જો જ રીતિ વખાણવા લાયક છે કે તેઓ હમેશાં પોતાના સોજતીઓનું બહું કરવા આતુર રહે છે.

પ્રભુના સમવચરણમાં બેઠેલી મૃગાવતી રાણીએ વિષયનો પ્રબંધ સ્વચોતો જોઈ, ઉભી થઈને પ્રભુ પ્રત્યે પ્રાર્થના કરી કે “હું પ્રભુ ! જો આ ચંડપ્રદોતન રાજા મને રજા આપે તો હું દીક્ષા લેવા અતિ આતુરતા ધરાવું છું.” મૃગાવતીના ઉત્તરમાં પુત્ર ચંડપ્રદોતન જ વિષયના તિરસ્કાર મુકત હૃદયે સાંભળી બોધ પામી બોલ્યો કે—“બાઈ ! જે તમને રૂચે તે કરો. હું તમારા કુંવરને કરી પણ અડચણ કયા વગર પોતાની રાજ્યગાદી ભોગવવા હઈશ.” એણે કહી પ્રભુને વાંદી પોતે તેમજ અન્ય પર્યદામંડળે પણ નિજ સ્થાનકનો માર્ગ લીધો. મૃગાવતીએ પુત્ર ઉદયન કુમારને રાજ્યાભિષેક કરી કૌશાંબીની રાજ્યગાદી પર બેસાડી અભય દેયો. વીરવાણીથી વૈરરહિત બનેલા ચંડ પ્રદોતનની તરફથી નિર્ણય થતાં પોતાના પુત્રને દ્વિતશિક્ષા આપી મૃગાવતીએ તેજ ચંડપ્રદોતનની આઠ સંછીઓ સંકલિત દીક્ષા અંગીકાર કરી. તે નવે નવીન દીક્ષિત સાધ્વીઓ ચંદનભાળા સાધ્વીની શિષ્યા થઈ. મૃગાવતી સાધ્વીને કર્મ ક્ષય થતાં કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને મોક્ષમુખ અનુભવવા ભાગ્ય-શાલિ થઈ ! ઇતિ મૃગાવતીની કથા.

મુલસાની કથા

મુલસા અને દેવો.
(લાક્ષ્મી તેવના ધડા સાથે)
શ્રી મેચ હીરણા સાનન્યથી

મુલસા

જે પ્રાણી ભાગ સહિત શુદ્ધ સમક્ષિત પાળે છે, તે પ્રાણી મુલસાની ધેડે યોગ્ય એવા સત્કર્મનું સાધન બાંધે છે, અર્થાત્ તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જન કરે છે.

જંબૂદીપને વિષે આવેલા ભરતખંડના બૃહસ્પતિ રાજગૃહ નામા નગરમાં દેશિક નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. ધર્મના અને વ્યવહારનાં બંને કાર્ય કરતો તથા ન્યાયપૂર્વક પૃથ્વીનું પાલન કરતો તે, આલોક તેમજ પરલોકને અર્થે વધતી જતી મુખ્ય સંપત્તિને મેળવતો હતો. તેને સુનંદા, આદી બહુ સ્ત્રીઓ હતી. સુનંદાને ઉત્પાતિકી, વિનયિકી, કાર્મિકી અને પરિણામિકી એ ચાર પ્રકારની બુદ્ધિનો નિધાન એવો અભયકુમાર નામનો પુત્ર હતો. (વાંચો, અભયકુમાર મંત્રીશ્વરનું જીવનચરિત્ર.)

હવે એજ નગરને વિષે અમૃદિવાન અને બૃહસ્પતિ મહિનો ભાંજન એવો નામ નામનો શિક્ષક રહેતો હતો. તેને એક શીળા શુભે શોભતી મુલસા નામે સ્ત્રી હતી. આ નામ શિક્ષકે એટલા સ્ત્રી શુભની સન્મુખ એવો નિયમ કર્યો કે, “હવે મ્હારે કદાપિ બીજી સ્ત્રી કરવી નહીં” એ દંપતી પંદરપર સ્નેહમુગ્ધ હતાં; શુભવાન ભાગ્યવાન, અને જગી ધમોદુરહત તથા શુભ ભાવમુગ્ધ સહ મુખમાં કાળ નિર્મમન કરતાં હતાં. એ નામ શિક્ષક દેશિક રાજાની સેવા કરતો હતો.

અન્યથા તે નાગ સચિદ્ર કોઈ દેવકુમાર તુલ્ય શ્રેષ્ઠીના પુત્રોને આંગળુમાં લાલન પાલન સદિન રમના ભેઈ ગિંતવના લાગ્યો કે, “અહો ! જ્યાં આજનોને આશ મેળ ન હોય, જ્યાં ન્હાનાં બાળકો ન રોય, જ્યાં શુભ ઔરવની ચિંતા ન હોય તેવાં ઘરોને ઘર ન બાળુતા. હા ! મ્હારે મર્વ પ્રકારનો વૈભવ છતાં સંતતિ નથી તેટલી ઉલુપ છે.” એવી રીતે તે ચિંતા કરવા લાગ્યો. કહું છે કે-જ્યાં સુધી બહુ દ્રવ્ય હોતું નથી, અર્થાત્ થોડું દ્રવ્ય હોય છે, ત્યાં સુધી બહુ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાની ચિંતા થાય છે, અને વળી બહુ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તેનું રક્ષણ કરવાની ચિંતા રહે છે, આમ માણસોનાં મન સદા પાંપણી બચાજ રહે છે. જ્યાં સુધી લવણ્ય અને ચાતુર્ય યુક્ત સ્ત્રી પ્રાપ્ત થઈ નથી, ત્યાં સુધી પુરુષ તેને મેળવવા ફાંખી થયા કરે છે. વળી તે મળે છે ત્યારે પણ પુરુષને પુત્ર મેળવવાની ઇચ્છા દુઃખી કરે છે. વળી ધનાદય, કલત્રવાન, પુત્રવાન અને બહુ જનોએ આશ્રિત એવો અમર્થ પુરુષ પણ, કાષ્ટ ભેમ ધૂણ બલિના ક્રીડાથી પરાભવ પામે છે, તેમ રાગ અને શોકથી બગ સહિત ધર્મ લાય છે.”

આવા આવા વિચાર આવવાથી નાગ સચિદ્રનું મુખ સ્થામ થઈ ગયું. પતિનું એવું વદન જોઈને સુલસાએ પૂછ્યું, “અહો પ્રાણેશ ! આપ વંધ્યાટવીના એકલા હસ્તીની પેઠે શું ચિંતવો છો ? રાજ્યથી બ્રહ્મ થયેલા રાજપુત્રની પેઠે આમ કેમ સ્થામ વદન જણાવો છો ? શું, રાજાએ આપનું અપમાન કર્યું છે ? અથવા લોકોએ કંઈ આપની વિરુદ્ધ વાર્તા ફેલી છે ? શું થયું છે ? કેઈ અભિષેક વસ્તુનો વિયોગ થયો છે ? અપના ચિત્તને વિષે જે ચિંતા હોય તે કહો.” પ્રિયાનાં આવાં વચન શ્રવણ કરીને નાગ સચિદ્ર હસીને જોડ્યો, “હે પ્રિયે ! મ્હારે ત્હારાથી છાનું કંઈ નથી કે જે ત્હારી પાસે ન દેખાય. તને અદ્યપિ પુત્ર થયો નહીં તેથી મને બહુ દુઃખ લાગે છે. સદાગ્ર : દાર્દમાં કુશળ અને આધક સત્તવાન એવો એકજ પુત્ર હોય, તો પછી

વધારેની જરૂર નથી. ચંદ્રમા એકલો છતાં, સર્વ દિશાઓને પ્રકાશિત કરે છે, એ કરવાને તારાનો સમૂહ પણ અસમર્થ છે. વળી સ્ત્રીઓ, પુરૂષને પુત્રરૂપી રૂળ આપનારી છે. સુલસાએ કહ્યું. હે નાથ ! જૈન ધર્મી થઈને, એવો ખેદ કેમ કરે છે ? જેને પુત્ર હોય તે નરકે ન જાય, એવો કંઈ નિયમ નથી. હે સ્વામિન કોઈ શુભાદય નર પોતાના માતા પિતાને નરકે જતાં નિવારી શકતો નથી. કહ્યું છે કે-પિતા, માતા, પુત્ર, પુત્રી, બાંધવ, ભરતાર કે દ્રવ્ય, કોઈ મનુષ્યને નરકમાં પડતો બચાવી શકતું નથી; ફક્ત ધર્મજ એ કાર્ય કરવાને સમર્થ છે. પુત્રના પરિવારવાળા પ્રસન્ન એકવર્તિને પણ કર્મના બાંધથી અધાવસ્થા ભોગવવી પડી; શ્રી કૃષ્ણને પણ નરકમાં જવું પડ્યું. તેના પુત્રો પણ તેને રાખી શક્યા નહીં. પુત્રોમાં ને પુત્રોમાંજ મૃતરાષ્ટ્રનું ગોત્ર ક્ષીણ થઈ ગયું. પોલસ્ત્ય (રાવણ) નો વંશ પણ પુત્રથીજ કલંકિત થયો, અને છ. ખંડ, પૃથ્વીનો, સ્વામિ ગર એકવર્તિ પણ (સાઠ હજાર) પુત્રના હુખ (મૃત્યુ)ને લીધેજ ત્યુ પામ્યો. બહુ પુત્રો કંઈ સ્વર્ગ કે ભોક્ષ લાવી આપતા નથી; આત્માનીજ કરણી તે મેળવી આપવાને સમર્થ છે. ફક્ત પોતાના શુભે કરીને ધીર પુરુષો સંસાર સંસુદનો માર્ગ તરિ છે. ”

પ્રિયાનાં આવાં વચનો સાંભળીને નાગરથિક બોલ્યો. “હે ! તે જે કહ્યું તે સત્ય છે, પણ સંસારમાં (સારા અથવા) પુત્ર વિના દંપતિનું મન ધીરજ ધરતું નથી. વળી અધિવ વિનાં દિશાઓ ગુન્ય લાગે છે, જડ પુરુષોનાં ચિત્ત એમ સદા ગુન્યકાર જમાય છે, નિર્ધન જનોને. સમસ્ત ગુન્ય છે, તેમ અપુત્રીઓ માનુષ્યોને ગૃહ ગુન્ય જમાય વિરે ક્યારે પણ સ્વજનનું આગમન નથી, જેને પિત્ર શુભવગાઓનું ગૌરવ નથી અને જેને વિરે ન્દાનાં ભાગદા નથી, એવા ગૃહો નકામાંજ છે. સંસારમાં મનુષ્યોને ત્રણ વિશ્રામસ્થાન કહ્યાં છે:-પ્રિય. સ્ત્રી,

વિનયવંત પુત્ર, અને સર્વ ગુણે કરીને ઉત્તમ એવી સત્સંગતિ. વળી જેમ ચંદ્રેથી દીપકથી રાત્રીને વિશે સર્વ પદાર્થ પ્રકટ થાય છે, તથા સૂર્યેથી દીપકથી દિવસને વિશે સર્વ વસ્તુઓ પ્રકાશિત થાય છે, તેમ સુપુત્રેથી દીપકથી કુટુંબની પ્રસિદ્ધિ થાય છે. જેમ અધિક વાસ યુક્ત ચંદન તરુથી વન સુગન્ધિત થઈ રહે છે, તેમ મ્હોટા ભાગ્યે પ્રાપ્ત થયેલા એકજ સુપુત્રથી વંશ ઉત્તરણ થાય છે. આ લોકમાં પુત્રને સીધે ઉત્પટ્ટ ભાવને પામેલા માતા પિતાઓની કીર્તિ સ્થિરતા પામે છે. જેમકે સગર ચક્રવર્તિની કીર્તિ પુત્રોએ કરીને સાગરરૂપ સ્થિર થઈ. ”

પતિનાં આવાં વચન સાંભળીને સુલસા બોલી, “હે સ્વામીનાથ ! મ્હણા ઉદરથી બાળકની ઉત્પત્તિ થશે નહિ એમ મને લાગે છે. માટે આપ બીજી સ્ત્રી કરો, તે પુત્ર પ્રસવશે, એટલે આપ પુત્રવાન થશો. ” ત્યારે પતિએ કહ્યું, “હે માણેશ્વરી ! જો કંઈ મને રાજ્ય સહિત પોતાની પુત્રી આપે તોપણ હું બીજી સ્ત્રી કરવા ઇચ્છતો નથી; ક્ષીરને મૂડીને ઘેંશના અન્નની કાણુ વાછા કરે ? જો આ લવમાં તારા થકી પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે તો જાણે, નહિતર પુત્ર વિના રહીશું. ”

સ્વામિએ આમ કહ્યું, એટલે સુલસા ચિંતવવા લાગી. “માણસોને ધર્મ એજ કલ્પવૃક્ષ, એજ ચિંતામણી, એજ કલ્પલક્ષ્મી અને એજ કામધેનુ કહ્યો છે. મૂઢ પુરૂષો આવા સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપનારા ધર્મને ત્યજીને બીજે રક્ત ધામ છે; વળી ઉત્તમ કુળ, પરસ્પર પ્રેમ, આયુષ્યની વૃદ્ધિ, દેહને વિશે મહુતા (પાંચ ઇન્દ્રિયોથી પૂર્ણતા) વિગેરે અભિષ્ટ વસ્તુનો સંયોગ, ગુણને વિશે અનુરાગ, સુપુત્રનો લાભ, તથા લોકને વિશે પ્રભુતા એ સર્વ ધર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે. એટલું જ નહિ પણ મૃહને વિશે લક્ષ્મી, સુખને વિશે સુભાષિત વાણી, બાહુને વિશે બળ; હાથને વિશે હામ, દેહનું સૌભાગ્ય, સુખને વિશે અમૃત અને વશસ્થળ (નદય) ને વિશે કીર્તિ એ સર્વનું કારણ પણ ઉત્તરવળ એવો ધર્મજ છે. હે ચિત્ત ! નિત્ય બીજાઓની મનોહર વસ્તુને જોઈને

સુનસા

તું યથા ખેદ ન કર; જો ત્હારે તે અજિષ્ટ વસ્તુ જોઈતી હોય
તો તું પુન્ય કર; કારણ કે પુન્ય વિના છંદ અર્થ પ્રાપ્ત થઈ શકે
નથી." એવો વિચાર કરીને સુલસા ધર્મકાર્યને વિશે વિચાર
તત્પર થઈ; જિનપૂજા કરવા લાગી અને ચતુર્વિધ આહાર
સુપાત્રને વિશે આપવા લાગી. વળી પ્રણયર્ય, ભુમિ ઉપર શયન
અને આંગિલનો તંપ કરવા લાગી.

એવામાં ઇંદ્રે તેણીનું આવું સત્ત્વ અવધિજ્ઞાન વડે જાણીને

પેતાની સભામાં તેણીની પ્રશંસા કરી કે, "હમણાં મૃત્યુસૌક્યને
વિશે સુલસા નામની ધ્રાવિકા છે, તે એવી છે કે, તેણીને કોઈ
ધર્મ કાર્યથી ચળાવી શકે તેમ નથી." ઇંદ્રનાં આવાં વચન
સાંભળીને હરિણગમેષી દેવ સુલસાની પરીક્ષા કરવાને અર્થ
સ્વર્ગમાંથી ત્યાં આવ્યો. જો સાધુઓનું રૂપ કરીને તે નાગ રચિ-
તને ઘેર ગયો. જો સાધુઓને આવતા જોઈને સુલસા હર્ષ પાતીને
હસી થઈ, ને ચિત્તને વિશે તે વિચારવા લાગી. પૂર્વના પાપને
દૂર કરવામાં હેતુરૂપ અને ભવિષ્યમાં થનાર ઉચ્ચ ફળના લાભને
દર્શાવનારા અને સર્વ તીર્થમય એવા જે સાધુ તે કંઠી પોતાનાં
ચરણ કમળથી અભય ભૂવના ગૃહને પાવન કરતાં નથી. વળી
મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત કર્યાનું ફળ એજ છે કે, અતિથિ સંવિભાગ
કરવો (જમતી વળતે જોજનમાં અતિથિનો ભાગ પાંડવો);
કારણ કે, જે પેતાનાજ ઉદરની પૂરણા કરે છે, તે તો ખરેખર
પશુઓનું જ વશ છે. વળી મુનિને આપતાં બાકી રહે તેજ
(આપણે) આહાર ગણવો; પાપ ન કરવું એનું નામ પ્રાણતાં
કોઈનું કાર્ય પરાંત રીતે કરી આપવું તંત્ર નામ-મિત્રતા અને
દંભ વિના આચરવો તેજ ધર્મ."

દાન દેવામાં પ્રવીણ એવી સુલસા એમ ચિંતવીને જે
હરત જોડીને સાધુઓને નમી પેતાને દૃઢાર્થ માનતી વિનંતી
કરવા લાગી, "હે મુનિમહારાજ! આપનાં આશ્રમનેથી
મહાર્ગ પર અવિરત થવું છે; આપને જે ખર્ચ હોય તે નિયેદન
કરી." અતિએ કહ્યું "ત્હારા ઘરમાં લક્ષ્યાક નેલના ફળ (પંચી)

સાંભળ્યા છે; તો અમારામાંથી બહુ શ્રામુઓ ઝઘાનિ પામી ગયા છે, તેમની ચિદ્રિયાને અર્થે એનો ખપ છે.” તે શ્રાવણી હર્ષ સહિત સુલસા એક કુબ તર્ક બહાર આવી. તેવામાં તે દેવે અન્ય રૂપ કરી અદશ્ય રહી તે તેલનો કુબ પાણી નાખી તેડ ઢાળાવી નાંખ્યુ. એમ સુલસાએ ગીજો, ત્રીજો, ને થોથો કુલ આપ્યો, તે સર્વે એ દેવે પાણીને બાંગી નાંખ્યા. તોપણ સુલસાના મનમાં કિંચિત્ માત્ર એદ થયો નહી. તેથી તે દેવ પ્રગટ થઇને બોલ્યો, “હે સુલોચના ! તને ધન્ય છે ! છદ્દે ધર્મને વિષે ત્હારી રિયરતાનું જેવું કીર્તન દેવસલાને વિષે કયું હતું, તેવું જ મેં જોયું છે. હું હારણગમેથી દેવતા ત્હારી પરીક્ષા કરવાને આવ્યો છું, હું ત્હારા ઉપર સંતુષ્ટ થયો છું માટે વર માગ.” ત્યારે સુલસા બોલી, “હે દેવ ! તું ઈંદ્રનો સેનાપતિ છે, અને જ્ઞાનબળથી ત્હારો મનોરથ બહો છે.” એ સાંભળી તે દેવતાએ બંત્રીસ ગૂટીકા (ગોળીઓ) આપીને કહ્યું, “ત્હારે એકેકી ગૂટીકા ખાંવી; એના પ્રભાવથી તને જગત્રીશ પુત્રો થશે. ત્યારે તને કંઈ મહાન અંતરાય આવી પડે, ત્યારે તું ત્હારું સ્મરણ કરજે, જોથી હું ત્હારું વિધ્ન દૂર કરીશ.” એમ કહીને દેવતાં વિજળીની પેઠે અંતર્ધાન થઈ ગયો. હવે પ્રભુ પૂજમાં તત્પર એવી સુલસા લોગવિલાસને વિષે પણ આદરવાગી થઈ.

હવે એકલા ઋતુકાળ પ્રાપ્ત થયે છતે ધર્મશીળાં સુલસા ધ્યાવા લાગી કે, “ત્હારે ઘણા પુત્રોને શું કરવા છે ? ને એકજ પુન્યવાન અને સર્વજની પૂજા કરનારો પુત્ર પ્રાપ્ત થાય, તો તે એકથીએ સુખ પ્રાપ્ત થશે. જગત્રીશ ગૂટીકાના લક્ષણથી જગત્રીશ પુત્રો થાય તો તેનાં મળમુત્તાદિથી મને ધર્મ કાર્યમાં બહુ વિધ્ન નહો. માટે જો એકજ જગત્રીશ લક્ષણ સુકત પુત્ર થાય તો બહુ સારું. બહુ પુત્ર કરતાં કાર્ય કરવાવાળો એકજ પુત્ર થાય તે સારો; ચંદ્રમા એકલો છતાં દિશાઓને તેજોમય કરે છે; પશુ સમુહમાં તારા કરી ચક્રતા નથી. સદા ઈચ્છત દાન દેવામાં દસ એવી એકજ બળ્ય કામધેનું સારી; પણ દ્વારમાં રહેલી

ધાસની તંગી પડાવનારી હજારો વૃદ્ધ ગાયો સારી નહી. "એમ વિચારી મુલસા પેટી જતીએ જૂટિકા એકી વખતે ખાઈ ગઈ ! તેના પ્રભાવથી તેણીના ઉદરને વિષે જતીએ ગર્ભ પ્રકટ થયા. તે અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા. એટલે તેણીના ઉદરમાં તે એવી પીડા ઠરવા લાગ્યા કે, તેને પ્રાણાન્ત કષ્ટ થયું. જેવી રીતે એક દ્રોણ પ્રમાણુ (નાની) તપેલીમાં ખાંડી અંભાણુ (ધણુ) અન્ન રાંધવા મુકયું હોય તો તે તપેલીને એકી (ઉઘાડી) નાંખે છે, તેવી રીતે તે ગર્ભથી તેણીનું ઉદર ભેદાવા લાગ્યું. આ અસંદ્ધ વેદના સહન નહિ થવાથી મુલસાએ વિખની શાંતિને અર્થે કાયોત્સર્ગ કર્યો, ન પેલા દેવતાને સંભાર્યો. તેણીના સત્ત્વથી આકર્ષાઈને પેલો હરિણગમેવિ દેવતા આવીને બોલ્યો. "હે મહાસતી ! તેં મને જે કાર્ય અર્થે બોલાવ્યો હોય તે કહે." મુલસાએ તે સાંભળી કાયોત્સર્ગ પૂર્ણ કરી પોતે કરેલા કાર્ય વિષે તેને કહ્યું. તે ઉપરથી દેવતાએ કહ્યું, "હે મુખ્યા ! તેં અવિચારી કાર્ય કર્યું છે. તેં જતીએ જૂટિકા એકી વખતે ખાધી તેથી તને જતીએ પુત્રો એકી વખતે પ્રસવશે. જો એક પુત્ર મૃત્યુ પામશે, તો જતીએ પુત્રો મૃત્યુ પામશે. જો તેં જો જૂટિકા જૂદી જૂદી ખાધી હોત તો તું જતીએ પુત્રોને જૂદા જૂદા પ્રસવત." ત્યારે મુલસા બોલી "હવે જે શુભાશુભ કર્મ ખાંધે છે, તે તેને બિગળ્યા વિના છૂટકો નથી. કહ્યું છે કે-આ સંસારમાં રહીને જે કર્મ કર્યો હોય છે, તે આપણે પાતાળમાં પેટીએ તોપણ આપણને છોડતાં નથી; જો એમ ન હોય તો પાણીની અંદર એક સ્વલ્પજાત મહેક ઉપર રહેલો પરીક્ષિત રાજા કેમ મૃત્યુ પામ્યો ! મારે જે ભાવિ નથી તે કદાપિ જનનું નથી અને જે ભાવિ છે તે કદિ મિથ્યા થતું નથી. જુઓ, જે વસ્તુથી એકને પ્રત્યક્ષલાભ થાય છે, તેજ વસ્તુથી અન્ય જનને હાનિ થાય છે. જે પ્રકારની બરિતવ્યતા હોય, તેવીજ માનુસની જનિ થાય છે અને તેના સદાચરે પણ તેવાજ થાય છે. જો એમ ન હોય તો પાંડુ પુત્ર મુષિઠિર શા મારે જુગાર રમે ! પેતાના સદ્ગુણને લીધે યોગતા અને રાજ્યનેજ યોગ્ય રીતે રામચંદ્રને પણ વનમાં જવું

પેડયુ. હથ મરતકાળો રાવળ પોતાને અનેક સ્ત્રીઓ છતાં સ્ત્રીના હરી ગયો ! જો ભવિતવ્યનાના પરિણામ બતાવતાં. માટે હે હરિવગમેષિ ! મહારે શું કરવું ? મેં જો કાચ વગર વિચારે કંચુ છે ખરું છતાં જો કર્મ મને અનુકૂળ હોય અને ત્હારી શક્તિ હોય તો તું મહારા ઉદરની વ્યથા શમાવ. નહિં તો હું મહારે કર્મ લોગવીશ. જો તું વ્યથા શમાવીશ તો જિન શાસ્ત્રની ઉન્નતિ થશે.”

તે ઉપરથી દેવે પ્રસન્ન થઈને તેણીના ઉદરની વ્યથા દૂર કરી, અને પછી પોતાને સ્થાને ગયો. પછી સુલસા ધર્મને વિષે ચિંતિત બેઠી, શુભ આહારથી ગર્ભને પોષવા લાગી. પછી તેણીએ ‘સંપૂર્ણ’ સમયે. સુસ્વપ્ને સૂચિત જન્મોત્સવ કર્યો. પુત્ર જન્મથી ‘મહર્ષિ’ પામેલા નાગ રથિકે પુત્ર જન્મની વધામણી લાવતોર દામી અને માગણ લોકોને બહુ સુવર્ણ રત્નો આપ્યાં. કારણ કે, બધા લોકોના પુત્રના લાભ પછી છે. તે વળતે મૃદંગના નાદ દિશાઓમાં વિશ્વામ પામવા લાગ્યા, બેરિના નાદ સાથે શંખોને નાદ મિશ્રિત થવા લાગ્યો; વારાંગનાઓ નૃત્ય કરીને જનોને પ્રમોદ પમાડવા લાગી અને નવા નવા વેપોથી મનને વિનોદ મેળવવા લાગ્યો. સુવાંસિમી. સ્ત્રીઓ મંગળ ગીત ગાવા લાગી; ધનને અનુસાર દાને દેવા માંડ્યા; બહુ સેવક જનો અન્ય અન્ય કાર્યમાં પ્રેરવા લાગ્યા; અને પૂજનિક પુરુષોની સારી રીતે પૂજા થવા લાગી. વળી બંદિજનો બિરુદાવળિ બોલવા લાગ્યા; ધર્મશાસ્ત્રો વંચાવા લાગ્યા; બધુવર્ગ અહિં તહિં ફરવા લાગ્યા. ને બંદિખાતાં શોધવા લાગ્યા. જાનવરોને ગળેથી ધુસરાં છોડાંવ્યાં. સંધની પૂર્ણ કરી જિનમંદિરમાં ઉત્સવ કરાવ્યો; ઘેર ઘેર ગોળ વહેંચાયા અને લોકોની તરફથી તેના ઘરમાં મેનોહર અક્ષત (દાળા) નાં પાત્રો આવવા લાગ્યાં. આવેલા સર્વ લોકોને નાગ રથિકે બોજન કરાવ્યાં અને તેમને તાંબુળ દાન દઈને તેમનો સત્કાર કરાવ્યો. જન્મ પર્યંતના ચિંતના દાયનો અપહાર કર્યો અને સુપાત્રને વિષે દાન દઈને અન્ય દોષોને દાંડ્યા.

સુસર્સા

૬

અનુક્રમે બારમે દિવસે સ્વંજનોને જમાડીને નાગ રથિકે પોતાનાં પુત્રોનાં જૂઠાં જૂઠાં નામ પાડ્યાં.

પછી પાંચ પાંચ ધાવમાતાથી જૂઠાં જૂઠાં ઉછેરાતા એ પુત્રો અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતાં દેવકુમાર તુલ્ય થયા. વળી તે પુત્રો આમ તેમ કરતાં પોતાને પગે બાંધેલી ધુધરીયોના શબ્દ વહે માતા પિતા પ્રમુખ અનેક જનોને હર્ષ આપવા લાગ્યા. પછી જ્યારે તેઓ પાંચ વર્ષની વયે પહોંચ્યા, જોડલે તેમને નિશાળે બાણવા મૂક્યા. ત્યાં તેઓએ ધર્મ કર્મ શસ્ત્ર સંબંધી સમસ્ત કળાઓનો અભ્યાસ કર્યો અને તેઓ સર્વે ધર્મ કર્મમાં તત્પર થયા. પછી તેઓ શ્રેષ્ઠિક રાજના સંવર્ગે થયા. જ્યારે તેઓ યુવાવસ્થાએ પહોંચ્યા, ત્યારે નાગ રથિકે તેમનાં શ્રેષ્ઠી પુત્રોઓ સાથે લગ્ન કર્યાં. અને એ નવી આવેલી વિનયવતી વધુ-ઓથી સુલસા આનંદ પામી.

અન્યથા શ્રેષ્ઠિક રાજ પાસે એક તાપસીએ વિશાળા નગરીના એટલે ભૂપતિની સુજ્યેષ્ઠા પુત્રીની છબી આણી. તે જોઈને રાજાને તેણીને વરવાળું મન થયું. પિતાનો મનોરથ પૂરવાને અભયકુમાર વશિકનો વેપ લઈને વિશાળા નગરીએ ગયો; ત્યાં તેણે રાજના અંતઃપુરની પાસે એક હાટ માંડયું. ત્યાં સુજ્યેષ્ઠાની દાસી રિઆળાં (યુગધી પદાર્થો) લેવા આવતી, તે તે વશિક આપતો. ત્યારે જ્યારે તે વસ્તુ લેવા આવતી, ત્યારે ત્યારે એ પદ ઉપર જોખેલા શ્રેષ્ઠિકના દિવ્ય ચિત્રની પૂજા કરતો. એકદા દાસીએ કહ્યું કે "આ દેવી છબી છે?" ત્યારે અભયકુમારે કહ્યું. "એકદા દાસીએ જાહુ પહચી પૂછ્યું, ત્યારે તેણે ઉત્તર આપ્યો. "એ છબી શ્રેષ્ઠિકની છે. આ વાત એ દાસીએ પોતાની જાણ સુજ્યેષ્ઠાને ત્યારે ને કુમારી બોલી. "હે દાસી! તું એવું કર કે એ રાજા સાથે મહાદેવ વિવાદ થાય." દાસીએ એ વાત કુમારને કહી; તે ઉપરથી અભયકુમારે એક તુરંગ ખોદાવી ને હેરાનગુ ક્રે, ત્યારે મુદિ બારશને દિવસે તમારે

ગુરંગ મારફતે અહિં આવવું ” મુન્યેષ્ટાને પણ તેણે દહેરાવ્યું કે, “ શ્રેણિક ચૈતર ગુદિ બારણને દિવસે અહીં આવશે. ” એમ દિવસે શ્રેણિક આવ્યો, તેની ગાયે જ્ઞાને મુન્યેષ્ટા તૈયાર થઈ ત્યારે તેણીની ન્હાની જડેન ચિદ્વજ્રાએ કહ્યું, “ હું પણ ત્હારી સામે આવીશ ને શ્રેણિકને પરત્વીશ. ” એમ બંને જડેનો ગુરંગને મુખે આવી, ત્યાં તો મુન્યેષ્ટા બોલી. “ હું મ્હારો રત્નોનો કંડીઓ બૂલો ગઈ છું, તે હું લઈ આવું ત્યાં મુખી તું અહિં રહેજે. ” એમ કહી તેણી તે લેવાને પાછી ગઈ.

અહિં શ્રેણિક રાજા સુલસાના બત્રીશ પુત્રોને જૂઠા જૂઠા રથમાં લાવ્યો હતો. પોતે હવે ઉત્સાહમાં મુન્યેષ્ટાની ભ્રાતિએ ચિદ્વજ્રાને રથમાં બેસારીને રથ ચલાવી પોતે ઉતાવળની પાછો વળ્યો. પાછળ મુન્યેષ્ટા આવી. તેણીના ઠાળાહળથી ચેટક રાજાએ પોતાની પુત્રીના હરણ થયાનો વૃત્તાંત સાંભળ્યો. તેથી તે તેણીને પાછી વાળવાને શ્રેણિકની પૂઠે પડ્યો. તેને અટકાવી તેનો સેવક વૈરંગિક શ્રેણિકની પાછળ ગયો. યુદ્ધ થયું, તેમાં સુલસાનો એક પુત્ર હણાયો, એટલે બાકીના એકત્રીસે પુત્રો મૃત્યુ પામ્યા ! શ્રેણિક ચિદ્વજ્રાને લઈને પોતાના નગર સમીપે આવ્યો, ત્યારે રથમાં રહેલી સ્ત્રીને મુન્યેષ્ટા કહીને બોલાવી; પણ તેણીએ કહ્યું. “ હું મુન્યેષ્ટા નથી; હું તો તેણીની ન્હાની જડેન ચિદ્વજ્રા છું. ” બૂલ સમજાયા પછી રાજા તેણીને મહા મહોત્સવ સહિત પરણ્યો.

હવે જ્યારે સુલસાને પોતાના પુત્રના મરણની ખબર પડી, ત્યારે તે અત્યંત કદપાત કરવા લાગી. “ અરે દૈવ ! તે મ્હારો અત્યંત પ્રિય પુત્રોને એક કાળે કેમ હરી લીધા ? ” તેનું કદપાત સાંભળી અન્ય જનો પણ શોક કરવા લાગ્યા. તે વખતે અમથ-કુમારે પણ નાગ રથિકને ઘેર આવી તેને પ્રત્યેષ વચન કહેવા માંડ્યાં કે, “ જૈનમતના અર્થને જાણનાર અને વળી ધર્મ બાવનાથી ભરપૂર એવા તમને અવિવેકી માણસની પેઠે શોક સાગરમાં પડવું યુક્ત નથી. આ સંસાર જ ઇન્દ્રજાલ સમાન છે, ઇન્દ્રધનુષના જેવો ચપળ છે, ગજેન્દ્રના ઠાનની પેઠે ચક્રિત છે

અને સંધ્યાના રાગ જેવો અસ્થિર છે; પવને ઉડાડેલા આકાશના રૂના જેવો તથા ઉષ્ણ કાળમાં મૃગતૃષ્ણાના જેવો ગિચ્છા છે, અને યુવતીના નેત્રની પેઠે તથા સમુદ્રના કલ્લોલના જેવો ચંચળ છે. મૃત્યુ છે તે તો શરીરધારીઓની પ્રકૃતિ જ છે; જીવન એ તો વિદ્યુત છે; માટે જો જરા પણ સ્થિરતા મળે તો, તે એક લાભ ગણવો; અને વૃથા ચોક્ક ન કરવો. ડાકના અગ્રભાગ ઉપર રહેલા જળખિંદુના જેવું, પરિપક્વ પત્રના કાંડલાના જેવું અને પાણીના પરપોટાના જેવું આ જીવન સ્વભાવગુરુ છે. તેનું અન્ન, હાથી, રથ, મનુષ્ય, સુલટ, ધન, બંધુ, દેવતાઓ કે, અન્ન કોઈ પણ સાધનો મૃત્યુથી રક્ષણ કરી શકતા નથી." અભયકુમારનાં આવાં પ્રબોધ પૂર્ણ વચનો શ્રવણ કરી નાગ સચિત્ અને સુલસાએ કલ્પાન્ત કરવા છોડી દીધાં.

હવે જો અવસર અંધારુરી નગરીને વિષે શ્રી વીર ભગવાન સમવસર્પા. તેમનો પ્રતિબોધ સાંભળવાને અનેક દેવ અને રાજાઓ આવવા લાગ્યા. ત્યાં પ્રભુએ ઉપદેશ દીધો કે, "આ જન્મરૂપી કલ્લોલથી પૂર્ણ એવા અંસાર સાગરને વિષે મનુષ્ય જન્મે છે, તે સુહાના, પાસાના, ધાન્યના, દુતના, રત્નના, સ્વર્ણના, ચક્રના, કાચનાના, યુગના અને પરમાણુના એમ દશ દૃષ્ટાંતે કરી દુર્લભ છે. (મનુષ્ય ભવના દુર્લભ દશ દૃષ્ટાંત વાંચો.) જેમ સર્વ ધાન્યોમાં ઘઉં એક છે, સર્વ જળમાં મધા નક્ષત્રનું જળ એક છે, સર્વ કાષ્ટોમાં કલ્પવૃક્ષનું કાષ્ટ એક ॥ અને ધાતુઓમાં દાંચન એક છે, તેમ સદા ભવને વિષે પણ મનુષ્ય ભવ એજ એક છે," ઈત્યાદિ ધર્મોપદેશ ધ્રુવ કરીને અંગડ પરિનાશક જેણે પૂર્વે શાવકધર્મ અગ્નીકાર કર્યો હતો અને હમણાં ત્રિહંડી થયો હતો તેથી જેના હાથમાં કુટિકા (કમંડળ) હતી, જેના વચ્ચે રાત્ર દતાં, દસતને વિષે કુથાસન (ગાભનું આસન) હતું અને જેણે તપોભગ્યથી અનેક વિદ્યા અને લઘિધર્મો પ્રાપ્ત કરી હતી એવો સાવનનો આસાપાળક તે પ્રભુને પ્રજામીને કહેવા લાગ્યો. "હે પ્રભો! મેં અનેક નામોમાં જઈ દેવને વાંધા છે; હવે રાજ-

ગૃહ નગરે જવાની ઈચ્છા છે; માટે આપને જો ત્યાં કંઈ કાંઈ
 હોય તો આદેશ કરો. ” પ્રભુએ કહ્યું. “ ત્યાં સુલસા શ્રાવણને
 મહારા ધર્મલાલ કહેવા. ” “ ગદુ સાડું ” એમ કહીને
 તે અંગત પ્રભુને નમીને ગાદવા લાગ્યો. રાજગૃહ નગરની
 નજીક જઈને તેણે વિચાર્યું કે, “ જોત્તીના અગુણથી રંજિત થઈને
 ભગવાન પણ ધર્મલાલ કહેવરાવે છે; તે ત્રી કેવી હશે ? તેણીની
 મહારે પ્રથમ પરીક્ષા કરવી; પછી હું પ્રભુએ કહેલું તેણીને
 કહીશ. ” એમ વિચારી તે સત્પાત્ર મતિનું રૂપ લઈને
 સુલસા પાસે સચિત્ત વસ્તુ આદિ યાત્રીને તેણીની પરીક્ષા કરવા
 લાગ્યો. પણ તે અગી નહો. પછી તેણે જણાવું રૂપ પારણ કહ્યું;
 ને પૂર્વ દ્વારે આવીને બોલ્યો. “ હું જણા છું ” જણાને આખ્યા
 બાળી સુલસા વિના સર્વે જન તેને વાંદવા લાગ્યાં. એટલે તેણે
 ખીજે દિવસે દક્ષિણ દિશાને વિષે કૃપ્યનું રૂપ લીધું; તોપણ
 સુલસા તો આવી નહી. ત્રીજે દિવસે પશ્ચિમ દિશાએ આવી
 ઇશ્વરનું રૂપ લીધું, તોપણ તે ન આવી; ત્યારે ચોથે દિવસે
 ઉત્તર દિશામાં જિનેન્દ્રનું રૂપ કરી, સુવર્ણ રૂપ—સ્તંભ ગઢ
 આદિ સમગ્ર જિનચિન્હ પ્રગટાવીને રહ્યો, ને ધર્મોપદેશ આપતાં
 બોલ્યો. “ હું પરીક્ષાનો તીર્થંકર ઉપદેશ આપવા આવેલો છું ”
 તે વાત સાંભળીને સુલસા વિચારવા લાગી. “ તીર્થંકર તો ચોવી-
 શજ હોય; પચીશ હોયજ નહિ; માટે આ છુટો છે. ” એમ
 વિચારી ત્યાં પણ તેને વંદન કરવાને સુલસા ગઈ નહિ;
 ત્યારે તે પાંચમે દિવસે શ્રાવણનો વેપ લઈ સુલસાને ઘેર
 ગયો. તેને આવતો દેખીને સુલસા હર્ષ પામીને
 સન્મુખ ગઈ, ને આદર સહિત “ વંદન કરું છું ” એમ તેમને
 બેસવા માટે આમન આપીને બોલી. “ હે મહાભાગ ? સુખશાતા
 છે ? ” તેણે કહ્યું. “ દેવ ગુરુને પ્રસાદે. ” પછી તેણે કહ્યું. “ શ્રી
 શત્રુજ્યાદિ તીર્થને વિષે યાત્રા કરી ત્યાંથી હું ચંપાપુરી ગયો
 હતો. ત્યાં ભગવાન શ્રી વીન્ધ્યામીને વાંદીને તેમનો ધર્મોપદેશ
 સાંભળીને અહિં આવ્યો છું. મેં અહિં આવવાનું કહ્યું; એટલે

મને ભગવાને કહ્યું, “ તહારે રાજગૃહ નગરને વિષે સુલસા
ગ્રાવિકાને તહારા ધર્મલાસ કહેવા.”

“ એ સાંભળીને સુલસા ઉભી થઈને “ જોમીસંમણું પૂર્વકે
પ્રભુની દેશાંત્રે વાંસીને સ્તવની કરવા લાગી. “ મોહરૂપી
મહુના યોગનું મદન કરવાને વીર છે; પાપરૂપી પકને
ફર કરવાનાં નિર્મળ પાણી છે; કર્મરૂપી રંજને ઉઠાડી
દેવામાં વાધુ છે; એવા છે વીર જિનેશ્વર. તમે જયવંતા
વર્તો. હે દેવદાનવ અને નરેશ્વરને પથ પંડનીય. અચળ
એવા મેરુ પવંતના પથ શૃંગને અજિત કરનાર, કેવળજ્ઞાનરૂપી
ચક્ર વડે અખિલ વિશ્વનો સ્વરૂપને જોનાર. તે સર્વ જગત
ઉપર વિજય મેળવ્યો છે. હે વર્ધમાન. હે ત્રણે જગતને પ્રવિત્ર
કરનાર સ્વામી. તહારા ચરણ કમળને વિષે ઇંદ્રાદિક કોટ છે.
હું પણ ઉત્સાહ સહિત તહારા મસ્તકને તમારા પાદપંકજને
સંગ કરાવું છું, હે પ્રભો. તહારા ચરણ કમળની રજથી જેના
કપાળ સુદ્રિત થયાં છે તેમને આ લવમાં વ્યાધિ તો શંકા
પામીને આવતીજ નથી. જે મસ્તક મોક્ષના તીર રૂપ એવા
જિનેશ્વર ભગવાનના પદપંકજને વિષે નિરંતર રહે છે, તે
મસ્તકને પણ પંદિત પુરૂષો વંદનિક કહે છે. જે જનો આપના
દેહને પુષ્પની માળાવડે વિશ્રુષિત કરે છે, તેની પાસે નિશ્ચે
વિક્ષેપર એવાં આમરો વિલાસ કરે છે. હે જિનપતિ. જે જન
પ્રાતાઃકાળે આપનું પવિત્ર પૂજન કરે છે, તે સર્વ, દેવ અને
નૃપતિઓ તરફથી વિશેષ પ્રકારે પૂજા સત્કાર પ્રાપ્ત કરે છે.
વળી દોષ રહિત એવી ત્રિશંકાના પુત્ર મહાવીરની ચરણ સેવાને
જે જન મસ્તકે વહે છે, તેમનાં મસ્તક ઉપર તે સેવા નિર્મળ
છત્રની પેઠે ચોભે છે.”

આ પ્રમાણે શ્રી વીર પ્રભુની સ્તુતિ કરીને સુલસાએ
સોતાના બાઈની પેઠે જાદ્રિત સહિત અન્ન પાનાદિવડે અંબડને
સોજન કરાવ્યું. પછી જિન પ્રતિમાને નમસ્કાર કરીને અંબડ

ત્યાંથી ગયો. હવે સુલસા પણ શ્રી વીર જિનેશ્વરની ત્રિકાજ પૂજા કરતી, ઉભય કાજ પ્રતિક્રમણ કરવા લાગી; મુપાત્રને વિષે દાન દેતી તથા છઠ્ઠ અઠ્ઠ આદિ તપશ્ચર્યા કરતી પોતાના દેહને પાપ રહિત કરતી. પછી તેણીએ શત્રુન્ન્યાદિ તીર્થને વિષે યાત્રા કરી. તેણીનો સ્વામી નાગ રચિક પશુ વિશેષ પ્રકારે જૈન ધર્મ પાળવા લાગ્યો.

એકદા સુલસા અંતસમય આવ્યો. નાણીને શુર પાસે અંજલી જોડીને કહેવા લાગી, “હે ભગવાન ! મને આરાધન કરાવો. ” તે ઉપરથી શુરે આરાધના કરાવી. એ આરાધના પામી શ્રી વીરમણને હૃદયમાં ધારણ કરી સુલસા સ્વર્ગે ગઈ. ત્યાંથી થયીને તેણીનો જીવ આજ ભરતક્ષેત્રને વિષે ભાવિ (આવતી) ચોવીથીમાં નિર્મમ નામે પંદરમે તીર્થકર થશે અને એજ ભવમાં તે મુક્તિ પામશે. ઇતિ સુલસાની કથા.

ભરતેશ્વર બાહુબળિવૃત્તિ ભાષાન્તર

સ્રી વિભાગ

જેમાં ૫૩ શ્રીઓની જીવન કથાઓ આવેલી છે
અને જેનો

જૈન અભ્યુદયેશ્વર જોડે પામિદ શિશુના
અવતારક્રમમાં આવેકારણ્યક સમાવેશ કરેલો છે.
જેની બધે શુદ્ધસ્થાએ એકી સાંધે આકસો આકસો
નકસો ખરીદી લઈ દેહાંજી કરી છે.

તે જરૂર વાંચો.

પાક. પુ.કુ, કિંમત ૧-૮-૦

પુરૂષ ભાગ, બે, દરેકની કિંમત ૧-૮-૦

તેના બેઠે ભાગોમાં લગભગ પોણાસો કથાઓ આવેલી છે.

સુલસાની કથા

અભય કુમાર અને ઐલિક

વશા સુલસા અને નાગ સારથિ

શ્રી મેધલ દીરગના સંસ્કરણ

સીતાજી

પતિવ્રતા આ સ્વામી પ્રતિ પૂર્ણ ભક્તિભાવથી વરતે અને
 શુદ્ધ શિયળ પાળવા તરફ જ સંપૂર્ણ ધ્યાન રાખે તો તે જરૂર
 આ જગતમાં પ્રસાદ પામે છે અને આખરે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે.
 આ ભરતક્ષેત્રનો અંદર મિથિલા નામની નગરી હતી. ત્યાં
 હરિવંશી વામુકી રાજાની વિપુલા રાણીના ઉદરથી એક યૌવન
 જગદ્વિખ્યાત જનકરાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાનું બીજું
 નામ વિદેહ હતું. એને વિદેહ નામની રાણી હતી. તેણી પ્રાણે-
 શ્વર સંગાથે સાંસારિક સુખો વિતસતાં સગલાં થઈ અને ગર્ભધાણ
 પૂર્ણ થયે તેણીએ પુત્ર પુત્રીનું જોડનું પ્રસન્ન્યું.
 સૌધર્મ દેવલોકનો વાસો પિંગવ નામનો દેવ જે
 વિદેહાએ જન્મેલા જોડલામાંના પુત્રનો પૂર્વના ભવનો હસ્તમાં
 હતો, તે દેવે પોતાનું વૈર યાદ લાવી વિદેહના પ્રસૂતિ ગૃહમાં
 આવી તરતના જન્મેલા પુત્રને ઊંચકી લઈ તે બાળકને મારી
 નાંખવાના વિચારે રસ્તો માપ્યો; પરંતુ તે બાળકનું અદ્ભુત
 નિહાળી તે દેવના મનમાં કયા આવી; જેથી તે બાળકને
 ગીના પહેરાવી વૈતાલ્ય પર્વતના વનની અંદર મૂકી દઈ
 તાના સ્વનપાન અને સંભાળથી તરછોડાવી વનમાં રજગતો
 બી જવામાં પોતાનું વૈર વગ્યું મારી તે દેવ ચાલતો થયો.
 તે દેવ બાળકને દુઃખમાં મુકી જતો રહ્યો. પરંતુ બાળકનું
 જ્ય તેને ઇાદી ગયું ન હતું. આશુપ્તના ભેરને લીધે તેને

સુખનો સંયોગ પ્રાપ્ત થયો. દૈવની મહદંશે એ વૈતાલ્ય પરંતુ ઉપરના રથનુપુર નગરનો અધિપતિ ચંદ્રગતિ નામનો વિદ્યાધર વનકીડા કરતો દરતો ન્યાં તે બાળક પડેલો હતો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. અત્યંત રૂપવંત બાળકને જોતાં બહુજ સાનંદાશ્રય પામી તેણે તુરંત તે બાળકને ઉંચકી લઈ પોતાના મકાનનો ભાગ લીધો; સ્વગૃહે જઈ પોતાની ધર્મપત્ની પુષ્પવતીને આપ્યો. આથી પુષ્પવતી પણ બહુ રાજી થઈ; કેમકે તેણીને કશું ફરજ નહોતું હતું; તેથી એ બાળકને જોઈ તેણી વિશેષ પ્રસન્ન થઈ બાળક દેવી રીતે પ્રાપ્ત થયો તે વાત બહુધણીયાણી શિરાય ખીંચું કોઈ બહુતું ન હતું. તેથી વિદ્યાધર સ્ત્રીની સલાહ લઈ તે પુત્રને પોતાનાજ પુત્ર તરીકે બહાર કર્યો.

ચંદ્રગતિ અને પુષ્પવતી વચ્ચે પૂછું, ધ્યાન હતો. બંનેએ મસલત કરી હતી કે, 'આ પુત્રને આપણે જ કરાવી દહાવો લેવો. એમ વિચારી તેઓએ શહેરમાં અને પોતાના સંબંધી જનોમાં એવી વાત ફેલાવી કે—“શાણી સગર્ભા હતી, આટલો વખત તે વાત ખાનગી રાખવા માટે કેટલાંક સળંગ કારણો હતાં; બાગ્ય, બજે તેણીએ આજે પુત્ર રત્નને જન્મ આપ્યો છે, માટે પુત્ર જન્મોત્સવના આનંદમાં સર્વે પરિજન, પુરજનોએ ભાગ લેવા આવવું.” એવી વાત બહાર કરી પુત્ર જન્મોત્સવ કર્યો, અને તે બાળકના શરીર ઉપર ભામંડળનું ચિન્હ હતું તેથી તે પુત્રનું નામ ભામંડલ પાડયું; લાલન પાલન તથા પોષણ સહિત દિન પ્રતિદિન બીજના ચંદ્રમાની પંઠે તે બાળક મોટો થતો ગયો. અનુક્રમે ન્યારે યોવન અવસ્થા પામ્યો ત્યારે ચંદ્રગતિ તેના લગ્ન કરવાની વૃત્તિ એવવા લાગ્યો.

એ ભામંડળના વિયોગથી વિદેહ રાજા અને વિદેહા રાણીની ગી દયા થઈ? તે તરફ હવે ધ્યાન દઈએ! ન્યારે રાજા જનકને પુત્ર હરજની ખબર મળી ત્યારે તેને

સીતાજી :

અત્યંત શોક થયો અને મૂર્છા આવી ગઈ; પરંતુ વિદેહ રાણી હતા એટલે ગઈ વસ્તુનો શોક ન કરવો, એ સિદ્ધાંત સક્ષમાં રાણી પુત્રીનેજ પુત્ર માની મન વાળ્યું; અને તે પુત્રીનામ સીતા : પાડ્યું.

કુંવરી સીતા કડવી વેદ્યની જેઠે વૃદ્ધિ પામવા લાગી કિયોર વય થતાં સ્ત્રીઓની ચોસઠે કળાઓ શુરુમુખ દારા શીખી સારી જેઠે વિદ્યા સંપન્ન થઈ; જ્યારે યૌવનવયે પહોંચી ત્યારે તેણીના સરળા રૂપ, શુણ્ણ, શીળ સંપન્ન વરને શોધવા માટે જનક રાજાને ચિંતા પેદા થઈ. શાસ્ત્રકારોએ કહેલું છે કે- 'કન્યા જ્યારથી જન્મે ત્યારથીજ તેના માળાપને ચિંતા થાય છે. ' કન્યા મોટી થાય એટલે તેણીના સરખો લાયક વર શોધવાની ક્ષિત્રમાં પડ્યું પડે છે, વર યોગ્ય મળ્યો તો પરણાવ્યા પછી તેણીનો ગૃહસંસાર સંતોષકારક ચાલે છે કે નહિ, તેને સંતતીનું મુખ મળ્યું કે નહિ? તેણીનાં છોકરાં લાયક થયા કે નહીં? વગેરે અનેક પ્રકારની ચિંતા થયા કરે છે, અને એટલા માટેજ કહ્યું છે કે- "કુલિતા ભલો ન એક! " જનક રાજાને સીતાને માટે લાયક વર શોધી કાઢવાની ચિંતા થઈ; જો કે યનાર હોય છે તેજ થાય છે, તથાપિ મનનો ધર્મજ છે કે-તે નાહક કાંકા મારવા લાગે છે. મુખને માટે દોડાદોડ કરવાની કથી જરૂર નથી, કેમકે પોતપોતાના કર્મોદયવડે પોતાનાં મુખો પોતાનેજ શોષતાં આવે છે, છતાં મનરૂપી માંકડું આમથી તેમ માથાકોડ કર્યા વિના રહેતુંજ નથી.

એક બાળુએ જનક રાજા ચિંતા રાખી રહ્યા હતા, અને બીજી બાળુએ સીતાનું પૂર્વસંચિત કર્મ વરપ્રાપ્તિના સંભેગો મા કરવા યતન આદરી રહ્યું હતું. ઉવટમાં કર્મનોજ વિજય તાં એવો સંયોગ બન્યો કે કોઈ મ્લેચ્છ લોકો દૈત્યની જેઠે નક રાજાનો પરાભ્ય કરવા ચડી આન્યા; એટલે તેણે પ્રાણ ત્યાં જાયવા પોતાના મિત્ર રાજા દયારથને એ બાળત ખાનગી સે મારફતે જણાવી તેની મદદ માંગી. તેથી અયોધ્યાપતિ

રઘુવંશી દશરથ રાજાએ પોતાના પાંટવી કુંવર રામચંદ્ર કે જે મહા બળવાન હતા તેને તરત મિથિલાપૂરી તરફ વિદાય કર્યા. રામચંદ્રે આવતાંનો સાથેજ તે ચ્લેચ્છોનો પરાજય કર્યો.

દશરથ કુળદીપક રામચંદ્રનું યુદ્ધકૌશલ્ય જોઈ જનક રાજાએ અતિ આનંદથી રામચંદ્રને રાજમંદિરમાં સત્કાર્યા. તેમણે પોતાની કન્યા સીતાને તેમની સાથે પરણાવવા નિશ્ચય કર્યો. એ દરમ્યાન વિશ્વસંતોષી અને કલહપ્રિય નારદ મુનિનું ત્યાં આગમન થયું. મુનિ નારદ અંતઃપુરમાં જઈ પહોંચ્યા અને તેમની પીળી બામરી, ઉભી ચોટલી, વિચિત્ર વેષ અને હાથમાં છત્ર વગેરે ધારણ કરેલ જોતાંજ સીતા ભયभीત બની નાસવા લાગી; એ જોઈ તેણીની દાસીઓએ પણ ચોરબકોર કરી મૂક્યો. આવો બનાવ બનતાં રાજસેવકોએ ત્યાં આવી તે બીહામણા વેષવાળા નારદને ગળેથી પકડી અપમાન સાથે જનકના મહેલમાંથી બહાર કહાડી મૂક્યા. તેથી નારદના પિને બહુ ક્રોધ થયો, અને કદેશા અપમાનનો બદલો લેવા તેણે એવી ખટપટ ચલાવી કે, સીતાની આંખેહુબ છબી ચિત્રી અને તે છબી લઈ ભામંડળને દેખાડી; એટલે ભામંડળ તે છબી ઉપર મોહિત થઈ ગયો, એટલુંજ નહીં પણ તે રાજકન્યાને મેળવવા ઉત્સુક થયો. એ સમયે ચંદ્રગતિનું ભામંડળની પાસે કેટલું કાર્ય પ્રસંગે આવ્યું થયું. તે વેળા તેની વિચિત્ર દશા જોતા તેણે પોતાના પુત્રને પૂછ્યું કે—“ઠાકા પુત્ર ! તારી આવી દશા શાથી થઈ છે ?” પિતાના સવાલના જવાબમાં પુત્રે મર્યાદા રહિત બની પોતાના અંતઃકરણની ઈચ્છા પિતાની આગળ બહાર કરી. પિતાએ તેને દિલામોઈ અપવ્રત્તિ નામના દ્રવ્યને બોલાવી જનક રાજાની તરફ તેની પુત્રી સીતાનું માથું દરવા મોકલ્યો. નામ પ્રમાણે કામ કરનારો તે દ્રવ્ય અપવ્રત્તાથી મિથિલા જઈ પહોંચ્યો. મિથિલેશને નમી તેણે આવવાનું દારણ દરી બનાવ્યું; એટલે જનક રાજાએ કહ્યું કે—“બાઈ ! નમાશ રાજાની માગણી ચોખ્ખી છે; પણ મારી સીતાને જે પ્રથમથીજ દારુણ કુળ દીપક દશરથનાં

રામચંદ્રજીને આપવા નિશ્ચય કરેલો છે, છતાં સ્વયંવર મંડપ રચાવી, દેશોદેશના બ્રૂપતિઓને તેડાવી મારી પ્રાસે જે જે દેવાધિષ્ઠિત વળાવર્ત્ત નામના ધનુષ્યો છે તે મંડપમાં મૂકાવીશ અને જે રાજકુંવર તે ધનુષ્યોની પશુછ ચડાવશે તેને વગર આનાકાનીએ મારી પુત્રી આપીશ. માટે તમારા રાજકુમારને પશુ તે પ્રસંગે બેલાશક અને મોકલવા; ને તે પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરશે તો એની મેળે સીતાને મેળવી શકશે.” ઈત્યાદિ કહી તે દિવસે શિરપાવ આપી વિદાય કર્યો. દેવ વિદાય થઈ પોતાના અન્નદાતાની હજુર જઈ પહોંચ્યો; અને સધળી હકીકત કહી સંભળાવી. તે વાત સાંભળીને ભામંડળે સ્વયંવર વખતે ત્યાં જઈ પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી સીતાને મેળવવા નિશ્ચય કર્યો.

જનકરાજાએ પણ દેવતા ગયા પછી તરત કુશળ કારીગરો બોલાવી સુંદર સ્વયંવર મંડપ રચાવ્યો. પછી દેશવિદેશના રાજાઓને આમંત્રણ પત્રિકાઓ મોકલી તેડાવ્યા. જ્યારે રાજસમાજ એકઠો થયો ત્યારે તે જન્મે દેવતાઈ ધનુષ્ય મંડળની અંદર મધ્યભાગમાં મૂક્યાં. પછી પોતાની પ્રતિજ્ઞા સધળા રાજપુત્રોને બહાર કરી. તે વેળા ચંદ્રગતિ પોતાના ભામંડળ કુમારને અને રાજા હયરથ રામચંદ્રજીને લઈ ત્યાં આવેલા હતા. નિયત કરેલા પ્રમાણે સીતા ઉત્તમ પોથાક ધારણ કરી હાથમાં વરમાળા ધરી સુંદર ગતિએ આવતી મંડપના મધ્યમાં આવી બેઠી રહી. ઉર્વશી, રંભા, સાવિત્રી, સ્ત્રી અને પાર્વતી પણ રમાઈ જાય એવી રૂપશુભસંપન્ન સીતાને નિહાળી કેટલાક કહ્યો મુગ્ધ બની અનેક પ્રકારના તર્કવિતર્ક કરતા પોતાને જ સીતાના પ્રાપ્ત થાય એ હેતુથી પોતપોતાના દંદદેવોનું કાર્ય કરી, દેવોની બાધા રાખી ધ્યાન ધરતા લાગ્યા, જે ભગવનો બરોડો રાખી બેઠા હતા તેઓ સંકટપ્રવિદ્ય વગર આનંદથી હૃદય જોયા કરતા હતા.

જ્યારે વિદેહરાજા તરફથી ધનુષ્ય ચડાવવાની સૂચના થઈ ત્યારે પછી એક રાજકુમારો ગર્વ ધારણ કરી ધનુષ્યની પાને

આવી પોતાના જળને અજમાવવા લાગ્યા; પરંતુ જેમ કામી જનોના વચન વિશ્વાસ છતાં સગી સીનું મન અડગ રહે છે, તેમ તે ધનુષ્ય રાજપુત્રોએ અસીમ જળ અજમાવ્યા છતાં પણ અડગ રહ્યું. તેઓ ધનુષ્યને જરા પણ ચલિત કરી શક્યા નહીં, ત્યારે પશુછ ચડાવવાની તો વાતજ ક્યાં રહી! જે વખતે ધનુષ્ય ચડાવવા આવતા હતા, તે વખતે રાજકુમારો છાતી કહાડી અછકડ બની આવતા હતા, પણ નિષ્ફળતા મળતી હતી ત્યારે નીચું મોંડાં કરી પાછા ફરતા પોતાને આસન જઈ બેસી જતા હતા. આવો બનાવ ભેઈ જનક રાજા નિરાશ થવા લાગ્યો; માત્ર દશરથ પુત્ર રામ બાકી રહેલા હોવાથી કંઈક આશાને આલંબન હતું. એટલામાં દશરથ પુત્ર રામ ધનુષ્યની પ્રત્યંશ ચડાવવા ઉભા થયા, અને હીલા માત્રમાં ધનુષ્યની પશુછ ચડાવી દીધી. સીતાએ પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થઈ જોતાં રામચંદ્રના કંઠમાં વશમાળા આરોપી દીધી—એટલે ત્યાં જયજયકાર થઈ રહ્યો.

દશરથ રાજા પુત્રને પરણાવી પોતાના વતન તરફ જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા, અને જીલ્લ રાજાઓ પણ પોતપોતાને ઠેકાણે જવા આહ્વાની નીકળ્યા, પરંતુ ભામંડળ જ્યારે આશામંજ થઈ અતિ દુઃખી દિસે રવાના થયો ત્યારે તેના દુઃખની શાંતિ રૂપ એવી આકાશવાણી થઈ કે:—“હે ભામંડળ! તું જરાપણ દિલગીર ન થા. જે થયું તે આરંજ થયું છે. એ સીતા તારી સગી માની જણી જાહેન થાય છે અને જનક રાજા તારો પિતા માય છે. જન્મ થતાંજ તારા હૃદયન કેવે તારું હરણ કરી તને વૈતાલયના વનમાં ફેંદી દીધો હતો. ત્યાં તું ચંદ્રગનિને હાથ ચડ્યો; માટે ગોચ ન કર, પણ થયેલા દોષની સીતા પાસે સમા માંગ.” આવી દેવવાણી સાંભળતાંજ ભામંડળ આમંથ પામ્યો. પ્રવેશ પાછા ફરી તેણે પોતાના જન્મદાતા પિતાને પ્રણામી અને જાહેન સીતાને મહા હર્ષ સહિત બેસી પોતાની અજ્ઞાનતાને સીધે થયેલી ભૂલ માટે દિલગીરી જાહેર કરી સમા

માંગી, અને તે પછી પિતા જનકની રજા લઈ ચંદ્રગતિ સહિત આનંદથી વૈતાલ્ય લાવી રવાના થયો.

“અજ્ઞાત્યું ને આંધળું બન્ને બરાબર હોય છે;” એની સાળીતિ હિપરના બનાવથી મળી આવે છે; તેમજ, એ પણ બરાબર સમજવાનું છે, આનામિલાથી માણસને બે બરાબર માન ન મળે અથવા તેને અપમાન થયું જણાય તો તે નારકની પેઠે રહ્યામાને સંતાપવાનો પ્રયત્ન આદરે છે. માટે તેવા માની મનુષ્યોથી દૂર રહેવું.

દાશરથી-રામ પોતાની નવલ વિવાહિતા, તેમજ પિતા, શાઈ બ્રાતૃવધુ વગેરે સહિત આનંદ પૂર્વક પોતાના વતનમાં જઈ પહોંચ્યા, અને રાજકુળની રીત પ્રમાણે ઉત્તમ લોગવિલાસો લોગવવા લાગ્યાં.

એક વખત દશરથ રાજાએ કૈકયી રાણીને પ્રસન્ન થઈ બે વચન આપેલા, પણ તેણીએ મૂકેલી ચાપણની પેઠે ‘અપ વખતે માગી લઈશ’ એમ જણાવી તે વેળા કંઈ માગ્યું ન હતું. પોતાનો સમય આવ્યો જાણી તેણીએ તરત તે બે વચનમાંથી એક માગી લીધું કે-“મારા પુત્ર ભરતને રાજ્યગાદી અને રામને વનવાસ આપો.” વચનથી બંધાયેલા દશરથ રાજાએ દુઃખી હિલે ભરતને રાજ્ય આપ્યું અને રામને વનવાસ જવાનો હુકમ કર્યો. રામે પણ પિતાના હુકમને માથે ચઢાવી સીતા અને લક્ષ્મણ સહિત વનનો માર્ગ લીધો.

વિમાતાનું સગપણ દેહ્યોના જેવું જ હોય છે. પોતાના પુત્રોનું ભડું ધયા પછીજ એરમાયાંતી ખબર લેવાય છે. અને ત્યાં તે દુરજડોની આડખોલી દસાડવા કુક્તિ કરી ‘ધાયું’ કરે છે, માટે સમજી પિતાએ બીજી સ્ત્રી કરતાં અગાઉ પહેલી સ્ત્રીનાં ઇકારાંઓના ભરણ પોષણની વ્યવસ્થા કરી લેવી જોઈએ. વળી પુત્રોએ વચનપાતક દશરથની પેઠે પિતાના હુકમને વધારી લેનાર રામચંદ જેવા આદર્શપુત્ર યાત્રુ જોઈએ! અને સ્ત્રીઓએ પતિના

સુખે સુખી તથા પતિના દુઃખે દુઃખી થનારી સીતાની સમાન આદર્શ સી થવું જોઈએ; પોતપોતાનો ધર્મ સાચવવો જોઈ ઉત્તમ મનુષ્યોનું લક્ષણ છે.

સીતા લક્ષ્મણ સહિત વનમાં ફરતા ફરતા રામ ઠંડકાર-ધુમમાં જઈ પહોંચ્યા; ત્યાં સુર્પણખાના પતિનું લક્ષ્મણના હાથે મરણું નિપજવાથી તેણીએ પોતાના બાઈ રાંક્ષસપતિ રાંક્ષસને ઉશ્કેર્યો; 'ઠંડકારધુમમાં વસતા તપસ્વીઓ તારા બેઠા છતાં મને રંડાપો આપવા હિમ્મત ચલાવે તો તારા પૌરૂષ બળને ધિક્કાર છે! વળી તેઓની પાસે મહાફલવંત એક સ્ત્રી. કે જેની બરોબરી કરે તેવો તારા અંતઃપુરમાં સ્ત્રી નથી; ' વિગેરે કહી રાવણને ચઢાવ્યો. જેથી વાસુદેવના હાથે જ પ્રતિવાંસુદેવનું મરણ થવાનો નિયત હોવાને કારણે પ્રપંચે રચી રાવણે સીતાનું હરણ કર્યું. એટલે રામે વાનરોની સેના સાથે લંકા જઈ રાવણનો પરાજય કરી સીતાને પાછી હાથ કરી. લક્ષ્મણે રાવણને નાશ કર્યો. વિશીષણને રાજ્ય અને પોતાના મંદહંગારોને સંતોષ આપી, રામ ચોદવર્ષનો અવધિ પૂર્ણ કરી પોતાને દેશ આવ્યા. રામે બાઈઓની સમ્મતી સહિત પિતાની રાજ્યગાદી ઉપર બેસી ન્યાય પૂર્વક રાજ્ય ચલાવી પ્રજાને પૂર્ણ સંતોષ આપ્યો, અને બીજા બાઈઓને બીજા દેશોનું રાજ્ય આપી ખુશી કર્યા.

મોઢા વખત પછી સીતાજીને ગર્ભ રહ્યો. પૂણ્યશાળી ગર્ભના પ્રભાવથી જે જે ચારા ઢોહક ઉપજાયા તે તે સર્વે ઢોહક રામે પૂર્ણ કર્યા; કેમકે સ્ત્રીઓને ગર્ભ સમયમાં જે જે દુઃખાઓ થાય તે તે પૂરી થાય તો સારું, નહીતો શરીર સૂકાઈ જાય છે અને એમ થતાં ગર્ભ ઉપર માઠી અસર થાય છે.

એક સમયે સીતાજીનું જન્મલું નેત્ર ફરક્યું, એટલે તેણીએ પોતાના પ્રાણનાથને પુછ્યું કે- " હે પ્રાણેશ્વર! આજે મારું જન્મલું આંખ ફરકે છે, અનિષ્ટની આગાહી થતી લાગે છે, શું થશે? " નામે કહ્યું- " વરુણ! અનિષ્ટ દુર કરવા શ્રી જિને

ધર દેવના મંદિરમાં દીપમાળ અને આંગી રચાવો, અને દીનજનોને હિદાર દિલથી દાન આપો કે જેથી 'અશુભ સૂચક' આંખે દરકવાનો દોષ ટળી જશે." આ પ્રમાણે પતિદેવનું કથન સાંભળી સીતાએ એ પ્રમાણે કહ્યું; કેમકે પુન્ય પાપ કેલાલ છે.

એક સમયે રઘુકુળ રામચંદ્ર રાત્રના વખતે નગરચર્યા જોવાને માટે સાદા વેષથી નીકળ્યા, અને ફરતા ફરતા એક ધોળીના ધર અગાડી જઈ પહોંચ્યા, તો ત્યાં ધોળીએ પોતાની ધૈરીને બહારથી બહુ મોડી આવેલી જોઈ પાડ આરી કહ્યું-
 "રાંડ ! અત્યાર જગી પું ક્યાં ભટકવા ગઈ હતી ?" શ્રીએ કહ્યું-
 "તમે તો જતા દેખાઓ છો ! મહારાજા રામ કરતાં પૂજ્ય તમે વધારે ડાહ્યા છો ! મહારાજાએ તો રાવણને ત્યાં છ મહિના પાછા જગી સીતા રહ્યાં છતાં પણ તેમને શુદ્ધ સતી માની પાછા લાવી અંતઃપુરમાં સાથે રાખ્યાં છે, અને તમે તો જરા વારમાં અધીરા બની (ખીલને વેર હું જરાવાર જુદાં બેસું તેમાં) ધમાધમ કરી ચુકો છો એ કેટલો બધો અન્યાય ?" ધોળી બીઠાઈને બોલ્યો-
 "મહારાજા રામચંદ્ર તો ધૈરીના વેચાણ ને તાબેદાર છે, પણ હું તારો તાબેદાર કે વેચાણ નથી, સંમત છું ? તારી એ ચાલ માટે જરા પણ દરગુજર કરવાનો નથી."

આ વિવાદ સાંભળી શ્રી રામે વિચાર્યું કે-
 "હું શ્રીને ત્યાં જ ને તાબેદાર છું એવો દોષાપનાદ બહારવે એ ધિકારને મેં સવા જેવો પ્રકાર છે, માટે એ અપવાદથી અક્ષય થવું એજ મ છે." એવો નિશ્ચય કરી બીજે દિવસે અનુજ્ઞ લક્ષ્મણને દિવસે બનેલી વાત કહી રામચંદ્રે કહ્યું કે-
 "બહુ ! પદ-માટે સોડો ચઠા લાવે છે. તે અપરાધથી છટકાવેલીનો ત્યાગ કરવા ચાહું છું."

લક્ષ્મણે વિનયપૂર્વક કહ્યું-
 "હું આપ આગળ દહાપણ લાવ્યું નથી, તો પણ હું હું કે, વડીલ બંધુ ? હોડોન્ય પર આધાર રાખી મુશીબ બનશુમારી બનદીછો."

ત્યાગ કરવો એ ઠીક નથી. લોકો તો હંમેશાં ધર ભાંગનારાનું
હોય છે, પ્રગ હઠકળ બળતું નહીં એતાં કુંઝરે બળતું જ દેખવાના.
તેઓ પારકા હિદ્રો ખોળવામાં બહુજ રસિયા હોય છે. બીજાને દુઃખ
હીધા વિના તેઓને અનાજ પચતું નથી; માટે તેણે હિદ્ર શોષ
કેને, વિદ્ય સંતોષીઓને તો નીતિવેત નરેદ્રોએ અવશ્ય સજ
શિક્ષા કરી હદપાર કરવા ભેખે, રામચંદ્રે કહ્યું-“હાલ
હવે બંધુ ! તું દેહ છે તે બ્યાજળી છે, તોપણ નીતિવેત
ઓએ કહ્યું છે કે-‘યવપિ ગુરુ લોક વિરુદ્ધ નાકરણી
નાકરણીય-લોક વિચાર વિરુદ્ધ કામ કરવું નહીં’ ને આચર
પણ નહીં; માટે એ નીતિ વાક્યને અનુસરી પટરાણીને ત્વ
દેવી એવો મારો નિશ્ચય થયો છે.” પછી રામચંદ્રજીએ તુ
લસકરી અંમલદારને બોલાવી હુકમ આપ્યો કે-“તું પટરાણી
રથમાં બેસાડી જંગલમાં મુકી આવ. તેણીને સમ્મેતશિખા
વીધની યાત્રા કરવાની મરજી થઈ છે માટે ગંગાનદીને પેઢે ગી
પહોંચાડી રથને પાછો લઈ આવ્યો આવ.”

ઉપર પ્રમાણે અધોધ્યાનાયનું બાપણ સાંભળી “જેવો
નામદાર અનુદાતાનો હુકમ.” એટલુંજ બોલી સેનાપતિ મર્મદિ
પૂર્વક પ્રવ્રામ કરી આવતો થયો, અને રથ ભેડી શ્રીતાજી પાસે
જઈ વિનય મુકા કહેવા લાગ્યો. “હે સ્વામિની ! હું આપ
શ્રીમતિને સ્પુકુલબૂણ મહારાજનો હુકમ મળતાં સમ્મેતશિખ-
રની યાત્રાએ લઈ જવા માટે આવ્યો છું, માટે સત્વર બંધાર
ઉભા રાખેલા રથમાં આરૂઢ થાઓ.” સેનાપતિનું આર્થ બોલવું
સાંભળી નીર્યાયાનો દોહદ પૂર્ણ થવાના ઉમંગને લીધે શ્રીતા
સતી જમા થઈ મહેલમાંથી નીચે ઉતરી રથમાં બેઠા. એટલે
સેનાપતિએ તુરજ રથ ચલાવ્યો અને ઘોડીજ વારમાં તે રથને
ચાર જંગલમાં લઈ જઈ તેણે શ્રીતાજીને દર્શ કર્યું કે-“પૂજ્ય માતા !
આપના મસાકન મુકુટ સ્પુપતિએ આ ચાર જંગલમાં આપને
ઘોડી દેવા અને હુકમ કર્યો છે, જેથી પાપી પંડની વેડ પૂરી
પડે તો હુકમને અમલમાં મુકું છું. પ્રિદ્ધાર ॥ પદાધિનને

અને સેવકપણાને કે જેને લીધે મારે આ નિર્દય કા પડે છે. મારી જીવેથી આપ શ્રીમતી સ્કામે આપને પ્રયાણ કરે. તેવા શબ્દો જીવ્યારવાને વળત આંસેવકનું કાંઈ ચાલે તેમ નથી એટલે લાચાર છું. હુકમ થયા પછી ગમે તેવું થઈત કે અધટિત કામ હોય, સેવકને ક્યાં વિના છુટકો નથી.” આ પ્રમાણે સેના જોલંબું સાંભળી જેમ વળગી ચોટથી ગિરિનું શિખર તુટી તેમ પતિના પરિત્યાગરૂપ ઘા લાગતાં સીતાંજી મૂર્છા ધરણી પર ઢળી પડ્યાં; એ જોઈ સેનાપતિ બિચારો બેઠું ડુઃખી થવા લાગ્યો અને સીતાંજીની દશા જોઈ ગાભરો તેણીના ડુઃખ વિષે વિચારવા લાગ્યો; પરંતુ રાજસા તેને આવી જેથી મોન ધારી ઉભો રહ્યો.

સીતાંજીને વનના શીતલ વાયરાથી મૂર્છા વળી, એટલે પતિની શંકાનું આં પરિણામ સમજી હેયાકાટ વિલાપ કરતી પતિને દેશે કહેવા લાગી કે-“ હે પ્રાણનાથ ! જો આપને લોકાપવાદનો ભય લાગતો હતો તો આપે ત્યાંજ લોકસમાજ સમક્ષ મારી શીલપરીક્ષા કેમ ન લીધી ? જો તેમ કયું હોત તો તે કાર્ય કુલોચિત મનાત; પરંતુ આ કાર્ય તો ઠાકુર્ય બિરુદવાળા નરવરને અણ ઇજાનું થયું છે, કેમકે રણવંશી પૈકી કોઈએ આશ્ચર્ય મુખી કોઈને હાથ પકડેલા પછી પ્રાણાંતે પણ દગો દીધો નથી, પ્રાણ તજ્યા છે, પણ પ્રતિજ્ઞા તણ નથી. તો આ કામથી પરાપૂર્વના કુલધર્મને ગાંધ લગાડવી કેમ ચોચ્ય મારી ? હું કદાચ દોષિત, પણ ગર્ભમાં રહેલા બાળકે શું દોષ કર્યો કે તેના પણ મારી સાથે વગર કારણે થાતકી પ્રાણીઓના હાથે હાલ બેહાલ થવા જેવું કયું ? જલે, આપના મનમાં મારા મટે શંકાને સ્થાન મળ્યું હોય, તોપણ હું તો શુદ્ધ અંતઃકરણ પૂર્વક હચ્છું છું કે આપનો અને મારા વીર દિયર લક્ષ્મણનો સરેવ વિજય થાઓ.” સેનાપતિ તરફ જોઈ ચોપારાં આંસુ ઝાળને કયું. “વીર ! આ જો હું બેઠી છું તે સમજા

અક્ષરો મારા સ્વામીને કહેજો અને તમને મારા પ્રતિ પ્રત્યેનો મારો જે બાવ સમજાયો હોય તે તમને, શેયન કરજો. હવે મારું તો જે મનાર હશે તે થયે, પણ તમે શોકને વશ ન થતાં. બહાલા બંધુ ? પ્રશીથી પ્રાણ નાજો. વાર થયે તો તમને તમારો અન્નદાતા પીનશે.” એમ બોલતાં દુઃખના નેત્રથી ફરી તેણીને મૂર્છા આવી, જેથી પૃથ્વી ઉપર ફળી પડી, ફરીને પ્રવનના પ્રભાવથી ચેતનમાં આવી વિલાપ કરવા લાગી. જાનકી કેટલોક વખત વિલાપ કરી રહ્યા પછી, પોતાના કર્મનેજ દોષ દેતી તે બચંકર વનમાં ગાવરી જની આમથી તેમ ભ્રમવા લાગી. જોટલામાં પૂર્વ પુરવના યોગથી પુંકરીકપુરતો. જગજગ, રાજ તેજ દેકાણે આવી અડ્યો અને સગમાં સીતાજીને બેળાકળી બનેલી જોઇ તેણે તેણીને એવી દશા પ્રાપ્ત મવાનું કારણ પૂછ્યું. દુષ્ટીધારી સીતાજીએ ગદગદિત કંઠથી તમામ હુકીકત કહી સંજાળાવી. તે નિરાધાર થઇ પડેલી અબળાને તેમજ નિરપરાધી ગર્ભને ગચાવ કરવા તે વચ્ચે તેણીને પોતાની ધર્મબહેન ગણી, પોતાને ત્યાં આવવા કહ્યું. ગાળી સીતાજી તેના સંભાવણ અને આકૃતિ વગેરે ઉપરથી તેને શુદ્ધ અંતઃકરણવાળો ભણી તેની સાથે જવાની હા પાડી; જેથી વચ્ચે આદરસહિત પોતાને ત્યાં તેણીને તેડી ગયો. સીતાજીના જીવને જેમ સાં લાગે અને નિશ્ચિંતપણું રહે તેવો સર્વ બહોભક્ત કરી કાસીએ સહિત મુંદર સ્થળમાં ગાળી. આ રીતે સીતાજી મુખપૂર્વક પોતાના વિપતિના દિવસો બચીત કરવા લાગ્યા.

હવે મેનાપતિ બ્યારે અયોધ્યા પહોંચ્યો ત્યારે વનમાં સીતાજીનાં નિર્ભજ કનેદ સંજાળી બનેલો દુઃખદાવક સ્વરો બનાવ રપુરીરના આગળ કરી તે અંસુ સારતો સન્મુખ ઉભો રહ્યો. મેનાપતિના વચન આંતરથી અને તેની દશા જોઇ રપુનંદને પણ પોતાની પ્રેમાળ પત્નિ માટે લોકાપવાદથી સુભરેલા ગજબને લીપે બદુજ લાગી આવતાં, નેમનું દુઃખ બરાબ અન્યું. વિશુદ્ધ ધર્મપતિના વિપેક્ષથી વ્યાકુલ જની તેણીને પાછી બોલાવી

લાવવા અત્યાતુર બની રામચંદ્ર તે સેનાપતિને સાથે લઈ
સીતાને છોડી લીધાં હતાં ત્યાં જઈ પહોંચ્યા; તેણી
ધોરબનમાં ઘણીએ શોધ કરી, છતાં પત્તો લાગ્યો
એટલે અનુમાન કરવા લાગ્યા કે—“તે જિ
અબળાને કોઈ ઘાંતકી જીવે શકી બાધી હશે! નહિં તો
કેમ ન લાગે? હાય! હાય! મેં પણ નાહક સતી સીતા
ગર્ભમાંના નિહોવ બાળકને નાશ કરાવ્યો. પરંતુ
ચોચ કરવો નકામો છે. ‘રાંડયા પંછો ડહાપણ આવે,
શું કામનું?’ એ બધી બાબતોનો પહેલેથીજ વિચાર કરવો થોડો
હતો; હવે તો જો કંઈ પશ્ચાત્તાપ કરવામાં આવે તે કેવળ પોતાને
બેવકુફાઈને જાહેરમાં લાવવાનોજ ચત્ત ગણાય. જોર બંધું
ખર’.” નિરાશા સહિત તેમણે અયોધ્યાનો માર્ગ લીધો.

અહીં વજ્રજંઘને ઘેર રહેલી સીતાએ ગર્ભમયોદા પૂર્ણ
થતાં કુંડર પુત્રનું જોડકું પ્રસન્નું. વજ્રજંઘ રાજાએ તે પુત્રોને
જન્મોત્સવ કરી એકનું નામ લવ અને બીજાનું નામ કુશ
રાખ્યું. અનુક્રમે તે બંને રઘુવંશી રાજકુમારો મોટા થયાં એટલે
તેમને સારા શિક્ષકદ્વારા શાસ્ત્ર અને શસ્ત્ર વિધાનો ઉત્તમ પ્રકારે
અભ્યાસ કરાવ્યો; તેથી વિદ્યા અને વીરતામાં તેઓએ કુશળતા
સંપાદાન કરી. ન્યારે યોવન અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ ત્યારે
વજ્રજંઘે લવને પોતાની શશિકળા નામની કુંવરી પરણાવી,
તેમજ બીજા પંચ તેને બત્રીશ રાજકન્યાઓ સાથે પાણીમહંજુ
કરાવ્યું. કુંદને માટે વજ્રજંઘે પૃથુરાજની કન્યાનું માણું કર્યું,
પરંતુ પૃથુરાજે તે કુંવરના કુળ વંશ વગેરેના અભણપણને લીધે
કુંદને પોતાની કન્યા આપવા સ્પષ્ટ ના દહીં આથી વજ્રજંઘે
પોતાનું અપમાન થયું માની લવકુંદને સાથે લઈ પૃથુરાજના
શહેરને ફેરી લીધું. પૃથુરાજ પણ વીરનર હોવાથી દોટ દિલ્લાને
આશ્રય છોડી મેદાનમાં યુદ્ધ કરવા ઉતરી આવ્યો, અને વીરતાથી
પરચકને હરાવવા આગ્રહ વધ્યો; પરંતુ લવ અને કુંદના
બાદોને અગ્રહ મારો થાકુ રહેના પૃથુરાજનું લક્ષર લડાઈના

મેદાનમાં ટકવાજ પામ્યું નહીં; જેમ જેને નામતાં કાળ્યું તેમ નાશી પોતપોતાનો જીવ બચાવવા લાગ્યું. પૃથુરાજ પોતાનો જીવ બચાવવા માટે યત્ન કરતો હતો, એટલામાં તો જીવ કુશી આવી તેને ઘેરી લીધો, અને તેઓ તેને કહેવા લાગ્યા કે— “મહિયતિ ? અમારા સરખા કુલ વંશ હિનને જોઈ તમારા સરખા વિભૂષિત રણમાં ઉતરી જન બચાવવાની તક જોજો છે ? જરા અમારું પરાક્રમ તો જુઓ કે એ ઉપરથી કુળ-વંશની પણ કંઈક પિછાન પડશે.” મર્મવચન સાંભળી પૃથુરાજના હાલ ગગડી ગયા અને તરત માન મુકી વજ્રજંઘની સાથે મુલેહ કરી તે જોલ્યો કે— “આ જન્મે વીરોનાં કામજ એમના કુળવંશને કષ્ટ કરે છે, માટે હવે મને કન્યા આપવામાં વાંધો રહ્યો નથી.”

આ વેળાએ આકાશમાર્ગે નારદ મુનિ ઉતરી આવ્યા. એટલે તરત વજ્રજંઘે તેમને વંદના કરી અને આસન ઉપર બેસાડી કહ્યું કે— “આ જીવ અને કુશ કોના કુળાદીપક છે તે આપ પ્રકાશ કરી આ પૃથુરાજને જોળાવા.” નારદજીએ કહ્યું— “જેણે ન્યાયના પાલન અર્થે લોકાપવાદના ડરથી પોતાની વિવાહિતા સ્ત્રીયજવતી પત્નિને સગમાં છતાં તજી દીધી છે, તે ન્યાયી સિદ્ધામણિ રઘુવંશી રામચંદ્રના આ કેયરી કુમાર છે.” કુશ કુમારે નારદજીને પૂછ્યું— “ઋષિવરજી ! શ્રીરામે વગર તપાસે આમ કયું એ શું રઘુવંશને છાજતું કામ થયું છે ?” એટલામાં તો જીવ બોલી ઉઠ્યો કે— “મુનિવર ? એ અયોધ્યા અહોંથી કેટલી દૂર છે ?” નારદજીએ કહ્યું— “અયોધ્યા અહોંથી હસો યોગ્ય દૂર છે.” એ બધી હકીકતથી વાકેફ થઈ અતિ આનંદ પામી નરનોર પૃથુરાજે વિભજવંશી કુશને પોતાની કનકમાળા કન્યા પરજાવી તે દર્શ પામી જન્મે કુમારો સદિત પોતાના ચહેરે બધી વિદાય થયો, અને પોતાને વતન જઈ પહોંચ્યો.

કોઈ ક્રમથી વીરના પંડી વજ્રજંઘની અને માના જનકીની પચ્ચાનની મેદની વીજી કદાદેશ સારથીઓ સાથે જીવ અને

કુશે અયોધ્યા તરફ જવાની તૈયારી કરી; માતૃશ્રીને અને જંઘ રાજાને પણ પોતાની સાથે લઈ સુમહુતે અયોધ્યા પ્રયાણ કર્યું. અયોધ્યાની નજીક જંઘ પહોંચતા, દૃત - મારિ રામ પાસે યુદ્ધની માગણી કરી. દૃતનાં વચન સાંભળતાંજ રામ લક્ષ્મણ કૌપયુક્ત બની લશ્કર તૈયાર કરી રણક્ષેત્રમાં પરચક રૂદામે છત મેળવવા તૈયાર થયા. બન્ને લશ્કર વચ્ચે લા જંગ લાગ્યો અને કેટલાક વખત સુધી તો કાની છત થઈ એ ખ્યાલ બાંધવો પણ મુશ્કેલ થઈ પડ્યું. પરંતુ કંઈક વખત જતાં લપ, કુશે અદ્ભુત પરાક્રમ બતાવી રામ લક્ષ્મણના લશ્કરની ભારે ખરાબી કરી. લડવૈયાઓ ઉભી પુછડીએ છવં લઈ નાસવા લાગ્યા. રહી ગયા તેઓએ પોતાની દીનતા દેખાડી બાન બચાવ્યો.

રામ લક્ષ્મણે પોતાના લશ્કરની આ દશા જોઈ, અત્યંત વિસ્મય પામી વિચાર્યું કે-“અત્યાર સુધી કોઈ યુદ્ધમાં લશ્કરની આવી ખુદારી થઈ નથી; છતાં આજે પૂર્વે મેળવેલી કીર્તિને આંખપ લગાડનાર બનાવ બન્યો. ભલે ગમે તેમ હોય, પણ પુરુષાયમાં ખામી દેખાડવી નહીં.” ઈત્યાદિ વિચારી વાસુદેવ લક્ષ્મણે કૌપયુક્ત કુશ ઉપર ચક્ર ચલાવ્યું; પરંતુ ચક્ર તો કુશને પ્રદક્ષિણા લઈ પાછું આવ્યું. એ જોઈ રામ લક્ષ્મણ ખેદ અને આશ્ચર્યચુક્ત બની વિચારવા લાગ્યા કે-“શું નવીન-બળદેવ ને વાસુદેવ પેદા થયા છે કે ચક્ર પણ જેને કશું કરી શકતું નથી. ત્યારે હવે શું કરવું? શું ઉવટ અછત બિરુદને આંખ લાગશે? જાના કરતાં તો રણમાં મરી અમર દીતિ મેળવવી એક ઉત્તમ છે.” વિગેરે સંકલ્પ વિકલ્પ કરતા હતા, તેવામાં સુનિ નારદ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. રામ લક્ષ્મણને ઉદાસ થયેલાં જોઈ હસીને બોલ્યા-“અરે, હર્ષિત થવાને બદલે તમો ચોક્કસ કેમ બન્યા છો? પુત્ર અને શિષ્યની આગળ હાર ખાવી એ તો અત્યંત આનંદની વાત કહેવાય; આ જે તમારી સાથે લડી રહ્યા છે તે વીર કુમારો સતી સીતાની કુંબધી ઉપન થયેલા રપુટા-

દીપક છે, અને તેઓ યુદ્ધના જહાનેથી લાનુકુળનું માણી બતાવી તમો લાનુવંશ ભાસ્કરને લેટવા ગાહે છે. ચક્રે પણ પ્રતીતિ આપી છે કે એ સ્વગોત્રી છે; કેમકે સ્વગોત્રી ઉપર ચક્ર ચાલી ચક્રનું નથી, માટે અતિ ઉમંગે પુત્રોને લેટી, મનન સર્વ સંતા: પને દૂર કરી આનંદી બનેા ।” નારદજીએ આ પ્રમાણે પુલાસ્તે સાંભળી હર્ષ થેલા જની રામ પોતાના બહાલા પુત્રોને નિહાળવા આતુર થયા. એટલામાં તેા વિનયવંત વીરપુત્રો પણ પોતાના પૂજ્ય પિતા અને ઠાકાને લેટવા સ્નેહ સહિત સન્મુખ આવ્યા, અને અતિ આનંદથી પગે લાગી વિનયયુક્ત ઉભા રહ્યા. એ જોઈ રામ લક્ષ્મણે હર્ષાશ્રુ સહિત વીર કુમારોને પ્રેમાભિનન આપી તન મનના તાપ ગ્રાંત કર્યા. આ ખબરથી જાને લક્ષ્મણની અંદર હર્ષ છાઈ ગયો અને સર્વત્ર જયનાદ પ્રસયો...

પછી લવ કુશને સાથે લઈ રામ અયોધ્યા ગયા; સુમીવ વિશીષણ અને લક્ષ્મણ રામની આસાથી વજ્રવંશ રામની પ્રાસે જઈ દહેવા લાગ્યા કે—“અમો જનકીજીને લઈ જવા આહિયે છીએ, જેથી આપ એમને લઈ અયોધ્યામાં પધારી અમો સર્વને આભારી કરો.” એટલું બોલી લક્ષ્મણે સીતાજીને નમન કરી કહ્યું—“માતાજી ! આપ અયોધ્યાને પાવન કરવા પધારો, એટલે અમારા આનંદમાં વૃદ્ધિ થાય.” સીતાએ કહ્યું—“બહાલા બપુ ! હું નિષ્કલંક સિદ્ધ થયા સિવાય અયોધ્યામાં શી રીતે પ્રવેશ કરી શકું ? જ્વળાવાળા અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો, અગ્નિ પીવો, કાલવેલા લેલમાંથી વીંટી કદાવી લેવી, વગાવું અને હાથવટે દળ મદલ કરવું—એ પાંચ દિવ્ય કરવાનો નિયમ મેં લીધો છે; માટે તે પ્રયોગો કર્યા પછી શુદ્ધ થઈ દુઃ અયોધ્યામાં આવીશ.” જનકીજીનું આવું બોલવું સાંભળીએ દકીન લક્ષ્મણે રામચંદ્રને જોડે રહી, એટલે રામે જાતે સીતાની પાસે જઈ નીચાં નેર લાગી પ્રિયા પ્રયે કહ્યું—“દેવી ! તમો મની છે એવી મને પૂર્ણ પ્રતીતિ છેજ. માટે ચંદ્ર છેડી દઈ દબે તુરંત નગર પ્રવેશ કરો.” મર્વાણપૂર્વક પ્રજામ કરી સીતાએ વિનય અર્પિત

દેહું કે-“હે સ્વામિનાથ ! હું કલંકિતને પંચ દિવ્યવટે શુદ્ધ થયો પછીજ પુરમાં પ્રવેશ કરાવવો જિચિત્ત છે, કે જેથી પત્ની અપવાદનું કારણજ નિર્મૂલ્ય થઈ જાય.”

સીતાઈની પંચ દિવ્યવટે શુદ્ધ થવાની ઇચ્છા જાણી શમે જીક યોજનના આપની ખાંધ જોડાવી અને તેની અંદર ખેરના અંગારા ભરાવી દીધા. ત્યારપછી સતી સીતા તે ધગધગતી આઈ પાસે આવી ઉભા રહ્યા, અને સર્વજનો સમક્ષ અગ્નિ પ્રત્યે કહેવા લાગ્યા કે-“હે અગ્નિદેવ ! જો મેં સ્વપ્નમાં પણ મારું પતિવ્રતપલ્લુ ખંડિત થયું હોય, અથવા તો પરપુરુષની સ્વપ્નમાં પણ ચિંતવના કરી હોય, તો તું મને જાળી ભસ્મ કરજો; અને જો, મન, વચન, તથા ક્રિયાથી નિર્મળપણે શીયજ પાળ્યું હોય તો તું શીતળ થઈ જજો.” જ્યેમ કહી નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરતા નિર્ભયપણે પુરજનો ને પરિજનોની મળેલી મેદનીની સમક્ષ ખેરના ધગધગતા અંગારાની ભરી આઈની ઉપર ચાલવા લાગ્યા, ત્યાં તો ધગધગતા અંગારાના બહાર નિર્મળ શીતળ જળ થઈ ગયું, જેથી આનંદ પૂર્વક આઈની પેલી પાર જઈ પહોંચ્યા. જો જોતાંજ લોકોએ જંચનાદ કરી પૃથ્વીને ગળતી મૂકી. દેવોએ દેવતાઈ વાળાંજોના ધ્વનીવટે આકાશને ગળતી મુક્યું; જો નાદથી સમાધિસ્તોનો સમાધો છુટી જતાં નાદનું કારણ જાણી તેઓ પણ અતિ આનંદ સહિત સતી શિરોમણી સીતાની અતિ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

આ જનાવ જોઈ સમર્થદ્રુજ જનમુખાજ સમક્ષ પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યા કે-“મેં આવી સતી અને નાદક પ્રાણપાતક સંકટમાં સપડાવી દીધી હતી; જો કાર્ય લોકાપવાદના ભયે આવ્યું હતું; સત્યાસત્યનો પૂરતો તપાસ થયાં વિના મારા અધિવાદી કાર્ય માટે હવે મને જેદ થાય છે; સતી સંતાપના પાપથી હું શી રીતે છુટી યાકોશ ?” પતિને પશ્ચાતાપમાં ઉતરી ગમેલા જોઈ સ્ત્રી જોહો ? “હે નાથ ! આપે અને ત્રિહસ્ત્ર સંતાપી નહો; પણ આ અગ્નિમાંથી, મારા મનમદિરમાં વસેલા

આપેજ મને બચાવી સો ટચના સોનાની પેઠે અંકિત કરી છે. જેમ અગ્નિથી શુદ્ધ થઈ સોનાની કિંમત અંકાય છે, તેમ અગ્નિ સંયોગવડે મારી પવિત્રતાની ખાત્રી થઈ છે. જો આપે મને વનવાસ ન કરાવ્યો હોત, તો આ સંસ્કારથી હું બેનશીજ રહી હોત, જગતમાં જાહેર ન થાત. માટે જે થયું છે તે સારું જ થયું છે અને એ સારું કરનાર આપજ છો, જેથી આપને શોક કરવાનું કશું કારણ નથી.” આ પ્રમાણે પતિ-પતિનાં વચનો સાંભળી એકઠો થયેલો જનમુખાજ પણ એકે અવાજે કહેવા લાગ્યો કે-“ જુઠા આરોપને લીધે સીતા માતાએ પોતાના પ્રાણની અગ્નિને આહુતિ આપી, પણ અગ્નિએ એમના સત્યશીલને જગ જાહેર કરવા પાણી રૂપ બની એમને જગારી લીધાં-એજ એમના સતીત્વની સાબિતી છે. આખર સત્યનોજ જય થાય છે એમાં કશો શક નથી.”

આ પ્રમાણે શીજના પ્રભાવની પ્રશંસા થઈ રહી છે, એટલામાં તો એજ સ્થળે ચાર જ્ઞાન ધરાવનારા શ્રી શીલચંદ્ર-સૂરિજીનું પધારતું થયું. ગુરૂને પધારેલા બેઠું રામ સહિત તમામ પૂજનનોએ વિનય સહ ગુરુજીન વિધિ સાચવી. ગુરૂને વારી ધર્મોપદેશ સાંભળવાની ઇચ્છા જાહેર કરી. એટલે ધર્મગુરૂએ વિશેષ લાભ જાણી સર્વ જીવોને ધર્મ વચન સંભળાવ્યાં; તે અસરકારક ઉપદેશ સાંભળી શ્રોતાજનો પેઢી કેટલાક પ્રતિજ્ઞાપ પામ્યા. સીતાજીએ જ્ઞાનીગુરૂને પૂછ્યું કે-“ હે ઉપકારી ગુરૂરાજ ! મારા માથે આ અપવાદ કયા પૂર્વકર્મને લીધે આવ્યો ? તે કૃપા કરી કહો.” ગુરૂએ સીતાના તથા શ્રોતાઓના હિતાર્થે જ્ઞાનોપદેશ આપ્યો-“ હે મહાનુભાવ ! હિન ચિંતવનારા મનુષ્યોએ દંમેશાં જુદાંવચન, ખોટું આજ્ઞ, ચાલી અને છાની વાતો જાહેરમાં લાવરી, વિગેરે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. નિર્દોષ મનુષ્યને માથે ખોટું આજ્ઞ થકાવતું એ તો વાતું ખગલ છે. જે દુષ્ટપુત્રિ લીજને માથે જુદું કડક મૂકે છે તે દુષ્ટાત્મઃ ખચિત જનમ-સભામાં નિંદાગુજ પાત્ર થાય છે, એટલુંજ નહીં પણ અતે દર્શન કલિન દુઃખો પામવે છે. અદ્વૈતાર લાગે જે મનુષ્ય પાંચ

સમિતિ ને ત્રણ ગુપ્તિનાં ધારણ કરનારા તથા શુદ્ધ ભાવવંત પ્રજાચારી સાધુને ફૂડું કલંક લગાડે છે, તે આ સતી સીતાની પેઠે જોડી રીતે કલંકિત થાય છે.

‘પૂર્વભવમાં’ આ સીતાનો જીવ આ ભરતચેત્રની અંદર મિથિલિની નગરીમાં શ્રીશ્રુતિ પુરાહિતની સરસ્વતી નામે સ્ત્રીની પુત્રી વેગવતી હતો. એક વખત એ ગામના જંગલમાં ડોઈ એક તપસ્વી મુનિ આવી કાઉસગ્ગ ધ્યાન ધરી રહેલા હતા, તેમને વાંઢવાને માટે ભાવિક નર નારીઓનાં ટોળેટોળાં આવવા લાગ્યાં, એ જોઈ પરાપૂર્વથી પ્રાણણને અને જૈન યતિને વર આણતું હોવાને લીધે વેગવતી પ્રજ્ઞકન્યાને પણ તે મુનિ પર ઈર્ષ્યા ઉત્પન્ન થઈ; તેથી ભાવિક જનમંડળ આગળ તે કહેવા લાગી કે—“જ્યારે તમે આવા કપટી પાખંડીની સેવા કરો છો, ત્યારે પવિત્ર કર્મકાંદી પ્રાણણની સેવા શા સારૂ નથી કરતા ? આ વેગવિઙ્ગકને તો મેં હમણાં એકાંતમાં એકી સ્ત્રી સંગાથે કીધા કરતાં દીઠા હતો. એટલામાં વળી મહાસિદ્ધ જની ધ્યાન ધરવા લાગ્યો છે. અહા ! દાંભિકો પણ શું શું ડોળ ધરી તોળા હોઈને ભરમાવે છે ! !” જો કે પરીક્ષક ભાવિક જનોએ તો તે વેગવતીની વાતને ધિક્કારી કહાડી શુદ્ધ ભાવવટે તે સાધુની સેવા તરફ વિશેષ ધ્યાન આપ્યું; પરંતુ જોડા આજને લીધે સાધુના જીવને સંતાપ વધતાં તે વિચારવા લાગ્યા કે—“હું બિલકુલ નહારા માર્ગે વિચર્યો નથી, છતાં આ જન સમુદાયની રૂબરૂ મને નાહક આજ ચડાવી દીધું તેથી અન્ય તો મને દુઃખ નથી થતું પણ દેવીજનોને વિના કારણે જૈન શાસનની હિલના કરવાનું મહાતું હાય લાગ્યું, તેથી મને વિશેષ દુઃખ થાય છે; માટે જ્યાં લગી મારા માથેથી આ ફૂડું કલંક ફર ચરો નહીં ત્યાં સુધી હું આહાર પાણી લઈશ નહીં.” તે વિશુદ્ધાત્મન તપસ્વી આ પ્રભાણે દહિન પ્રતિજ્ઞા દર્શાવેલી કાઉસગ્ગ સહધ્યાનાદ્દ થયા. આમ થવાથી શાસનદેવીએ વેગવતીની જોડ બૂલાવવા અને તપસ્વીની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરવા, તે અદેખાઈની પુત્રી વેગવતીના ઘરીરમાં સેવી તો દહિન વેદના ચેત્ત કરી કે તેણીને

દ્રક્ત છવ જવોજ બાકી રહ્યો. તેણીને કપટ આપી દેવીએ દેવવાણીમાં કહ્યું કે—“આ દુષ્ટા વેગવતીએ દુષ્કર તપશ્ચર્યા કરનારા સાધુને નાહક આળ ચઢાવ્યું છે. એ મુની તો તદન નિર્દોષ છે, અને આ દુરાત્મા વેગવતી તદન જૂઠું બોલનારીજ છે, તથા તેણીના હું પ્રાણ લઈશ.” આવી દેવવાણી થતાંજ વેગવતી સકળ જન સમક્ષ કહેવા લાગી કે—“હે દયાળુ મુનીશર, હું આપને વંદના કરું છું. શુદ્ધ? હું આપની અપરાધિની છું, મેં આપને માથે ફૂંક કલંક ચઢાવેલું છે; હું અતિ અધમ હોવાથીજ મેં આ નીચ આચરણ આચર્યું છે; માટે મને ક્ષમા આપો.” એમ કહી દિક્ષા યાચના કરી. વેગવતીના કૌમળ પરિણામને ધ્યાનમાં લઈ તે ક્ષમાસમુદ્ર સાધુએ તેણીને દીક્ષા આપી. વેગવતી સાધ્વીએ આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં શુભ પરિણામના યોગે સ્વર્ગમાં નિવાસ કર્યો. ત્યાંથી અધીને જનકરાજને ત્યાં સીતા નામથી તું રાજબાળા થઈ; હે સતી સીતા! તું તારાં પાપ સંખ્યક પ્રકારે આજોબ્યા વગર મરણને શરણ થઈ, જેથી આ ભવની અંદર મુનિને જોડું આળ આપ્યાને લીધે તારે માથે ફૂંક આળ (ચઠયું) હતું.” એ ઉપદેશની સચોટ અમર થવાથી રામચંદ્ર અને સીતા વિશેષ પ્રકારે ધર્મકામમાં લીન રહેવા લાગ્યાં. કેટલોક વખત વીત્યા પછી સતી સીતાએ પૂર્વ વૈરાગ્ય પ્રાપ્તિને યોગે સંસારના શલિક મૂળને છેડી દઈ અચળ મુખદાતા સંયમ મંદળ કર્યું; શુદ્ધ પ્રકારે પ્રભુની આરા પ્રમાણે સંયમ પાળી આયુના અતિ અચ્યુત નામના બારમાં દેવદોષમાં ઈંદ્રની પદવી પ્રાપ્ત કરી. અદા! તપ, સંયમ અને શુદ્ધ ભાવના સયોગથી શ્રીવેદને અંત લાવી પુરુષવેદને પણ પ્રાપ્ત કરી ચકાવ છે!! એક અમલ સતી સીતાના છવ ઈંદ્ર રામની પાસે આવી તેને પ્રતિજ્ઞાથી પોતાના આત્માને ઉદાર કરવાની પ્રેરણા કરી, પૂર્વપ્રેમ સંબંધને ઉત્તમ પ્રકારે યોજાવ્યો. (એ અધિકાર માટે ગમચરિત્રનું અરણ્યકન કરવું.) સીતાને છવ ઈંદ્રદોષમાંથી સ્વર્ગે અન્ય જગ કરી અનુક્રમે પ્રાપ્ત થયે.

ઈનિ સીતાજની કથા

સીતાહની કથા

સીતા અને લવ, કુશ
વેપલ હિંદુના સૌભાગ્ય

Lalsham Art. Bombay E.

સુભદ્રા

શ્રી વીર પ્રભુના સમયમાં વસંતપુર નામના નગરમાં
જિતંશયુ રાજા રાજ્ય કરતો હતો. જિનદાસ નામનો આવક
તેનો પ્રધાન હતો. વરવમાલિની નામની તેની ધર્મપત્નિ
હતી. તેણીની કુસિએ મહા સ્વરૂપવાન સુભદ્રા નામની પુત્રી
ઉત્પન્ન થઈ હતી. તે જેવી સ્વરૂપવાન હતી તેવીજ તે શુણ્વને
પણ હતી. તેને માટે યોગ્ય વર ગેળવવા સારૂ જિનદાસ હમેશાં
ચિન્તામગ્ન રહેતો હતો. જિનધર્મી પાત્ર ગેળવવા તરફ તેણ
ખાસ લક્ષ હતું.

એક વેળા ચંપાનગરીનો બોદ્ધ ધર્મ પાળક જુદદાસ
નામનો વેપારી વસંતપુરના આપણા આ પ્રધાનના ઘર પાસેથી
પસાર થતો હતો; તે સમયે અચાનક સુભદ્રાનો રૂપરાશી તેની
કુસિએ પડ્યો, આશ્ચર્યસહ પુછપરછ કરતાં જણવામાં આવ્યું કે
“તેણી હજી કુંવારી છે અને તેના માતા પિતા તેને માટે
જેન ધર્મ રહત યોગ્ય વરની તપાસ કરે છે.” જુદદાસે તાક્ષણે
નિશ્ચય કયો કે “તેણીને ગેળવવા માટે હું જિન ધર્મી પણ
હઉં.” કાય સાધનાર્થે તેણે જિન ધર્મનો અભ્યાસ કરવા
માંડ્યો અને વહનુસાર ધર્મ કરણી પણ કરવી શરૂ કરી. નિરંતર
નિયમિત જિન મંદિરે દર્શન પૂજા કરવા, ગુરૂઓને વંદન કરવા,

ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરવા માટે વ્યાખ્યાન શાળાએ જવા અને પ્રતિ-
ક્રમણાદિ ક્રિયાઓ કરવા ઉપાશ્રય આદિ સ્થળોએ આવવા લાગ્યો;
એટલુંજ નહિ પરંતુ વ્રતપચ્ચખાણુ વિગેરે પણ કરવા લાગ્યો.
આ રીતના તેના ચાલુ વ્યવસાયથી તે શુદ્ધ શ્રાવક બની ગયો
અને લોક સમુદયની નજરે ચડ્યો. સહેજે તે જિનદાસની દૃષ્ટિએ
આવ્યો અને તેના તરફ તેનું ધ્યાન ખેંચાયું; એટલે એક દિવસ
તેણે તેને મહેમાન તરીકે ભોજન માટે આમંત્રણ આપ્યું. વહેલી
સવારના પ્રતિક્રમણ કરી, પછી નવકારચીના પચ્ચખાણુથી બા-
યર્થ દેવ દર્શન કરી પછી વિધિપૂર્વક અષ્ટ પ્રકારી પૂજા મેળ-
કરી સ્નાત્ર બણાવી સાધુ પાસેથી ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરી
વિગેરે ધાર્મિક નિત્ય કર્મથી પરવારી ભોજન લેવાએ તે જિ-
દાસ પ્રધાનને ઘેર આવ્યો. ભોજનનો સર્વ વિધિ પણ ધર્મોપદેશ
પ્રતાવી યાળી ધેઈ પાણી પીધું. આ રીતે વિધિએ પૂર્ણપણે
શ્રાવક ધર્મોપદેશ વર્તન જોઈ જિનદાસ તો તેના પર ધર્મો-
પ્રસન્ન થઈ ગયો, અને તેની સાથે સુભદ્રાનો સંબંધ બાંધ-
મન સાથે નિશ્ચય પણ કર્યો. વાત પરથી વાત કાઢી જિનદાસ
શુદ્ધદાસને પોતાની તે ઇચ્છા વ્યક્ત પણ કરી. શુદ્ધદાસે પા-
સમજી જઈને જરાતરા આનાકાની સાથે બહુ માન સહ તે
માગણી સ્વીકારી શુદ્ધદાસે કહ્યું કે “ જો કે હાલમાં મહા-
વિચાર લભ કરવા તરફ નથી, તોપણ આપ સરખા મહાપુરુષ
વચન હું લોપી શકતો નથી; આપશ્રીની આજ્ઞાને આધિન હું
પ્રધાન તો તેની આવી વિનયશીલ વાળીથી ગુપ્ત થઈ ગયો.
શુભ મુદત જોવાની મોટા મહોત્સવ પૂર્વક શુદ્ધ-
દાસે સુભદ્રાનાં લગ્ન લીધાં. પરંતુ પછી સુભદ્રા
પુણ્ય પનોત્ય પમણથી પુષ્કળ લાભદાયી આવાદાની થઈ અને
સમય વીત્યા પછી પુષ્કળ દ્રવ્ય સાથે નવવધુને લઈ પોતા
દેશ જવા માટે સમુદ્ર વચની રજા માગી. માતા પિતા
પોતાના કમાડ દિશાને નવવધુ સાથે આવેલો બહુ જ
જનક પામ્યો અને પોતાને મળેલ આશ્ચર્યાની મજા લેતા

સુચીત્ર સુભદ્રા પણ સાસું સસરાનો વિનય સાચવી ધર્મકાય
તંત્ર પર રહી સ્વામિ સંગાથે આનંદ કરતી પોતાની જાતને અ
ભાગ્ય માનવા લાગી.

નિત્ય નિયમ સુજળ વળતે દિવસે સુભદ્રા જિનમંદિ
દર્શન કરવા ગઈ, ત્યાંથી ઉપાશ્રયે જઈ સાધુ વૃંદને વાંદી થી
આવી. તેની સાસુએ આ વાત જાણી એટલે પુત્રવધુને જણાવ્યું
કે “દિકરી ? આપણા કુળમાં જુદાંદેવ એજ ભગવાન છે, હવેથી
તમારે તેનીજ આરાધના કરવાની છે, તેથી તમે આજ પછી
બીજા કોઈ દેવ હોરે જશો નહિ.” સુભદ્રા તો સાસુજીના આવાં
આશ્ચર્યકારક વચનો અવલુ કરી અવાક થઈ ગઈ; વિચારવા
લાગી કે “આ શું ? જરૂર, મારા પિતાને કમવામાં આવ્યા છે !
પરંતુ હવે શું થાય ? વિરૂદ્ધ જોલવામાં કાંઈજ લાભ થશે નહિ,
માટે સમયેચિત્ત મોનપણે મ્હારે મ્હારો ધર્મ સાચવીનેજ રહેવું.

આ રીતે સાસુને કંઈ પણ પ્રત્યુત્તર નહિ આપતાં સુભદ્રા
તો હમેશાં જિનમંદિરે દર્શન કરવા જવા લાગી; આર્ધ જાણીને
સાસુ પણ સમજી ગઈ કે વહુ પોતાનું લીધું પણ સુકવાની
નથી, તેથી તેને બહુ બળતરા થવા લાગી. પરિણામે તે વહુના
છિદ્રો જોવા લાગી અને તેને દિલ્લવાના બહાના જોળવા મસ્તુક
રહી. આટલું છતાં સુભદ્રા પોતાનો નિત્ય નિયમ ચુકતી નહીં.

એક વેળા માસ ખમણના પારણે કોઈ તપસ્વી સાધુ
સુનિરાજ સુભદ્રાને ઘેર આવ્યા; એટલે સુભદ્રા તે સુનિરાજને
શુદ્ધ આદાર વહોરાવવા લાગી. તેજ સમયે તે સુનિ મહારાજ
ની આંખમાં તણખતું પડ્યું અને તેની વેદનાને પરિણામે આંખ
ડુપવા લાગી. આ ઉપરથી સુભદ્રાએ તે કષ્ટ દૂર કરવા યત્નપૂર્વક
લગુ લાવવી કળાએ કે હા વટે તે દેદાડી નાંખ્યું. પરંતુ
તેમ કરતાં સુભદ્રાના આંખ તિલક તે સાધુના કે

અહીં જતાં ત્યાં તેનો ડાઘ પડી ગયો ! સંભોગવશાત્ જ
બનાવ તેની સાસુના બાણવામાં આવતાં પોતાના પુત્રને તે વા
દહી દેખાડી, બોલી કે “જો, આ ત્હારી સીના ચરિત્ર, છે ન
કાંઈ બાકી ? જ્યાં સુધી આ વાત બહાર નથી ગઈ ત્યાં હું
તો સાફ છે; પણ જેવી વાત પ્રસરશે કે તરતજ પછી પ્ર
આબરૂ લાખની છે તે રાખની થઈ જશે; માટે પાણી પહેલાં
પાળ બાંધવી સારી છે, પછી તો તારી મરજી. આટલા દિવ
તો હું એમ ધારી મૌન રહેતી હતી કે વંહુ નાની ઉમર
છે, વખત આવ્યે સૌ સમજશે, પરંતુ આમ તો ઉણટી વ
વીકરતી જતી બાણી, તથા મ્હારાથી નથી રહેવાતું એટલે
વાત બની તે મ્હારે ત્હારા પાસે પ્રત્યક્ષ કરવી પડી છે. મ્હ
તો તે ત્હને કહેતાં પણ શરમ આવે છે, પણ નિરૂપાયેજ મ્હ
તે કહેવી પડે છે; હવે તો હું બાણે ને એ બાણે મ્હ
તેમ વર્તો.”

પ્રત્યક્ષ જોઈ અને માતાના ઉપદેશની અસરથી થા
થઈ બુદ્ધિસે આજથી સુભદ્રા સાથેનો સંબંધ તદ્દન બંધ કરી
પરિણામે સુભદ્રાએ પોતાને માથે કલંક આબ્યાનું ભરણું કરી
તેણે પોતાના સ્વામિને તે વાળત રૂપરૂ કહી બતાવી; પર
બુદ્ધિસને તે વાતમાં સત્ય ન જણાયું.

પોતાને માથે બોટું આજ ચર્યાગી તે દૂર કરવા જ
સુભદ્રાએ કાયોત્સર્ગ કર્યો. કલંક યુગ્મ થયા પછી
કાઉમર્ય પારવાના નિયમ સાથે તેણી અન્નચળ ત્યાગ કરી
મન્ન થઈ. તેનું મક્કમ નિયતિપત્રું બાણી અક્રમ તપને
શાસન રેવી પ્રકટ થઈ બોલી કે “ત્હારો સાત્તિક મર્મ”
અને શુદ્ધ વ્રત પાલન એટલું હું પ્રમન્ન થઈ છું. માટે હું
પારણું કરું” કાઉમર્ય પારા તે બોલી કે “હે પુણ્ય
રેવ ! ત્હારું કલંક દૂર થયા પછી જ હું બોજન લઉં.” તે
“નરક” રૂંડી અન્નચળ થઈ ગઈ. સુભદ્રા અન્નમન્ન
કેવલ નહીં ૧૬ બેસ લાગી.

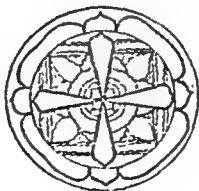
જવળતે દિવસે પ્રભાતે નગરીના દરવાજા ઉઘાડવાતા સમયે ગમે તેટલાં પ્રયત્ન છતાં તે ઉઘડી શક્યા નહિ; એટલે રાજાને આ વાતની જાણ કરવામાં આવી; તે પણ આ જનાવથી આશ્ચર્ય પામ્યો. ઘણા પ્રયત્નો છતાં કંઈ વળ્યું નહીં; લોકોની વ્યાકુળતા અને પ્રાર્થના પછી આકાશવાણી સાંભળવામાં આવી જે “જે શુદ્ધ સતી હોય તે કાચા મુતરને તાંતલે ચાળણી બાંધી તે વડે કુવામાંથી જંજ કાઢી શહેરના દરવાજાને અંજળી છાંટશે તો કમાડ ઉઘડશે.” આ સાંભળીને રાજાએ શહેરમાં દાંડી ખીટાવી જે “ક્રોધ પણ સતી સ્ત્રી જે દરવાજા ઉઘાડશે તેનું રાજ્ય તરફથી બહુમાન કરવામાં આવશે.” આવી જાહેરાતને લીધે અનેક સ્ત્રીઓએ તેવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ કંઈજ કાર્ય સિદ્ધ થયું નહીં. એટલે રાજા તો નિરાશ બની ગયો.

મુસદ્દાએ આ દેહેરો સાંભળીને પોતાની સાસુને કહ્યું કે “માતાજી ! આપની રજા હોય તો હું બાંધ રહેલા દરવાજા ઉઘાડવા જાઉં.” વહુનું બોલવું સાંભળી સાસુ બોલ્યા: “એક વાર તો તે કુળને કલંક લગાડતાં મેં નગરોનગર ભ્રમ્યું છે, અને હવે તે વાત પ્રસિદ્ધ કરી જાહેરમાં જ આખરેને દાંડી પહોંચાડવાનો પ્રયત્ન કરી ફળેતાનો વધારો કરવો છે. હું જાણું છું—ધર આખું જ જાણે છે તું કેવી સતી છો તે ! છાના માના બેસી રહો તો બહુ છે. બાંધી મુઠી લાખની !” આટલું છતાં મુસદ્દા બોલી કે, “હું અંતરિક્ષદેવની રજા લઈને પછી જઈશ.” દિવ્ય ધ્વનિ વડે સમ્મતિ મળતાં જ મુસદ્દા જવા માટે તૈયાર થઈ બહાર નીકળી. શહેરના મધ્ય ભાગમાં રહેલા કુપમાંથી કાચા મુતર વડે ચાળણી બાંધી તે વડે નીર સીંચી બહાર કાઢી શહેરના ત્રણ દરવાજા પર તેની અંજળી છાંટી તે દાર ઉઘાડ્યા. ચોથા દરવાજા બીજા ક્રોધ સતી સ્ત્રીની પરિણામ નિમિત્તને માટે ઉઘાડવો રહેવા છતાં તે પાછી ફરી ઘેર આવી આજમુખી પણ તે દરવાજા બાંધે છે.

વિષે નિરંતર અગ્નિનો ઉપદ્રવ થયા દરતો હતો; ઘણા ઘણા ઉપચાર કરવામાં આવતા, પણ વૃથા. એમ રાત્રી દિવસ નગરને તે અગ્નિ પ્રજ્વળતો હતો. એકદા રાજાએ પુલ્હિના લંકાએ જોવા અભયકુમાર મંત્રીશ્વરને મહા પ્રયાસે ત્યાં આણ્યો, ને “અગ્નિ શમતી નથી એનું શું કરવું?” એમ પૂછ્યું. મંત્રીશ્વરે ઉત્તર આપ્યો. “જે શીયળવતી નારી પોતે અહિં આવીને સર્વ ધર ઉપર નીર છાંટે, તો એ અગ્નિ જટ શાંત થાય.” તે ઉપરથી બહુ બહુ સ્ત્રીઓ ત્યાં આવીને જળ છાંટી ગઇ. પણ વૃથા. જ્યારે શિવા સતિએ પોતે આવીને સર્વ રથને જળ છાંટ્યું ત્યારે તત્કાળ અગ્નિ શમી ગયો. તે વળતે સર્વ લોકોએ ઉદ્વેગપણા દરી કે, “આ શિવા મહાસતી છે.” કહ્યું છે-“કે તે પુરુષો પરસ્ત્રીઓના રૂપને કેળીને પણ વૃષભ સંવચ્છા ધીર થાય છે, તો તે કેમ વંદનીય ન હોય?” એમ રાજા તથા લોકો કહેવા લાગ્યા; પળી દેવ, દાનવ, ગંધર્વ, યક્ષ, રાક્ષસ અને કિત્તર પ્રમુખ પણ, દુષ્કર કાર્ય કરનાર એવા ગ્રહચારીને નમસ્કાર કરે છે. શીયળ મનુષ્યોના કુળને દિનનિ કરવાવાળું, પરમ ભૂષણ રૂપ, ક્યારે પણ નાથ નહિ પામનાર, આદ્યાર્યકારી, પવિત્ર સમ્પતિદાયક. દુર્ગતનો નાથ કરનાર, પવિત્ર એવા મહોટા યથાને અપાવનાર. જ્ઞાતૃષ્ટ એવા મોક્ષનું દારણ અને કલ્પવૃક્ષ રૂપ છે. અનુકરે તેણીએ (શીવા સતીને) શ્રી વીર પ્રજા માટે દીક્ષા લીધી, ને નાના પ્રકારની તપશ્ચર્યાથી કર્મ કામ કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત થયો. ઇતિ શિવા ચતીની કથા.

રાજ્ય પ્રજા વિગેરે સર્વ લોક સમૂહો આવા પ્રકારના અમત્કારથી શ્રદ્ધા પામી જૈન ધર્મ સ્વીકાર્યો, અને તેની સામુ પણ્ય પોતે ધર્મ દ્રેષ વશ વર્તી કરેલ અપરાધની વહુ પાસે માફી માગી. પરિણામે આખા કુટુંબને શુદ્ધ ભાવથી તે ધર્મ સ્વીકાર્યો.

અતુલમે સતી સુભદ્રાએ જૈન સાધુ ગહાસજ પાસે દિક્ષા અંગીકાર કરી, કેવળજ્ઞાન પામી, મોક્ષનાં શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત કર્યાં. ઇતિ સુભદ્રાની કથા.

શિવા સતી.

સમ્યક્ પ્રકારે શુદ્ધ રીતે રીયજ પાળનાર જનો, શિવા સતીની પેઠે જલ્દીથી સુખ પ્રાપ્ત કરે છે.

ઉત્તરગિની નગરીને વિષે ચંડપ્રધોતન રાજા ન્યાયમાર્ગે રાજ્ય કરતો હતો. એકદા તે રાજસભાને વિષે બેઠો હતો, ત્યાં એક દુત આવ્યો. તેણે અંજળિ ભેટીને રાજાને પ્રણામ કર્યો. રાજાએ પૂછ્યું. “તું કોણ છે? અને શા માટે આવ્યો છે?” તેણે કહ્યું. “વિશાળા નગરીને વિષે ચેટક રાજા રાજ્ય કરે છે, તેની શિવા નામે પુત્રી દેવકન્યા લેવી છે અને ચોસક કળામાં પ્રવીણ છે, તે પુત્રીને ચેટક રાજા તમારે વેરે આપવાનું ખારે છે, જો તમારી રુચિ હોય તો તમેજ એને પરણો, અન્યથા તે તેણીને અન્ય ભૂપતિને દેશે.” તે સાંભળી ચંડપ્રધોતન રાજાએ કહ્યું. “ચેટકરાજાએ કહેવરાવ્યું છે, તે પ્રમાણજ છે, તે પ્રમાણજ છે.” એમ તેણે હા કહી; તેથી ચેટક રાજાએ પોતાની શિવા પુત્રીને મહોત્સવ પૂર્વક ચંડપ્રધોતનની સાથે પરણાવી.

એ શિવા રાણી એકદા શી વીર ભગવાન પાસે ધર્મોપદેશ મળવું કરવા ગઈ, ત્યાં તેણીએ જન ધર્મ અંગીકાર કર્યો. દોષ એક દેવતાએ તેને રીયજથી અજિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, પણ તે મહાસતી પોતાના મનમાં દૃઢ રહી હતી. એ નગરને

કુંતાજીની કથા

કુંતાજી અને પાટુ ગાય

૯ માર્ચ ૨૦૧૦ રજાવાર.

કુંતાજી

દૃઢ નિશ્ચયથી ધનિષ્ઠ સાધી શકાય છે એ વાતની ખાતરી કુંતાજીની કથાથી થાય છે.

મથુરાની અંદર મહાપ્રતાપી લોજકવૃષ્ણિ રાજા રાજ્ય કરતો હતો; તેને ઉગ્રસેન નામનો પુત્ર થયો. શૌયપુરની અંદર અધિકવૃષ્ણિ રાજા રાજ્ય કરતો હતો; તેની સુભદ્રા રાણીની કુળથી હથાક એટલે સમુદ્રવિજય, અક્ષોભ, સ્તિમિત, સાગર, હિમવાન, અચળ, ધંરણુ, પૂરણુ, અભિયંદ્ર અને વસુદેવ એ હથાકોએને રૂપમાં કામદેવની સી રતિનું પણ્ય અભિમાન ઉતારે એવી કુંતી અને માત્રી નામની બે ગણેનો હતી.

હસ્તીનાપુરનો (હિલ્હીનો) રાજા પાંડુ મહા સ્વરૂપવંત અને પ્રતાપી હતો; તે એક વેળા શિકાર ખેલવાને વાસ્તે ગાઢ વનમાં ગયો. ત્યાં મોગરાના ફુલનો હાર પહેરી ફરતો પાંડુરાજા (ઓમવૃક્ષ) માકંદ વૃક્ષને ભેઈ મહાયુક્ત થયો, નારંગીના વૃક્ષને ભેઈ આનંદ પામ્યો, કામદેવના દીવા સરખા અંખાના ઝાંઝા ભેઈ અતિ રાજ થયો, બોલસીરીની પુષ્પકળીઓથી વ્યાકુળ અને અચોક વૃક્ષને ભેઈ ચોક રહિત થયો. તે ફરતો ફરતો એક આંખાના પાંડુની પાસે જઈ પહોંચ્યો. ત્યાં એક પુરૂષ ચિત્રેકું એક ચિત્રેકું હતો. તેણે પાંડુ રાજાને પોતાની નજીક આવેલા બાપી પદ ઉપર આજેકેકું ચિત્ર દાંડવા માંડ્યું, એટલે રાજાએ

કુંતાબની કથા

કુંતાબ અને પાંડુ મહા
 ના વાણી દર્શાવે છે.

સા. ૧૯૩૯

તમે કૌણ છો ? ” તે પુરવે ઉત્તરમાં જણાવ્યું-“ હું વૈતાલ પર્વતપર રહેનારો અનિવૃત્તિ નામનો વિદ્યાધર છું. અશનિવાન નામના એક વિદ્યાધરે મારી સ્ત્રીનું હરણ કર્યું છે, તેથી હું તેની પાછળ પડ્યો, તો તેણે મારી આ દશા કરી. એવામાં વિના કારણે ઉપકાર કરનારા આપે અહીં પધારી મને દુઃખમાંથી મુક્ત કર્યો છે; તો હવે ફરમાવો કે હું આપના પ્રત્યે શું પ્રત્યુપકાર કરી શકુમૂકત થાઉં ? પાંડુ રાજાએ કહ્યું-“મારે પરમામાની કૃપાથી સર્વ વસ્તુ હાજર છે.” વિદ્યાધરે કહ્યું-“તોપણ આ મુદ્રિકા અને કામુકા નામની બે ઔષધી આપ સ્વીકારો. આ મુદ્રિકાને યોગે મને યાદ કરશો તો ત્યાં હું આવી આપને ઉચ્છિત સિદ્ધિ આપીશ.” એમ કહી તે બન્ને અમોઘ પ્રભાવવાળી ઔષધીઓ આપી તે વિદ્યાધર પોતાને સ્થાનકે જતો રહ્યો; પાંડુરાજા એ ઔષધીઓના પ્રભાવનું સ્મરણ કરતો પોતાના શહેર ભણી આવ્યો.

પેલો ચિતારો પોતાની મોહક પીંછી વડે પાંડુરાજાની આવે-હુબ છબી તૈયાર કરી શૌર્યપુર ગયો. છબીને હાથમાં રાખી પાંડુરાજાના અદ્ભુત રૂપનું વર્ણન કરતો તે શહેરમાં ફેરા ફેરા લાગ્યો. એ સંબંધિ હકીકત જ્યારે અધઃકૃષ્ણના કાને જઈ પહોંચી ત્યારે તે ચિતારાને પોતાની પાસે બોલાવી તે પાંડુરાજાની છબી જોઈને અને ચિતારાએ કહેલી પ્રશંસા સાંભળીને ખુશ થયો; પરંતુ એ પાંડુરાજાને પોતાનો કુંતીને તેને પરજાવવાનો સંચાર થયો નહીં. કુંતીને પાંડુરાજાની છબી જોવાનો તથા પાંડુરાજા પ્રત્યે પૂરેપૂરી આકર્ષાઈ. પણ દીકરી ને ગાય ઢોરે બંધ નિયમ એ પ્રભાવે વડીલની મંજુરી વિના પોતાની મરજી હામ આવે ? પિતાની મરજી પાંડુરાજાની સાથે પરજાવવાની એમ ભણી કુંતી મંજાઈ. પોતાનો કયો ઉપાય નહીં એમ આત્મહત્યા કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. એકાંત જગાએ ગને

પૂછ્યું-“એ પદ ઉપર શું આળેજેલું છે?” તે પુરૂષે ઉત્તર આપ્યો કે “એક સ્ત્રીનું ચિત્ર આળેજેલું છે.” એમ કહી તે ચિત્ર રાજાને દેખાડ્યું. રાજાએ તે અદ્ભુત સ્ત્રીની છબીને નિહાળી માથું ધુણાવી વિચાર્યું-“અહા! શું એનું સૌંદર્ય! વાહ, શું એનો સ્વાભાવિક કાંતિસમૂહ! ખરેખર આ સુંદરી ઉપમેય યોગ્ય કોઈ સાદૃશ્ય વસ્તુજ નથી તો તેણીને શાની ઉપમા આપું? મારેજ એ અનુપમેય અંગના છે, અને તેથી ખાચિત તે અલૌકિક સુંદરીનો જે પતિ થશે તે બેશક વિશેષ ધન્યવાદને પાત્ર થશે.” ઇત્યાદિ તેણીના ગુણાનુવાદ વિચારી તે પુરૂષને પૂછ્યું આ કોની છબી છે? ચિતારે ઉત્તર આપ્યો-“શૈવપુરના રાજા અધઃકવ્વણિની પુત્રી કુંતીની છે. એ રાજકુમારી ચાલે કળાઓમાં પ્રવીણ છે, અને નવયૌવના છે, છતાં તેણીના લાયક કોઈ રાજકુમાર મળતો નથી, તેથી તે કન્યાનો પિતા ચિંતા-અમુદ્રમાં ડુબી ગયો છે.” આ પ્રમાણે ચિતારાનું કથન સાંભળી તે છબી પોતે મનમાનવી રક્ષા આપીને ચિતારા પામેથી ખરીદી લીધી, અને તે પછી શિકાર ખેડવા વિનાજ પોતાને નમ્ર પાલો ગયો; ત્યાં ને ચિત્રેલી મનોહારિણીની સ્તુતિને વારંવાર એક રાજા પાંડુ તન્મય થઈ ગયો અને વારંવાર વનમાં બમી તેને મેળવવાની દૃષ્ટના કરવા લાગ્યો.

એક વખત વનમાં ફરતાં ફરતાં ચાંપાના ઝાડની યાદની અંદર કોઈ પુરૂષને બાંધેલા એક પાંડુગાંધ વિચારવા લાગ્યો: “આ કોણુ દરે? અને શાથી આ દશાને પામ્યો દરે? રામાર્જન પાંડુરાજાએ એ પ્રમાણે વિચારીને તેની બાજુ તરફ નજર કરી તો એક અદ્ભુત પદેનું દનું તે પદને દાયમાં જ તે વડે તેના જથ્થા કાઢી નાખી તેને ભૂટે કબો; અને પાંડુનો તે તે દે. દનું જથ્થું ના અન્નને મુદિત થયેલા દનું વડી એને અને એ જથ્થું કાઢી પાડવા દત્ત. તે પદી એક કાંકડુ વડે તેનું કાંકડુ-દુ. એને કાંકડુ અને તરીલ કાંકડુ વડે તેને આ દ કાંકડુ. એને પડે તેને કાંકડુ પડે.”

તમે કાણ છો ? ” તે પુરવે ઉત્તરમાં જણાવ્યું-“ હું વૈતાલ પર્વતપર રહેનારો અનિવૃત્તિ નામનો વિદ્યાધર છું. અશનિવાન નામના એક વિદ્યાધરે મારી સ્ત્રીનું હરણ કર્યું છે, તેથી હું તેની પાછળ પડ્યો, તો તેણે મારી આ દશા કરી. એવામાં વિના કારણે ઉપકાર કરનારા આપે અહીં પધારી મને હુઃખમાંથી મુક્ત કર્યો છે; તો હવે ફરમાવો કે હું આપના પ્રત્યે શું પ્રત્યુપકાર કરી જીવંમુક્ત થાઉં ? પાંડુ રાજાએ કહ્યું-“મારે પરમાત્માની કૃપાથી સર્વ વસ્તુ હાજર છે.” વિદ્યાધરે કહ્યું-“તોપણ આ રમુકિકા અને કામુકા નામની બે ઔપધી આપ સ્વીકારો. આ કામુકાને પ્રતાપે આપ ઇષ્ટ સ્થાને જઈ શકશો અને આ રમુકિકાને યોગે મને યાદ કરશો તો ત્યાં હું આવી આપને ઈચ્છિત સિદ્ધિ આપીશ.” એમ કહી તે બન્ને અમોઘ પ્રભાવવાળી ઔપધીઓ આપી તે વિદ્યાધર પોતાને સ્થાનકે જતો રહ્યો; પાંડુરાજાં એ ઔપધીઓના પ્રભાવતું સ્મરણ કરતો પોતાના શહેર ભણી આવ્યો.

પેલા ચિતારો પોતાની મોઢક પીંછી વડે પાંડુરાજાની આવે-હુબ છબી તૈયાર કરી શૌર્યપુર ગયો. છબીને હાથમાં રાખી પાંડુરાજાના અદ્ભુત રૂપનું વર્ણન કરતો તે શહેરમાં ફેરા દેવા લાગ્યો. એ સંખંધિ હકીકત જ્યારે અધઃકૃષ્ણના કાને જઈ પહોંચી ત્યારે તે ચિતારાને પોતાની પાસે બોલાવી તે પાંડુરાજાની છબી જોઈને અને ચિતારાએ કહેલી પ્રશંસા સાંભળીને ખુશી થયો; પરંતુ એ પાંડુરાજાને પોતાનો કુંતીને તેને પરજાવવાનો આચાર થયો નહીં. કુંતીને પાંડુરાજાની છબી જોવાનો તથા પ્રશંસા સાંભળવાનો પ્રસંગ મળ્યો, અને તે ઉપરથી તેણી પાંડુરાજા પ્રત્યે પૂરેપૂરી આકર્ષણ. પણ દીકરી ને ગાય દોરે બંધ નિયમ એ પ્રમાણે વચીવની મંજૂરી વિના પોતાની મરજી કામ આવે ? પિતાની મરજી પાંડુરાજાની સાથે પરજાવવાની એમ ભણી કુંતી મુંઝાઈ. પોતાનો કયો ઉપાય નહોતો એ આત્મહત્યા કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. એકાંત જગ્યાએ ગયો

કાંસો ખાવાનો ઇરાદો કરી ઇષ્ટદેવને સ્મરો ગળામાં કાંસો નાંખી કુળદેવીની પ્રાર્થના કરવા લાગી કે—“ હે કરુણાવત્સલ માતા ! મેં મારા મનથી વરેલ મારા પતિ પાંડુરાજ વગર અન્ય પતિ સ્વપ્ને પણ ન ઇચ્છ્યો, એવો દૃઢ સંકલ્પ કરેલો છે, પરંતુ મારા પિતા એમની સાથે ન વરાવતાં અન્ય રાજા સાથે વરાવવા ઇચ્છા ધરાવે છે. તેથી જો પિતાનો મર્યાદા ભંગથી તેની ઇચ્છાને માન આપું તો મારા શીળને દુષણ લાગે છે કેમકે શીળવતી સ્ત્રીએ જો સ્વપ્નમાં પણ કોઈ પુરુષને પતિ માની લીધો હોય, તો તે પુરુષ વિના અન્ય પુરુષો, પિતા, ભાઈ અને પુત્ર બરોળરજ ગણાય. મેં પાંડુરાજને મનથી મારા ગણી લીધા છે. અને પિતા અન્ય સાથે વરાવવા ફિલયાલ કરે છે, તેથી મારા શીળની વિરાધના થવાનો સંભવ છે. જેથી હું મરણ ઇચ્છું છું. ”

“ મને આ ભવની અંદર મનમાન્યા પાંડુ પતિ ન મળ્યા તો આવતા ભવની અંદર તે મારા પતિ તરીકે મળજો. ” ઇત્યાદિ સંકલ્પ દૃઢ કરી શ્રી પંચ પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરી પગ નીચેના આધાર ખસેડી પ્રાણત્યાગ કરવા બંધ્ય છે, તેવામાં શીળના પ્રભાવથી આકર્ષાઈ પાંડુરાજ પોતા પાસેની ઓષધીના ચોમે તે જગોએ આવી ઉત્તો. કાંસો ખાઈને મરવા ઇચ્છતી મના દારિદ્રીને મરતી બચાવીને બોલ્યો કે—“ મુંદરી ! આ મરે મરવા થવું આદ્યો છે ? હું તો તારો પ્રેમાધીન તારી નજર આમગજ દાજર છું ! ” આ પ્રમાણે અંતઃપુરમાં એકબીજા પધારતા પ્રાણપતિને સ્નેહ અનિ આદર્ય મહિત દર્શવતી જતી કુત્તી બોલી કે—“ નાથ ! આપના દાથ આમે મારો દાથ મેળવવા જી આપની દાંતી નિરાગ પામતું વખટનને મંદન કરવા નૈવાર થાય તો એમાં નવજી જેવું મું છે ? મરી જો તો દનું રીડરજા દેવેલે મારી દદનાની કરજ કરી આપને અદિ ભાદિ ભેદાવઃ પ્રવૃત્તિ મરે મારો દાથ વર્જી મને ઉત્તી રોડે મેળવે ભવનદ પાણુ. જ ન કામવાં દીવ ન કરી, તેનો રીડુ જોડે પત્ર પત્ર અવનજ પિત્ર અરો પડે, અને દર

આવેલી બાલુ ધૂળમાં મળી જાય, તો પછી મૂખ શિરોમ
પદ બ્હોરવું પડે. માટે હાલજ મનકામના સિદ્ધ કરવી
અત્યુત્તમ છે. ”

પાંડુરાજાએ તથા કુંતીના સેવક મંડળે એ બાળ
ધ્યાનમાં લઈ ગાંધર્વ લગ્ન યોજ્યું. પરિણામે પતિસંગ થવા
કુંતીને ગર્ભ રહ્યો. પાંડુરાજા આનંદ પામ્યો અને તે પછી પ્રિય
પ્રેમવચન કહી ઔપધિના યોગે ચોતાને નગરે જઈ પહોંચ્યો
કુંતીનો ગર્ભ વૃદ્ધિ પામતાં સખીઓએ તે વાત સુત રાખવ
યોગ્ય ગોઠવણ કરી અને જ્યારે ગર્ભ-મર્યાદા પૂરી થક
ત્યારે કુંતીએ પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો. એટલે તે પુત્રને પવન
સંચરે પણ પાણી ન સંચરી શકે તેવી પેટીમાં સુકી તે પેટીને
મધ્યરાત્રે ગંગાનદીમાં વહેતી મૂકી દીધી. તેથી તે પેટી તરતી
તરતી હસ્તિનાપુર જઈ પહોંચી. સૂત નામના સારથિએ તેને
દીધી, એટલે તે પેટીને નદીમાંથી બહાર કહાડી ઘેર લઈ જઈ
તે ઉઘાડી બેસ્યું, તો તેમાં રૂપવાન બાળક દીઠા. તે મહા સ્વરૂપ-
વાન પુત્રે ચોતાના હાથ ઠાન પાસે રાખેલા હતા, તેથી એ
બાળકનું નામ કણુ રાખ્યું, અને યુક્તિ વડે લોકોને સમજાવી
તે ચોતાની સ્ત્રીના પેટમાંથીજ પેદા થયેલ પુત્ર છે એમ ઠસાવી
દીધું. કણુ સારથીને ત્યાં મોટો થવા લાગ્યો; ઘણું આલોક
હોવાથી સર્વ ઠંજા સંપન્ન થયો.

કુંતીના પિતાએ કુંતીનો પાંડુરાજા ઉપર તીવ્ર રાગ હો
એવું બોલ્યું, એટલે પાંડુરાજા સાથે તેના લગ્ન કર્યા એ વખતે
પાંડુરાજા સાથે મદ્રક રાજાએ ચોતાની પુત્રી મદ્રિકાને પણ
પરણાવી હતી. તે બન્ને સ્ત્રીઓ તેને પૂર્ણ સુખ આપવા લાગી.
એક વખત કુંતીએ સ્વમની અંદર મેરૂપર્વત, ક્ષીરસાગર, સૂર્ય
અને ચંદ્રમા એ ચાર જોયાં. તેજ દિવસથી ગર્ભ રહેતાંતેણીની
ધર્મમાંબદ્ધ પ્રીતિ વધી. પૂર્ણ માસે પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો.
જન્મોત્સવ કરી ધર્મપુત્ર યુધિષ્ઠિર નામ રાખ્યું. તે પછી
ફરી કુંતીને વાયુદેવ સૂચિત સીમ નામે વાયુપુત્ર થયો; અને તે
પછી સૂર્યદેવ સૂચિત અર્જુન નામનો પુત્ર થયો. તેમજ બીજી

રાણી માદ્રીને નકુળ અને સહદેવ એ નામના બે પુત્ર થયા. આ પ્રમાણે પાંડુપુત્ર-પાંડવ કહેવાયા. એ પાંચે શત્રુ અસ્ત્ર શાસ્ત્રમાં પૂર્ણ પ્રવીણ થયા. માતા કુંતીએ નાશકની અંદર પુત્ર યુધિષ્ઠિરને કહી ચંદ્રપ્રભા સ્વામીનું રત્નમય જિનાલય બંધાવરાવ્યું, અને બીજાં પણ પુત્રકળા ધર્મકૃત્યો કરાવી જીવનનો લ્હાવો લીધો. અનુક્રમે પાંડુપુત્રોને દુષ્ટ દુર્યોધનની કપટભળ રૂપ જુગારની રમતથી ગાર વરસ વનવાસ વેડવો પડ્યો. કુંતી માતા અને સતી દ્રૌપદી-એ બન્નેએ પ્રાણસંકટો સહન કરી સતીત્વ ભાગવી પોતાના નામને અમર કર્યું.

મહાસતી દ્રૌપદીએ એક દિવસ આકાશમાંથી એક સોનાનું કમળ પટેલું દીડું, તે ભેઈ અતિ આનંદ પામી, તેવાં જ કમળો મેળવી આપવા પતિ બીમને પ્રાર્થના કરી. એટલે અસીમ પરાક્રમી બીમસેને તેવાં કમળો લાવી આપવાનો નિશ્ચય કરી તેની શોધ માટે નવકાર મંત્રનું કમરણ કરી વનમાં ભ્રમણ શરૂ કર્યું. ભ્રમણાં ભ્રમણાં જે સરોવરમાં તે મુવર્ણ કમળો થતાં થતાં તે સરોવરને શોધી કહાડ્યું અને તેમાં દાખલ થઈ કમળપુષ્પ લેવા પ્રયત્ન કર્યો. બીમસેનના ગયા પછી માતા કુંતીનું જમણું નેત્ર અને ધર્મસાધનું ડાહ્ય નેત્ર ફરકવા લાગ્યું તેથી કંઈ મહા અંદટ આવવાની આગાહી સમજી ચારે બાજુ તથા કુંતી મતા અને દ્રૌપદી મતી છેલ્લે જલે બીમને પગલે પગલે ચાલતું શરૂ કર્યું. પરંતુ બીમનો મેળાપ થયો નહીં. તોયે સો રોડાનુરૂપની બિમાન થતાં બેંધપર હળી જવા લાગ્યાં. એ વખતે દિડભાંડ પાદ કરી એટલે તે ત્યાં આવી અને ભોજા-વજાનું કારણ પેદામાં લઈ લે છેને જળને ત્યાં બીમસેન મળે, અને તોરે ટોરે ઉભા રિવાર કરનો દત્તે ત્યાં લઈ જઈ મુકવું તે પછી તેને પેદાને કોણે ચાલી મળે.

બીમસેન કમળમાં આવતાં વીનહાં પોતક કહી મંજરુભરી મુવર્ણકમળ લે : મળે, અને દાખલ થઈ આનંદ જનું કાંઈ કહે, એવામાં તે તે એકબીજામાં નેત્ર રૂપ મેલો. એ સંપર્ક મેલે તે પછી તેને પેદાને કોણે ચાલી મળે.

પણ ભીમની જેઠે અદૃશ્ય થઈ ગયો. પછી યુધિષ્ઠિર અને તે પછી નકુળ, સહદેવ પણ એક બીજાની શોધ માટે સરોવરમાં પેસતા ગયા ને તેની અંદર એક પછી એક અદૃશ્ય થતા જ ગયા. પાંચે પાંડવોની આ દશા થઈ, અને કુંતી તથા દ્રૌપદી નિર્જન તથા ઘાતકી પશુઓથી ભરપૂર લયનાક વનમાં એકલાં નિરાધાર - યઈ જવાથી તેમની પણ શોચનીય દશા થઈ પડી. બંને જણીઓ સ્વજનના અકસ્માત અદૃશ્ય થવાથી આકુળ બાકુળ થઈ બહુજ કદપાંત કરવા લાગી; બહુ વખત સુધી રોઈ હેયું ખાલી કરી વિચારવા લાગી કે-‘રોવાથી કશો ફાલો વળનાર નથી. સંકટ આવી પડતાં તો ફક્ત સાચા આધારરૂપ પ્રત્યક્ષેષિન છે; માટે તેમનું ધ્યાન તેમની સ્તુતિ ને તેમનો જ ભાવ કરવો એજ સંકટમોચન ઉપાય છે.’ એમ વિચારી પંચ પરમેષ્ઠિના ધ્યાનમાં તે બંને તત્પર થઈ અને કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાન કરતાં પહેલાં કુંતાણ તેમજ દ્રૌપદીએ શાસન-દેવ પ્રત્યે કહ્યું કે-“જો અત્યાર સુધી અમે બંને જણનું અખંડપણે શીયળ સચવાયું હોય, તો હે શાસનાધિધાયક દેવો ! અમારા સતીત્વને ધ્યાનમાં લઈ તમે અમે અબળાની બહારે ચડ્યો અને એકાએક શુભ થયેલ નર રત્નોને પુત્રપ્રાપ્ત કરાવી અમારી ચિંતાને અંત આણ્યો. જ્યારે અમારી ચિંતાને અંત આવશે ત્યારેજ કાઉસ્સગ્ગ પારીશું.”

આ પ્રમાણે દૈવ સંકલ્પ કરી, કાઉસ્સગ્ગ કર્યો. આવી અબળ વૃત્તિ. સહિત આઠ પહોર વીતી ગયા-એટલે કે બીજે દિવસે પ્રભાત સુધી કાઉસ્સગ્ગ મુદ્રાએજ શરીરની દરકાર રાખ્યા વગર ઉભી રહી. એ સમયે કેવળજ્ઞાન મહોત્સવ માટે જતા ઈંદ્રનું વિમાન (સતીઓના ઉપર યઇને પસાર થતાંજ) અટકી ગયું. એટલે ઈંદ્રે અવધિજ્ઞાનવટે ઉપયોગ હઈ વિમાન રોકવાનું કારણ જાણી સતીઓનું કષ્ટ કાપવા તરત પ્રહિત નામના છીંકારને મોકલી પાંડવોને કેદ કરી રાખનાર નાગપતિ રાંખજૂને ઠહેવરાવી પાંડવોને મુક્ત કરાવ્યા. પાતાળ પતિ રાંખજૂના સરોવરમાંથી તે પાંડવો કમળ લેવા પેડા હતા તેથી,

તેણે નાગપાશથી બાંધી તેઓને કેદી બનાવ્યા હતા; પરંતુ તુરત જ છોડી દેવાનો ઈર્દ્રનો હુકમ થવાથી તેઓને છોડી દઈ ચંખચૂડે સત્કાર કરી પોતાનું રાજ્ય સોંપવાની ઇચ્છા જણાવી; પણ પાંડવોએ તે ન સ્વિકારતાં માત્ર યુદ્ધ વખતે અર્જુનને મદદ કરવી એટલું માગી લીધું. સર્પપતિએ અર્જુનને એક ઉત્તમ હાર, ધર્મરાજને રાત્રીમાં બાજુબાંધ અને બીજા ત્રણે ભાઈઓને ઉત્તમ વિદ્યાઓ આપી. પછી ઈર્દ્રનો છોડીદાર તેઓને લઈ જ્યાં સતીઓ કાઉંસસગ્ર ધ્યાનમાં સ્થિત થયેલ હતી, ત્યાં આકાશમાર્ગથી પૃથ્વી પર આવ્યો. પાંડવોએ પ્રીતિસહ માતૃશ્રીના ચરણમાં મસ્તક નમાવ્યું. એ ભેદ ખુંતામાતાએ કાઉંસગ્ર પારી નમન કરતા પુત્રોને હર્ષનાં ઉપ્પ આંધ્રુવટે નવરાવી દીધાં. અહા! માતાનો પ્યાર ત્રણેતોકની અંદર પણ શોધ્યો મળે તેમ નથી. પિતા, પુત્રોને મને તેટલાં લાડ લડાવે, પરંતુ માના અંતરના ઉમંગના પિતાથી હર્ષાવી શકાતા નથી મહુમ કવિધર દલપતરામે પણ કહ્યું છે કે- 'જાત ક્રમ આભાર બહુ પિતાજી! ટે પિતાજી! આપના ઉપકારો દુઃશીરીને બૂલી જાઉં? મનમન કે આપનો આભાર બૂલી જવાય તેવો નથી. પણ માના સંબંધમાં પુત્રે કહ્યું છે કે- 'હવે પ્રેમવાળી દયાળીજી મા તું.' ટે દયાળી અને પ્રેમપ્રેમી મા! તું જીવતીજી રહેજે.' આ ઉપરથી પણ પુત્રી સમજાય છે કે- માનો પ્રેમ અને દયાબાજ અનદદ દે. ૫ છે તેથીજ તેને યદા જીવતી રહેવાની બાબત બદલેર કરી છે, અને પિતાનો તો કદાચ આભાર માન્યો છે; અને છે પણ તેમજ. એ ન્દાનવજમાં મા મરી જાય તો જમ્યાને પિતા દોરી ન થો, તેમ વળી નમન શિશુ પણ નેનીનાથીજ મરે છે. જ. ૫ દેવને દર્શ માતાનો પ્યાર પુત્ર પર વિશેષ રાખવું તિલક વાવ છે.

કુલજીને મુઠ્ઠી પાને દીધા અંતરેક કદી અને મો. ૫ નજરેકરે રૂ. ૧૨૨. ૫૦ કરી આપુલમે પ્રાણમુખ ૫૦ ૧૩. ૫૦ ૩-૫૦ ૧૨.

શીળવતી

હોતા સહિત શુભ ભાવથી શીયજ પાળનાર જનો, શીળ-
વતીની પેઠે શિષ્ય મોક્ષમુખ પ્રાપ્ત કરે છે.

જંબુદ્વીપના દક્ષિણ ભરતમાં નંદપુર નામનું ચોભાયમાન
નગર છે. તેમાં અનેક રાજાઓએ સેવાતો અરિમર્દન નામે રાજ
રાજ્ય કરતો હતો. ત્યાં વળી તેનો અતિ માનીતો રતનાકર
નામનો નગર ચેઠ હતો. તેને શુભરૂપી મહિની ખાણ એવી
શ્રી નામની સી હતી. તે શ્રી નિરાખાધપણે જૈનધર્મ પાળતી
હતી, પરંતુ ચેઠને ચિરકાળે પણ મુળના હેતુરૂપ પુત્ર થયો
નહો. પુત્રના અભાવથી પીડા પામતી ચેઠાણી એકદા ચેઠને
દેહેવા લાગી. “હે સ્વામીન! ઉપવનને વિષે આવેલા વિતરાગના
ગિનાલયની પાસે મહા પ્રકટ શક્તિવાળી અજિતજગા નામની
દેવી છે. તે અપુત્રવાનને પુત્ર આપે છે; નિર્ધનને ધન અને
કુર્ભાગીને સૌભાગ્ય આપે છે; તેમજ અવિદ્યાનને વિદ્યા આપે છે;
દુઃખીને સુખી કરે છે; આંધળાને ચક્ષુ આપે છે અને રોગીને
નિરોગી કરે છે. દેવ તેને સેવવાની જરૂર છે, માટે હે આર્યપુત્ર!
તમારે તેની પાસે જઈને પુત્રને માટે પ્રાર્થના કરવી. ઘણાઓ પુત્ર
મેળવવાને પોતાના પ્રાણ પણ દેવીને સમર્પણ કરે છે.” એ
સાંભળીને ચેઠ દેવીનું આરાધન કર્યું; તેણી દેવી પ્રસન્ન થઈને
બોલી, “તારે હવે પુત્રના અભાવરૂપ અંતરાય કર્મનો દાય
થયો છે, માટે પુત્ર થયો.” પછી અનુક્રમે તેને પુત્ર થયો, કારણ

કે, યોગ્ય અવસરે આરાધેલી ક્રિયા બાળ્યના યોગે ફળેજ છે; પછી જન્મોત્સવ કરી પુત્રનું અણતત્ત્વેન એવું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે તે બાલ્યાવસ્થા મૂકીને યૌવન પામ્યો; એટલે બુદ્ધિમાન પુરૂષ જેમ શાસ્ત્રના દોહનને વિષે મન પડાવે, તેમ શેઠે તેને માટે યોગ્ય કન્યા શોધી લાવવાનો યત્ન આરંભ્યો. “મહારા પુત્રને સદ્ગુણશાળી કોઈ કન્યા મળે તો ઠીક. કારણ કે, મુખ શેઠ, પરવશપણ, અવિનીત વેત્ર અને દુષ્ટ બાપા એ ચાર માણસને શક્ય જેવાં જાણવા.”

આ વખતે, શેઠે પૂર્વે વ્યાપારને અર્થે મોકલેલો કોઈ વ્યાપારી પુત્ર વ્યાપાર કરીને પાછો આવ્યો; તે શેઠ પાસે આવીને બેઠો. શેઠે તેને વ્યાપારનું સ્વરૂપ પૂછ્યું, એટલે તેણે ઉપજ ખર્ચની સર્વ વાત કહી બતાવી. પછી તે બોલ્યો. “શેઠ? જ્યારે હું પાછો ફર્યો, ત્યારે માર્ગમાં મંગળપુરી આવ્યો, ત્યાં મેં જિનદત્ત શેઠની જોડે વ્યાપાર કર્યો. તેણે મને એકલા ભોજન અર્થે નોતર્યા. ત્યાં મેં તેને ઘેર એક અદ્ભુત કન્યા જોઈ. ભોજનને અમથે મેં એણીને બોલતે પૂછ્યું. “આ દેવકન્યા જેવી કન્યા છે તે કોણ છે?” તેણે ઉત્તર આપ્યો. “એ મહારા શીશવની નામની પુત્રી છે, વર યોગ્ય ઘણું છે, જા તેણીને યોગ્ય વર મળતો નથી, તેથી મને જાતુ ચિંતા થાય છે. “કન્યાને વર મળ્યો કે નહિ? તે તેણીને પ્રથમ મળે કે નહીં? ખાતાનું શીયળ પાડ્યો કે નહીં? જાતે તે પુણ્ય પ્રસંગે કે નહીં? આવી આવી ચિંતા કન્યાના માતાપિતાને થાય છે. જા તેણીના ઉપર શોક થઈ આવે અને એની મના પડે હાથ ન થાય, એવી પણ તેના ચિંતાને કિસ્મતે રહે છે. મન કન્યા છે ને જિનાના ધર્મે વિષે આશય મિતાની જે વૈદિક ધર્મે છે, આ મહારા પુત્રે મુજકપણે અધિકારની વાત છે. તેણીના વરના વાતે કશું બિન નથી.” (વનિક પુત્રે તેણીને જોઈને તેણે કહ્યું. “તેને ચિંતા ન કરે. મહારા પુત્રને વિષે મન પડે તે કોઈને, પુત્ર અધિકારનેદ નથી.”

પુત્રીને યોગ્ય વર છે.” તે વળતે મહારા પ્રત્યે જિનદત્ત શેઠ બોલ્યો, “ભાઈ તે એ સાઈ કહ્યું. વર શોધવાના ચિંતારૂપ સમુદ્રમાંથી તે અને ઉઘાર્યો છે.” એમ કહીને તેણે પોતાની પુત્રીને દેવાને અને વર લેવાને નિમિત્તે પોતાના પુત્ર જિનશેખરને મહારી સાથે મોકલ્યો છે. તે હાલ મહારે ઘેર છે.”

એ સાંભળીને રતનાકર શેઠે કહ્યું. “તેને અહિં બોલાવો” તે ઉપરથી જિનશેખર ત્યાં આવ્યો. તેણે વરને લેધને વિવાહ નંખી કર્યો. એટલે અજિતસેન ત્યાં જઈને શીળવતીને પરણી મહા મહોત્સવ સહિત ઘેર પાછો આવ્યો. રતનાકર શેઠ પણ એવી પિતૃચરતી વધુને લેધ પોતાને કૃત્યકૃત્ય માનવા લાગ્યો. કહ્યું છે કે-કુળના તેમજ ઘરના હીપક જેવી ઉત્તમ વધુ પ્રાપ્ત કરીને મનુષ્ય શૃંહસ્થાશ્રમેને ત્રણે વર્ગના સારભૂત માને છે.

એકઠા મધ્યરાત્રીને સમયે શિયાળણીનો શબ્દ સાંભળીને શીળવતી મસ્તક ઉપર ઘડો લઈને ધીમેથી ઘર બહાર નીકળી તે વળતે સસરાએ વધુને આમ કવળતે બહાર જતી લેધ વિચાર્યું કે, “આ વધુને હું પ્રથમ સુરીળા બાણુતો, પણ હમણાં તો આવું (અયોગ્ય) કરતી જણાય છે; માટે સ્ત્રીનું ચરિત્ર ઠોઈ સમ્યક્ પ્રકારે લેધ શકતું નથી. કહ્યું છે કે-અન્ધનો કુદકો, વસંતનો શુંબરવ, સ્ત્રીનું ચરિત્ર, શવિતગ્યતા, અને મેધનું વરસનું એટલાં વાનાં તો દેવ પણ લાણી શકતાં નથી, તો મનુષ્ય તો ક્યાંધીજ નહોતો? સ્ત્રીઓનું મન કંઈક હોય છે, બોલી બીજી હોય છે અને ધાર્ય વગી કોઈ ત્રીજીજ હોય છે; તેઓમાં એ મોટો દોષ હોય છે. સારા ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયા છતાં, સ્ત્રીઓ નદીની પેઠે પ્રાયે બહુ પાણીનાં મોત્તની પેઠે રસિકતારૂપી આનંદથી ભરપૂર અને નીચે (તુચ્છ) માર્ગે પ્રવર્તે છે. એ રાચી નારીઓ સુવર્ણની છરીની પેઠે બહારથીજ મનોહર જણાય છે; એમનાં અંતઃકરણ તો અત્યંત દારુણ હોય છે.”

કામ વિચલિત નારીઓ સત્ય કરી જતાવે છે. ત્હારી વહુ રાત્રીએ જળ લાવવાનો દંડ કરીને જહાર ગઈ; ને ચોડી વાર પછી પાછી આવી; માટે તે અવશ્ય ત્યજવા યોગ્ય છે. ”

પુત્રે પિતાનું વચન પ્રમાણ કર્યું, એટલે થોડે વહુને અસત્ય પ્રયોગથી કહ્યું. “તમારા પિતાએ મને તમને સાથે લઈને જોલાવ્યો છે, માટે ચાલો ત્યાં જઈએ. ” વહુએ કહ્યું. અહો! એમાં શું? એક તો પિતાદિ સ્વજનનો મેળાપ થશે, અને વળી આપનું વચન પ્રમાણ થશે. ” એમ શીળવતીએ સામરે કહ્યું તે સત્ય માન્યું. કહ્યું છે કે-સત્ય પરિક્ષા કર્યા વિના વિશેષ શુભ માલમ પડતો નથી. જ્યાં સુધી ઉત્તમ પરીક્ષકોએ પરીક્ષા કરી નથી, ત્યાં સુધી રત્નને ખીજ માણસો કાંકરા ધારે છે. પછી રથ જોડાવી થોડે શીળવતીને લઈને માંગણિક કરી પ્રયાણ કર્યું.

રસ્તે આલતાં એક નદી આવી એટલે થોડે વહુને કહ્યું. “પગમાંથી પગરખાં ઠાઠી નાંખીને નદી ઉતરજો. ” પણ તે તો કંઈક વિચાર કરીને પગરખાં સહિત નદી ઉતરી. તેથી થોડે ધાધુ કહે, “જે દુર્વિનીત (વિવેક વગરથી) છે. ” વળી આગળ આલતાં એક મગનું ક્ષેત્ર આવ્યું, તે જોઈ શોક જાણ્યા. “અહો! આ ક્ષેત્રના ધણીને ઘણું ધાન્ય મળશે. ” તે સાંભળી વહુએ કહ્યું. “જે એને કોઈ ખાઈ નહીં લાય તો આપનું વચન સત્ય થશે. ” થોડે કહ્યું. “આ વહુ એવું અસંજલ દેમ જોલે છે? ક્ષેત્ર તો તદન ફોજી છે. કોઈએ ખાધું હોય એમ જરા પણ દેખાતું નથી. ” વળી આગળ પ્રયાણ કરતાં ધનની સમૃદ્ધિમાં કુબેરના નગર જેવું અને આનંદો માણસોથી ભરપૂર એક નગર આવ્યું. તેને જોઈ સસરાએ મસ્તક ધૂણાવી વખાણ કર્યો. પણ વહુ છાતી રહી નહીં; તેણીએ કહ્યું, “જો ઉજડ હોત તો સાફ ચાત. ” ત્યારે થોડે વિચાર્યું. “આ વહુ તો રહારી દાંસી દર્શા કરે છે, માટે એને એનું ક્ષેત્ર મળશે. ” આગળ જતાં એક મુજટ મગ્યો, તે પ્રકારથી જજ્જરિત થઈ ગયો હતો. તેને

જોઈ શેઠે પ્રશ્નમાં કરી કહ્યું કે, “વાહાં વાહ ! તમે બહુ શા
 કમી છો ?” પણ શીળવતી તો હમ્મેશાં વિચારીને બોલનારી, તે
 બોલ્યા વગર રહી નહી. “હે અચ્યુર ! એણે કયાંક માર મારે
 છે, બાકી છે તો એ પામર અને બીકણ.” શેઠે હવે વિચાર્યું.
 અવશ્ય આ વહુ મારાથી પ્રતિકૂળ છે, હું જે જે કહું છું તેને
 એ અસત્ય કરાવે છે. કહ્યું છે કે-સહુ પોતપોતાની પ્રત્યક્ષ
 કરે છે, પારકા દોષ જોવામાં કુશળ હોય છે, પારકાના દોષ
 દોષ કાઢ્યા જ કરે છે. પણ પોતાનો દોષ હોય છે છતાં કહેતાં
 નથી.” શેઠ આમ વિચાર કરે છે, એવામાં ફરતે એક વાત
 વૃદ્ધ આચ્યું; ત્યાં તેણે રથ ઉસોરખાવ્યો ને પોતે વડની છાયામાં
 બેઠો, પણ વહુ તો વડ ત્યજીને ફર તરકામાં મસ્તક ઉપર
 એક હુમડું નાંખીને બેઠી. સસરાએ વંદુને છાયામાં બોલાવી,
 પણ તે તો તે સાંભળ્યા છતાં ત્યાં ગઈ નહીં, એટલે શેઠે
 વિચાર્યું. “કુશિધ્યની પેઠે એને પણ ઉપદેશ કેવા મેલું નહીં.”
 વળી આગળ આવતાં એક ઘણો વસ્તીવાળું ગામ આવ્યું, તે
 જોઈ શેઠ બોલ્યા. “શું સુંદર શહેર છે ? એમાં સાત સાત લાખ
 પાળ છે.” પણ વહુ બોલી. “એ તો કમળક ગામડું છે.”
 સસરાએ વિચાર્યું કે, “એ તો સદા મદારું કહેવું બોલું જ
 છે.” વળી મારે જનાં એક ત્રણ ચાર અંપડાળાં ગામડું છે.
 શેઠે એને ઉજડ કહ્યું, ત્યારે વહુએ વિચાર કરીને એને
 “તોડની વસ્તીવાળું કહાવ્યું. એટલે શેઠે કહ્યું. “મર્વદા રિપડી
 બોલનારી આ વહુ, કુશિધ્ય અથવાની પેઠે મને હાથી મને
 મુસળાન કહે.” શેઠ આમ વિચારે છે, એવામાં દોડતી
 ધમ્મી ના આવી શેઠને તથા શીળવતીને ગીરજ સહિત
 પેર લઈ ગયો, જે નેજાને બેઠાજન. દિક્ષી મન્દાર કવો. પણ
 મન્દાર નેજા નહિ, એટલે પેલાએ કમળાનું જ નું આપ્યું
 દર્શન આપના પ્રવણ કહ્યું, ત્યાં એક કેરણના વસ્તી
 વાતના મારે શેઠે કહે કહે બોલે મુનિને મુનિ, એટલે
 આ રીતે, નેજામાં નાં એક કામડો બોલે. દર્શન.

ભાષા સમજીને તેણી બોલી. "હે કાકા ! શું કકળાટ કરે છે ?
 હારા મનમાં શું છે તે હું સમજી છું." શેઠ સૂતો સૂતો પણ
 વહુનાં વચન સાંભળી વિચારવા લાગ્યો. "આ વહુ તો કાકા
 વિગેરેની ભાષા બણતી જણાય છે. ફરી ફરી કાકનો અભિપ્રાય
 બણીને વહુ બોલી. "હે કાક ! પૂર્વે એકના વચને કરીને તો
 મારે પતિનો વિયોગ થયો છે. માટે વળી જો ફરીથી કંઈ કરે
 અથવા બોલું તો તો મારા માત પિતાને પણ મળવા પાડું
 નહિ." જાગતો સૂતેલો શ્વસૂર એ સાંભળી બોલ્યો. "અરે,
 વિવેકહીન વહુ ! એમ કેમ કહે છે ?" વહુએ કહ્યું. "જો સત્ય
 કહીએ તો શુષ્ક છે તે દોષને અર્થ થાય. કારણ કે વનસ્પતિ
 ઉપર ફુલનો સમુદ્ધ થયો તો તેની શાખાને કાપી નાંખવામાં
 આવે છે, મોરને વિષે રહેલી કમમગતી ચાત અને તેનાં પીછાંનાં
 આડંબર તેના વધતું કારણ થાય છે. વળી ચતુર ગતિવાળો
 ઉત્તમ અર્થ પણ બળદની પેઠે બેડાય છે. આ પ્રમાણે શુષ્કવાનને
 વિષે રહેલા શુષ્ક એજ પ્રાચે તેના શત્રુ થાય છે, બાલ્યાવસ્થાને
 વિષે બાળના આમહથી હું સર્વ શાસ્ત્ર લખી તે સાથે તીર્થંચરી
 ભાષાનું જ્ઞાન પણ અર્થ અને આગ્નાય સહિત શીખી." એ સાંભળી
 કાકા થઈને વહુની પાસે ગયા. ત્યાં જઈ તેણે કહ્યું. "મારો અપરાધ
 મા કારણ" તે સાંભળી વહુ બોલી. "હે પિતાશી ! તે વખતે
 જાગતા હતા ત્યારે હું જે મસ્તક ઉપર ઘડો લઈને બહાર
 હતી, તે એક ધિયાળણીનો શબ્દ સાંભળીને હું ત્યાં ગઈ
 હતી. તે એમ કહેલી હતી કે, "એક મૃતક નદીમાં તણા
 છે, તેના શરીર ઉપર લક્ષ્મણનાં આસરણ છે."
 હું ત્યાં ગઈ, ને તે મૃતકના આસરણે લઈ તેજ સ્થાન
 પીરે શમ રીતે દાટીને ઘડો લઈ પાછી આવી. તરે
 કે હું કંઈ દુઃસ્વેદિત કરી આવી." અને તેમજ નમે મને
 લાગ્યા છે. પણ હે સસરાશી ! જો તો આ પૂર્વ કર્મનું
 અશુભ કર્મનો ઠોટી યુગે પણ તેમને

લોગબ્યા વિના હાય થતો નથી. હમણાં આ કાકંપરી ને લોકો
 છે, તે આપણો કરબો માગે છે ને સૂચવે છે કે, “આ
 કેશના વૃક્ષની નીચે હથ લાખ સુવર્ણ છે.” ત્યારે મેં તેને
 કહ્યું. “પૂર્વે એક કાચું ક્યું” તે વ્હારા સસરાને સચિત્ર થયું
 નહિ, તો વળી બીજું કરવા જઈ તો વ્હારું મૃત્યુજ થાય.”
 વહુની વાત સાંભળી શ્રેણીએ મસ્તક ધુણાવીને કહ્યું. “તમે કહો છો
 તે ખરું છે શું?” વહુએ કહ્યું, “જો તમને સંશય હોય તો
 આ કુહાડી છે, તે લઇને જોશો જુઓ.” તે સાંભળી પ્રથમ જો
 કાગડાને કરંબાનું બગિદાન હઈ થોડ લાભને કારણે તરફ પુરૂષની
 પેઠે કોઢાળી વઢે તે વૃક્ષની નીચે જોડવા લાગ્યો. કહ્યું છે કે-
 હાંત સર્વે વ્યલવા લાગ્યા, બુદ્ધિ જાડી થઈ, હાય પગ કંપવા
 લાગ્યા, દષ્ટિ બંધ થઈ, બગ ગળી ગયું અને રૂપ સૌન્દર્ય નાશ
 થાયું, આ પ્રમાણે યમભૂપતિની મદા ધાડરૂપી વૃદ્ધાવસ્થા
 પ્રાપ્ત થયા છતાં, નૃસિંહરૂપી મુખરો એકાદી પણ હૃદયરૂપ નગરને
 વિષે નૃત્ય કરી કરે છે. થોડે જોડાણે તો ચાર સુવર્ણના કુંભ
 નીકળ્યા. તે જોઈને ને જોડાયો, “અરો! વ્હારા ધરને વિષે
 આ વહુ તો સાચા તરબીજ આવી છે. અરો! મેં કાચની
 જાંતિથી મરકત મળિની અગવળના કરી!” એમ કહી દેડે
 પોતાનો અપરાધ પ્રકટ બતાવી તેની પાને શપ્ત. માત્રી તેજ
 હશે તેજ, કમ જાણે વાળ્યો. પાછા વળતા થોડે વહુને પૂછ્યું.
 “આ મમ જેમાં શાન શાન તો પેઠું છે, તેને તમે કેમ
 કેમ કહ્યું? વહુએ ઉત્તર આપ્યો. “જેમાં બહુ વળી દેવ
 છતાં આપણે કે હ ન દેવ મેંને ઉજાડ અર્થનું કામ છે,
 વસ્ત્રવસ્ત્ર છતાં જેને વિષે આપણા કામ રહેલ છે એવું બધું
 વસ્ત્રો કે હ વસ્ત્ર વસ્ત્ર ન દેવ, ને નામ પૂજિત ઉપર અનુપ જેનું
 છે.” વહુને તે પૂછ્યું. “તમે કેમ કહે તેમ ન. માત્રી
 વસ્ત્રવસ્ત્ર કેમ કહે.” વહુએ કહ્યું. “મેં તે મમ એક કાચું
 માત્રી વા કહ્યું. તેજ મેં તે મમ એક કાચું કહ્યું. વહુ
 કહે તેજ, તેજ વહુને કહે તેજ, તેજ વહુને કહે તેજ.”

તેનું શું કારણ ?” વહુએ કહ્યું, “વડપર ઘટ્ટમાં કાગટો બેઠો હોય, તે જો સ્ત્રીનાં મસ્તક ઉપર ચડે તો છ માસમાં તેણીના પતિને મહા અનર્થ થાય. વળી વૃક્ષના મુળ પાસે સર્પાદી હોયનાં ભય હોય છે, માટે હું ફર જઈ બેઠી હતી.” આ સાંભળી શેઠ બોલ્યા. “હે કુળાધર ! સર્વ ભાવમાં વિચારજી ! તેં બહુ બહુ ટીક કહ્યું, વૃદ્ધપણને લીધે ખુલ્લકીન થયેલા મને તેં બોધ આપ્યો !” વળી શેઠે પૂછ્યું. “ત્યારે મેં જેલા મુભટના વખાણ ક્યાં તેને તમે ‘બહુ કાયર છે’ એમ કેમ કહ્યું ?” વહુએ કહ્યું. “તેના પ્રહાર સર્વ તેની પીઠ ઉપર હતા, તેથી જો તે ખરેખરો મુભટ હોત તો તેણે સઘળા પ્રહાર અમભાગ-છાવીનેવિશે ખમ્યા હોત.” ત્યારે શેઠે પૂછ્યું. “મેં જે મગના ક્ષેત્રને પરિપક્વ દેખાવાળું કહ્યું, ત્યારે તમે એમ કહ્યું કે ‘જો તે પૂર્વે’ ખવાયું ન હોય તો ! તેને તે વળતે કોઈએ ખાધું નહોતું.” વહુએ સમજણ પાડી કે, “આ ક્ષેત્રવાળા કણુખી લોકો રિદ્ધી જેવા હોય છે. તેઓ બમણા આપવા કરીને કણાદિક લાવે છે ને એક કરે છે, હવે જ્યારે ધાન્ય નીપજાવીને ઘેર લાવે છે ત્યાં તો જેલા પૂર્વે ધાન્ય આપનારા (લેણકારો) આવીને તે લઈ જાય છે. એટલે મેં કહ્યું કે, બમણું આપવું કરીને ધાન્ય લાવેલા એટલે તે પ્રથમથીજ ક્ષેત્રને ખાઈ ગયા હોવાય.” વળી શેઠે ચંકા પૂછી. “જળ બરેલી નદી આવી ત્યારે મેં તમને મોજડી ઉતારવાનું કહ્યું છતાં તમે તે કેમ ન ઉતારી ?” તે ઉપરથી વહુએ ખુલાસો કર્યો કે, “નદીને વિષે કાંકરા હવડા આદિ હોય તેના બયને લીધે મેં તે ઉતારી નહિ. કારણકે, તેથી ઠાયાને કલેશ થાય.” આ પ્રમાણે મુનવધુનાં વચ-નથી બહુ સંતોષ પામતો શેઠી ઘેર આવી પહોંચ્યો. ત્યાં વહુએ ઘટ્ટમાં રહેલાં બૂંધણાં જતાબ્યાં. ત્યારથી તેણીને બહુ સન્માન આપી પોતાના ઘરની સ્વામિની કરી સ્થાપી.

અનુક્રમે આયુઃસયે શેઠ દેવલોક પહોંચ્યા. તેની સ્ત્રી પણ ૨૨ર્ને ગર્ભ. એટલે હવે અન્નિતસેન કુટુંબનો નાશક થયો. તે

સસરો-રતનાઠર શેઠ આમ વિચાર કરી
સતી શીળવતી જે કપટ રહિત અને નિષ્ઠ
કાર્ય કરીને પાછી આવી ને ઘડાને મૂકી
શય્યામાં સૂતી. પ્રભાતે ચિંતાએ ભરપૂર
સ્ત્રીને પૂછ્યું. “આપણી વહુ તને શીળગુણ
છે?” તેણીએ ઉત્તર આપ્યો. “ઉત્તમ કુળ
તેણીનું વર્તન છે.” શેઠીએ કહ્યું. “મને વહુ
ઠારણ કે આજ રાત્રે મેં તેને ગુપ્ત રીતે ક્યાંય
સામુ બોલી. “ના, તે એવી નથી.” ત્યારે શે
ઠીઠી હોય તો તું માન્યા વગર રહે
આજરાત્રે તેને ઘટો લઈને ગદ્દાર જતાં ભે
કોઈ અન્ય સ્થાને જઈને તે પાછી આ
જેલી પાન કરતાં પ્રત્યક્ષ ભેયેલી વાત વધ
માટે મેં જે કહ્યું છે તે સત્ય માન.”

એવામાં પુત્ર અજિતમેન પ્રભાતે ડેવ
માન પિતાના ચરણે નમવાને આવ્યો. મ
પત્રીને પામે બેઠો; અંટો પિતાએ તેને
“પુત્ર, તને ગું કહું ! નિધાતાએ તો આપ
ણમાં પરિચિતની વેલ દેખી છે, પણ એ
દેવેલી અને ઉત્તમ કુળના સંસર્ગવાળી છતાં
વહુ કુટિલતા મેં છે મેં પોતે આજ
ભેય છે. કાનિના વિષે તે કેમ ક્ષણે જઈ
જાયતો દેવે કે તે આપણા કુળ રૂપી વન
કમળ છે, પણ કમળાં ને તે કુણ રોષ
પણ અધિક જણાય છે, માટે એને કો
ન્યાય કરવો. ઉપરાંત એવી એકાંતે પ
વેંદો રાત્રે નહીં પાંચ પાંચી સમયે
પણ નિદ્રાએ ને અગાધ સૂઈ નથી. મ
હિત અને હેઠે પણ જે રહે છે. તે

એકલા તે રાજ પોતાના નર્મમિત્રો (ગમ્મત કરાવનારા મિત્રો) આગળ શીજવતીના શીયજનનની પ્રશંસા કરવા લાગ્યો. એટલે કામાંકુર મિત્રે ઈર્ષ્યાથી કહ્યું. “અંચળ નેત્રવાળી સ્ત્રીઓને વળી શીયજનન કેવું ?” તે વખતે લલિતાએ કહ્યું. “કામાંકુર મિત્રે કહ્યું એ સત્ય છે.” પછી રતિકેલિકે કહ્યું. “એમાં સંશય શો ?” એટલે અશેષે જોડ્યો. “શીયજનન ખંડન દરવાને હું જાણું.” તે ઉપરથી કૌતુહી રાજાએ તેને ધન આપીને મોકલ્યો. એ અશેષે અભાષીતનો વેપ લઈને ઉત્તમ વસ્ત્ર ધારણ કરી નંદનપુર જઈ શીજવતીના ઘરની પાસે આસન નાંખીને બેઠો. ત્યાં રહ્યો રહ્યો તે પંચમ રાગનાં ગીત પ્રમુખ ગાતો મનોહર અંગવાળો જવા આવવા લાગ્યો તથા મુશીળા શીજવતી તરફ બહુ પ્રકારના કામવિકાર જતાવવા લાગ્યો. એ સર્વ જોઈને સંતી વિચારવા લાગી. “નિશ્ચયે એ મ્હારું શીયજન ખંડન કરવા ધારે છે, પણ એ મૂર્ખ વિચાર કરતો નથી કે, કેસરીસિંહ જીવતો હોય ત્યાં સુધી તેની કેસર (યાજ) કાણ ચડણ કરી શકે ?” એમ વિચારીને તેણે નિઃશ્વ વિના પણ અક્ષુના ખૂણામાંથી તેના તરફ દ્રષ્ટિ કરી, તેથી તે હર્ષ પામી ચિંતવવા લાગ્યો. “મ્હારું વાંછિત સિદ્ધ થયું; કારણ કે, આ સુમુખીએ મ્હારાં તરફ નજર કરી છે.” એમ ધારી તેણે ફતી મોકલી. તે શીજવતીને જાણને કહેવા લાગી. “જાણ, ત્હારો સ્વામી રાજા સાથે ગયો છે, તેનું કાણ જાણે શું થશે ? ગયો દિવસ ફરી પાછો નહિ આવે; ત્હારું યૌવન લોભ વિના નિઃશ્વ જાય છે.” પછી શીજવતી બોલી. “કુળવાન સ્ત્રીઓને પરપુરુષ સાથે સંગત તો શું, પણ વાર્તાએ કરવી મુક્ત નથી;” પણ પેલી ફતીએ ફરી ફરી કહ્યું. તેથી શીજવતીએ કહ્યું કે, “તેને એક લાસ મુવલું લઈને પાંચમે દિવસે મોકલજો.” ફતીએ જાણને અશેષને એ વાત કહી. અશેષે હર્ષ પામ્યો; ને પ્રયત્નથી અર્ધલક્ષ મુવલું તેણીને મોકલ્યાં.

હવે શીજવતીએ પોતાના શીયજનની રક્ષાને અર્થે એક રામાં એક લાડા ખાટો મોકલ્યો; તેના ઉપર એક નિઃશ્વ

વખતે અરિમહાન રાજાને ચારસોને નવાણું મંત્રી હતા. તે બરાબર પૂર્ણ પાંચસો કરવાની ઇચ્છાથી તેણે પ્રત્યેક નગર થકી માણસોને બોલાવીને એવું પ્રશ્ન પૂછ્યું, “જો મને પાદપ્રહાર કરે તેનો ગો દંડ દરવો ?” સર્વેએ ઉત્તર આપ્યો, “તે માણસનો શિરછેદ કરવો.” આ ઉત્તર રાજાએ માન્ય કર્યો નહીં. ત્યારે શીશવતીની વિઝ્ઞીર્ણ બુદ્ધિથી તે પ્રશ્નનો ઉત્તર અગ્નિ એને જાણી રાજાને કહ્યો, “તે પાદપ્રહાર કરનારને તુપૂર આપવાં.” એવો પોતે ચિંતવેલો ઉત્તર સાંભળીને રાજાએ તેને મુવઆબરજી આપીને ચતોષ્યો, ને તેને બુદ્ધિવાન માન્ય પાતાનો મુખ્ય પ્રધાન કર્યો.

[illegible]

એકદા તે રાત્રી પોતાના નર્મમિત્રો (અમન કરાવનારા મિત્રો) આગળ શીળવતીના શીયજનની પ્રશંસા કરવા લાગ્યો. એટલે કામાંકુર મિત્રે ઈર્ષ્યાથી કહ્યું. “અંચળ નેત્રવાળી સ્ત્રીઓને વળી શીયજનને કેવું ?” તે વખતે લલિતાંગે કહ્યું. “કામાંકુર મિત્રે કહ્યું એ સત્ય છે.” પછી રતિકેલિકે કહ્યું. “એમાં સંશય શો ?” એટલે અચેકે બોલ્યો. “શીયજનનું ખંડન કરવાને હું જઈશ” તે ઉપરથી કૌતુહી રાત્રીએ તેને ધન આપીને મોકલ્યો. એ અચેકે અગાધૂતનો વેપ લઈને ઉત્તમ વસ્ત્ર ધારણ કરી નંદનપુર જઈ શીળવતીના ઘરની. પાસે આસન નાંખીને બેઠો. ત્યાં રહ્યો રહ્યો તે પંચમ રાત્રીનાં ગીત પ્રમુખ ગાતો મનોહર અંગવાળો જવા આવવા લાગ્યો તથા સુશીલા શીળવતી તરફ બહુ પ્રકારના કામવિકાર બતાવવા લાગ્યો. એ સર્વ જોઈને સંતી વિચારવા લાગી. “નિરંજને એ મ્હારું શીયજન ખંડન કરવા ધારે છે, પણ એ મૂર્ખ વિચાર કરતો નથી કે, કેસરીસિંહ હાંવતો હોય ત્યાં સુધી તેની કેસર (યાજ્ઞ) કાણ ચઢણ કરી શકે ?” એમ વિચારીને તેણે વિકટ્ય વિના પણ અક્ષુના ખૂણામાંથી તેના તરફ દ્રષ્ટિ કરી; તેથી તે હર્ષ પામી ચિંતવવા લાગ્યો. “મ્હારું વાંછિત સિદ્ધ થયું; કારણ કે, આ સુમુખીએ મ્હારાં તરફ નજર કરી છે.” એમ ધારી તેણે ફતી મોકલી. તે શીળવતીને જઈને કહેવા લાગી. “બાઈ, મ્હારો સ્વામી રાત્રી સાથે ગયો છે, તેનું કાણ બંદો શું થયે ? ગયો દિવસ ફરી પાછો નહિ આવે; મ્હારું યૌવન લોભ વિના નિર્દુશ બન્ય છે.” પછી શીળવતી બોલી. “કુળવાન સ્ત્રીઓને પરપુર સાથે સંગત તો શું, પણ વાર્તાએ કરવી સુકત નથી;” પણ પેલી ફતીએ ફરી ફરી કહ્યું, તેથી શીળવતીએ કહ્યું કે, “તેને એક લેણ સુવર્ણ લઈને પાંચમે દિવસે મોકલજો.” ફતીએ જઈને અચેકને એ વાત કહી. અચેકે હર્ષ પામ્યો; ને પ્રથમથી અર્ધલગ્ન સુવર્ણ તેણીને મોકલાવ્યું.

હવે શીળવતીને પોતાના શીયજની રક્ષાને અર્થે જોર-રામાં એક તોટા ખાટો બોલાવ્યો; તેના ઉપર એક નિષ્કેવળ

તેણીએ અવસર જાણીને પેલા ચોરાને ફામાંથી બહાર કાઢીને
ચોરામાં આસન ઉપર બેસાડ્યા. તેઓને નંદવરાવીને ચંદનના
લેપ કર્યો. એવામાં રાજા કહેવા લાગ્યા. "અરે મંત્રી! જમવાનું
અમુર થાય છે; અને તમારા ઘરમાં તો રસોઈ પણ કરેલી
જણાતી નથી." મંત્રીએ કહ્યું. "હે રાજન્! મ્હારા ઘરમાં
મ્હારી પ્રિયાને વથ એવા ચાર વક્ષો છે, તે જે જે માગ્યું તે
તે આપશે." પછી રાજા સહપરિવાર જમવા બેઠા; એટલે એ
પક્ષીની પાસેથી રસોઈ માંગી માગીને તેમને જમાડ્યા. તે જોઈ
રાજાએ કહ્યું. "હે મંત્રી! જે આ વક્ષો છે, તે પ્રિય અને
મનગમતી રસોઈ આપે છે, માટે જો તે આપણી પાસે હોય તો
માર્ગમાં રાંધવાની અડચણ વિના સૈન્યને લોજન મળે." મંત્રીએ
કહ્યું. "મ્હારી પ્રિયાને કહીને હું તે તમને આપીશ." પછી
શોળવતીએ પેલા ચોરાને કહ્યું. "જો તમે મ્હારું કહ્યું કરશો,
તોજ તમને છોડીશ." પેલાએ હા કહી; એટલે તેમને પેટીમાં
બેસાડ્યા, અને તેમને કહ્યું કે, "આ પેટી રાજાને આપવાની છે.
રાજા એક પ્રયાણ કરીને મધ્યાન્હે લોજન માગે, ત્યાં સુધી
તમારે બિલકુલ બોલવું નહીં. જો વચ્ચે બોલવાતો મૃત્યુ આપ્યું
જાયજો." તેઓએ હા કહી એટલે એ પેટી ભૂપતિને આપી.
તે તેણે હૃષ્ટી સ્વીકારી. એક પ્રયાણ કરી મધ્યાન્હે રાજાએ
પેટી ઉઘાડી તેમની પાસે રસોઈ માગી. ત્યારે તે બોલ્યા.
"લોજન વિના તો અમારાંજો ગાત્ર શિથિલ થઈ ગયાં છે, તે
તમને તો ક્યાંથીજ આપીએ?" એ સાંભળી તેમના સ્વર
તુરત ઓળખી કાઢી તેમને બહાર કાઢ્યા; અને શોળવતીનું
સ્વરૂપ પૂછ્યું. તેમણે એ સ્વરૂપ નિવેદન કર્યું. તે સાંભળીને
રાજા હર્ષ પામ્યો, અને પાછો આવી શોળવતીના શોળવતની
પ્રશંસા કરવા લાગ્યો. "મ્હારી જ્ઞેન છે" એમ કહીને તેણીને
વસ્ત્રાભરણ આપ્યાં. આ વૃત્તાંત ઉપરથી સર્વ લોકો અમતકાર
પામી બોલવા લાગ્યા, "આ શોળવતી સતીઓમાં એક છે."
પછી અજ્ઞાતેન પોતાની પ્રિયા સતી શોળવતી આમે
સંસાર મુખ જોતરતો ચિરકાળ પર્યંત મુખમાં રહેવા લાગ્યો.

પ્રતિક્રમણમાં કહેવામાં આવતી

પૂર્વાચાર્ય રચિત

ભરતેશ્વરની સન્નિધિ

ની તેર ગાથાઓ ત્રિયે

મો. મુબરીજગણિએ દસ હજાર શ્લોકને આસરે રીકા લખેલી

તેના પંદર હજાર શ્લોકનું મુબરીજી ભાષાન્તર.

ભરતેશ્વર બાહુબળિવૃત્તિ ભાષાન્તર

==
શ્રી વિભાગ

(જેની પાંચ આવૃત્તિ થઈ છે.)

જેમાં ૫૩ ગ્રંથોની હવન કથાઓ આવેલી છે

અને જેનો

જેન ઓળખકેશન બાઈ થર્મિક મિશનના

અધ્યાપકમણે આશરે ૧૮૫૭ સમયે કરેલો છે.

જેની જાણે મુદ્રાગત એવી માથે આવેલા આવેલા

નાથે જગતી સર્વ સદાસી રીકા છે.

તે જરૂર વાંચી.

જા. ૫૧. વિભાગ ૧ ૮-૩

૧૯૧૪ જા. ૫૧. વિભાગ ૧ ૮-૩

૧૯૧૪ જા. ૫૧. વિભાગ ૧ ૮-૩

૧૯૧૪ જા. ૫૧. વિભાગ ૧ ૮-૩

દમયંતીની કથા

સુદામ અને દમયંતી

૧. આ કથાનો અર્થ સમજાવવા માટે

દમયંતી.

શ્રીઓએ અત્યંત વિકટ સમય આવી પડે તોપણ દમયંતીની પટે પતિને ત્યજવો નહીં.

કેશળ દેશને વિષે નિપથ રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને લાવણ્યસુંદરી નામે સ્ત્રી હતી. તેમને અનુક્રમે નળ અને કૂબેર નામે બે પુત્રો થયા. વળી વિદર્ભ દેશના કુંડિનપુર નગરમાં ભગવતરં એવો ભીમ ભૂપતિ રાજ્ય કરતો હતો. તેની પત્ની પુષ્પવતીએ સુસ્વપ્ને સૂચિત એવી એક પુત્રીને જન્મ આપ્યો. આ પુત્રીને પૂર્વના શુભકર્મના ઉદયથી ભાવસ્થળને વિષે સૂર્યના જેવું દેદિપ્યમાન તિલક હતું. છઠ્ઠી જાગરણનો મહોત્સવ કર્યા પછી રાત્રીએ તેણીનું દમયંતી એવું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે દમયંતી પડે આવતાં શોખી, ત્યારે તેણીએ પહેરેલા ગુપ્ત ભૂષણ કરતો નાહ માત પિતાને પ્રમોદ ઉપજાવતો. એમ કરતી રહે એ સૌભાગ્ય જેણીનું એવી તે વૃદ્ધિ પામતી ધર્મ દા

હવે એકઠા નિર્વૃત્તી દેવી શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનની સુવ-
પ્રતિમા દમયંતીને આપીને કહેવા લાગી. “આ દેવ્યાણને
રી એવી પ્રતિમાનું ત્હારે નિત્ય પૂજન કરવું. મહા ઉદય
ક્રમને આપનારી એ ત્હારા ભવનો નાશદસ્ત્રવાણી થશે.”
રથી, દમયંતીએ એ પ્રતિમા લઈને ગૃહદેરાત્રરને વિષે રાખી.

પક્ષ ઉપર જમરની પેઠે અને અંગે ધારણ કરેલું વસ્ત્ર ગંગાના કંઠેલા સમાન શોભતું હતું. આવી સ્વરૂપવતી દમયંતી પ્રતિહાણીએ વર્ણવેલા નજરાજના ગુણોને સાંભળી તથા તેને જોઈ હર્ષ પામી તેના અનુરાગવાળી થઈ. એટલે તેણીએ તેના કંઠને વિષે વરમાળા આંચેપી. દમયંતીએ નળને વરમાળા આંચેપી એટલે જય જયકાર થયો. નિપથ રાજા અને ભીમરાજાએ મળીને પછી તેમનો વિવાહ ઉત્સવ કર્યો.

હવે દમયંતીએ નળ રાજાની સંગાથે જવા વિદાય માગી. ત્યારે તેણીના માતા પિતાએ તેણીને ઉપદેશ આપ્યો. “હે પુત્રી ! તારે પતિને ઘેર જઈ સામુ સસરા આદિ વર્ગનો બહુ વિનય કરવો અને પતિને અનુકૂળ વર્તન રાખવું.” પછી નિપથ રાજા મહોત્સવ પૂર્વક પોતાના નગર બાણી આદ્યો. આગળ ચાલતાં માગને વિષે બહુ અંધકાર બ્યાપી ગયો; તેથી વનને વિષે નિપથ રાજાને યોગ્ય પડ્યું. એટલે પોતાની પ્રિયાને નળે કહ્યું. “હે પ્રિયે ! તારા તિલકને પ્રકટ કર, કે જેથી આ અંધકાર નાશ પામે અને પ્રકાશ થાય,” તે સાંભળીને દમયંતીએ બાલસ્થળને વિષે રહેલા પોતાના તિલકને પ્રકટ કર્યું; એટલે સૂર્ય સમાન તેના તેજથી સર્વ સ્થળ પ્રકાશમય થઈ રહ્યું. એવામાં કાઉત્સગપણે રહેલા એક મુનિ તેમના હીઠામાં આવ્યા. તેમના દેહ સાથે એક હસ્તી પોતાના શરીરને ઘસતો હતો, તોપણ તે મુનિ પોતાના પાનમાં અચળ ઉભા હતા. તેમની પાસે જઈ નળે તથા દમયંતીએ તેમને વંદન કર્યું. તે જોઈ નિપથ રાજા પ્રમુખ સર્વ માણસો તેમની પાસે ગયા ને તેમને ભક્તિ સહિત પ્રદક્ષિણા દઈ વંદન કર્યું. તે વખતે મુનિએ કાઉત્સગ પૂર્ણ કરીને તેમને આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપ્યો. “હેવ ગુરુની પૂજા, દવા, દાન, તીર્થયાત્રા, નવકારાદિનું સ્મરણ, તપ, શાસ્ત્ર સ્વપ્ન અને પરાપકારને માટે મૃત્યુ એ આઠ બાજતો પ્રાણીઓને પોતાના જીવિતનો ધર્મ છે.” દેવતાને અતે નજ રાજાએ અંજલિ જોડીને મુનિને પૂજ્યું, “હે સ્વર્ગ ! આ દમયંતીને

ભાતસ્થળને વિષે આવું તિલક કયા શુભ કર્મને લીધે થયું
 યોગે ?” મુનિએ કહ્યું. “એ સીમ પુત્રીએ પૂર્વ ભવને વિષે એક
 જિનેશ્વર દીક્રા એક, એમ ચોવીથ જિન દીક્રા ચોવીથ આયોગિક
 કર્યાં કર્યાં, અને તે તપના ક્રિયાપનમાં તેણીએ ચોવીથે જિને-
 શ્વરને તિલક કર્યાં કર્યાં. તેના પ્રભાવથી તેણીના ભાતસ્થળને
 વિષે આવું રવિને પણ છતનાડું તેજસ્વી તિલક થયું છે.
 અનુક્રમે તપના પ્રભાવથી એ કલ્યાણનું ભાજન થયો.” મુનિ
 આવી વાણી સાંભળીને બહુ જનો તે વખતે તપધર્મો
 કરવા લાગ્યા.

પાટી નિપથ રાજા પરિવાર સહિત ચોતાને નગરે પહોં-
 ચ્યાં. નગરજનોએ મદોત્સવ કર્યો અને દાન આપનો આપનો
 બુધનિ મહેલને વિષે ગયો. નગર રાજાએ નાના પ્રકારનાં દાન
 આપીને પાનાની કીર્તિને યોગિકિ વિસ્તારી. પટ્ટી નગરને
 રાજ્ય માંથી તથા કુમેરને મુવરાજ પદે સ્થાપી નિપથ રાજાએ
 અંબમ મદલુ કર્યો. અતે તપધર્મો કરી સર્વે ગયો.

દસે ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણ વર્ગને આપના નગર
 રાજાએ વિદ્યાગત પદ્મિત રાજ્ય સદ્ગતી બહુ દેશોને આપ્યા
 એટલે પ્રદાન રાજ્ય એર્ષ કુટિલ આગ્રહરજા. કુમેરને મેનું
 રાજ્ય લેવનું અન થયું. નગરે નિર્મલ વિનવાગે દેવી,
 એટલે પદાએ મેનું આરે મુન રમરનું કયું. રમરની વિદેશેએ
 બહુ રમરે છત્તે થયું નગરે કયું મયે મુન રમર અને મેનું
 મેનું રાજ્ય દરિ મેનું કુમેર મેનું દર્ષે પદ્મીને નગરે કયું
 મેનું દર્ષે મેનું રાજ્ય મેનું મેનું દર્ષે મેનું રાજ્ય મેનું
 મેનું મેનું મેનું મેનું મેનું મેનું મેનું મેનું મેનું

પાટી નિપથ રાજા પરિવાર સહિત ચોતાને નગરે પહોં-
 ચ્યાં. નગરજનોએ મદોત્સવ કર્યો અને દાન આપનો આપનો
 બુધનિ મહેલને વિષે ગયો. નગર રાજાએ નાના પ્રકારનાં દાન
 આપીને પાનાની કીર્તિને યોગિકિ વિસ્તારી. પટ્ટી નગરને
 રાજ્ય માંથી તથા કુમેરને મુવરાજ પદે સ્થાપી નિપથ રાજાએ
 અંબમ મદલુ કર્યો. અતે તપધર્મો કરી સર્વે ગયો.

શ્રમિત થતી ત્યારે તેણીના ચરણને ઢાળતા અને નૃપાતુર થતી ત્યારે પદ્મના પુટને વિષે તેણીને જળ લાવીને પાતા, સત્વનું અપહંન કરતાં છતાં પણ જ્યારે નળ રાજ્ય શ્રમિત થતા, ત્યારે દમયંતી તેના ચરણ આંપવા જતી તેણીને પણ તે નિવારતા. આમ કરતાં કરતાં મધ્યાહ્ન થયો; ત્યારે દંપતીએ કૃષ્ણ મેળવી તેનો આહાર કર્યો ને સાયંકાળે કોઈ ક્ષતા-ગૃહનો આશ્રય લઈ તેમાં રાત્રી વ્યતીત કરી અન્યહા જ્યારે સૂઈનાં તીવ્ર કિરણોથી ત્રાસ પામતાં ત્યારે તેઓ અંધકારમય એવા વનના ગાદ વૃક્ષોનો આશ્રય લેતાં.

એકદા વનને વિષે દમયંતી સરોવરના જળથી પ્રિય નળ રાજાના ચરણ પ્રક્ષાલન કરતી હતી, તે વખતે નળે તેણીનું મ્હાન વદન દેખીને ચિત્તને વિષે વિચાર્યું, “અહો ક્યાં આ પ્રક્ષાલના જેવી સાંઘ્ય પ્રિયા અને ક્યાં આ દુઃખથી પૂર્ણ માર્ગ? ક્યાં તે મારું રાજ્ય અને ક્યાં આ અકથ્ય દુઃખદાયક વનવાસ?” પછી નળ રાજાએ વિદ્યામ લેવાને અર્થે કોઈ મનોહર શિલાતળ ઉપર કેળના પત્રોની શય્યા રચી અને તે ઉપર દંપતી હાથનું ઓરીકું કરી પરમેષ્ઠિ મંત્રનો ઉચ્ચાર કરીને “સુઈ ગયાં; પણ બહુ દુઃખી થયેલો એવો નળરાજા” (દમયંતી નિર્દોષ થયા પછી) ચિંતવવા લાગ્યો. “મહારે અહિં બહુ દુઃખ છે. એક તો વનવાસ, તેમાં જગી દરિદ્રતા ને તેમાં પણ આ પ્રિયા સાથે છે તે પમળંધન છે; મારે તેણીને ત્યજીને જતો રહું” આવો વિચાર કરીને પોતે ધીમેથી જવા તૈયાર થયો, ને પ્રિયાના વસ્ત્રને છેડે આ પ્રભાણે લખતો ગયો. “હે વામાંગી! તારી બાહુએ કુંડિનપુર જવાનો માર્ગ છે અને અહિં કેમુશા દુઃખો છે તેની દક્ષિણ દિશાએ કોયલા નગરી આવેલો છે, મારે હે ગજગામિનિ તને તમે ત્યાં જજો. હું ક્યાંય પણ મારું સુખ મનાવવાને અસમર્થ છું.” એ પ્રભાણે અક્ષરે લખીને નળ રાજા મુઠ દુઃખને લીધે રૂદન કરતો નવા ફરી પાછો વગીને

ઉપકાર કર્યો!" પછી નળ પોતાના અંગને દુઃખ થએલું તેમ
ને વૈરાગ્ય પામી સંયમ લેવાને ઈચ્છાતુર થયો; એટલે પેલો
સર્વ દીવ્ય સ્વરૂપ ધારણ કરીને કહેવા લાગ્યો. " હે વત્સ!
હું તારો પિતા નિવધ છું, વિવાદ ન કર. દીક્ષાના પ્રભાવથી
હું બ્રહ્મદેવલોકને વિશે દેવતા થયો છું. ત્યાં તારું દુઃખ ભેળને
ઉપકાર કરવાને અહિં આવ્યો છું. મેં તને વિરૂપ કર્યો છે તે
એટલા માટે કે, તું એકલો હોવાથી શત્રુઓ તને ઉપદ્રવ કરે
નહી. તારા પૂર્વ ભવના કર્મનાં વિશે તને કેટલોએક કાળ
આપત્તિ રહેશે, પણ અંતે તને ત્રણ ખંડનું રાજ્ય પ્રાપ્ત થશે.
યોગ્ય સમય આવશે ત્યારે તને હું દીક્ષા લેવાનું કહીશ. હમણાં
તું આ શ્રીફળ મહાજી કર, તથા આ કંઠીયો લે; તે તું તારી
પાસે સાંભળે. જ્યારે તારું મૂળ સ્વરૂપ પ્રકટ કરવાની ઇચ્છા
થાય; ત્યારે આ શ્રીફળમાંથી વસ્ત્ર કાઢીને પહેરજો, તથા આ
કંઠીઆમાંથી હીરાકિં આભરણ લઇને તે તું તારે શરીરે
ધારીપજો; એટલે તારું મૂળ રૂપ-પોતાની મેળે પ્રકટ થશે. "

આ પ્રભાણે તે બન્ને વસ્તુઓના મહિમા જણાવ્યા પછી તે દેવ
રોડ્યો. " હે વત્સ! તું અહિંથી સુસુમાર નગરે જા. " ત્યારે
જો કહ્યું. " એનો માર્ગ વિષમ છે માટે આપ મને ત્યાં પહોં-
ંચાડો. " દેવે તેને સુસુમાર નગરની બહાર મૂક્યો; ત્યાંથી તેણે
હી અંદર પ્રવેશ કર્યો.

આ વખતે નગરની અંદર મહા કાળાહળ થઈ રહ્યો હતો.
તે શું છે? એમ મનમાં ચિંતવતો નળ આગળ જાય છે,
સર્માં મહોન્મત્ત થયેલો રાજાનો પદ્મહસ્તી આલાંન સ્તંભને ત્રોડી
ખી વૃક્ષ, મનુષ્ય આદિને છુંદી નાંખતો રસ્તે આવ્યો જતો
જો, તેને તેણે જોયો. આવા હસ્તીને આમ મસ્તી કરતો ભેળને
જાણે કહ્યું. " અરે લોકો! સાંભળો, જે દેહ આને વશ કરવાને
મર્થ હોય, તેને હું જહ્નુ સંપત્તિ આપીશ. " તે સાંભળીને
જાકમી જોયો નળ, હસ્તીનો સન્મુખ રોક્યો. લોકો કહેવા
લાગે, " અરે કપળ! ધરતું રહેવા દે. " પણ એમના નિવારણને

એકલા રાજાએ કુખને કહ્યું, "સૂર્યાષ્ટક રક્ષવતી તેને આપડે છે તો તે એકવાર કરીને જમાડ." એમ તેને આમહુપૂર્વક કહ્યું, ત્યારે તેણે પોતાનો વિદ્યાનું સ્મરણ કરી શાંતિના તાંદુલથી પુર્ણ એક ધાળ નિષ્કાસ્યો; પછી તેમાં તેણે સૂર્યાષ્ટક રક્ષવતી બનાવીને સ્વર્ગને જમાડ્યા. તે ઉપરથી રાજાએ તેને પાંચસો ગ્રામ બક્ષીસ આપ્યાં, પરંતુ તે તેણે લીધાં નહીં, ત્યારે ઈષિપર્ણ નૃપતિએ તેને કરીને કહ્યું. "ત્યારે તું તને જે પ્રિય હોય તે માગી લે." કુખના રૂપમાં રહેલા નળ રાજાએ તે ઉપરથી કહ્યું, "હે રાજા! જેટલી પૃથ્વીને વિષે આપનું શાશન (રાજ્ય) પ્રવર્તે છે, તેટલી પૃથ્વીમાં છૂત, મધ, માંસ આદિનો નિષેધ કરાવો, કારણ કે એ સહુ પાપના મુળ છે." રાજાએ એ વાતની હા કહી અને એ સર્વ વ્યસનનો નિષેધ કરાવ્યો. એમ એ રસોઈમાં રૂપે રહેલ કુખ રાજાનો માનીતો થઈ મુખે રહેવા લાગ્યો.

એકલા એ કુખ સદાવરને તીરે તરવરની છાંયામાં બેઠો હતો, તેમાંમાં કાંઈ એક દેશાવરથી આવેલો પુરુષ તેને સર્વોચ્ચ મુંદર બોધને ગીત ગાતો વાતો કરતો કુખને કહેવા લાગ્યો. હું અનાથ, નિર્લજ્જ ! હુણ્દિ અને આત્માને હલુનાર એવા માણસોની પંકતિમાં નળ રાજાને ચુકું છું, કે જે નળરાજા પોતાની વિશ્વાસુ પ્રેમની બાજન અને સ્નેહવંતી એવી વસુભા (શ્રી) ને વનને વિષે એકલી સૂતી ચુકીને જતો રહ્યો. પણ પોતેજ ત્યાં બળીને કેમ લક્ષ્મ ન થયા ?" એ સાંભળીને કુખ બોલ્યો. "તે વાત તો સારી કાઢી, બાઈ, તું ક્યાંથી આવે છે ? અને નળ રાજાનો વૃત્તાંત ક્યાંથી જાણે છે ?" તેણે કહ્યું. "હું કેડિનપુત્રી વચ્ચે છું, જે દમયંતીની પાસેથી એ વૃત્તાંત મેં સાંભળ્યો છે." કુખે કહ્યું "મેં દમયંતીના ત્યાં મુખીનો પાત તો સાંભળ્યો છે, પણ નળ રાજાએ તેણીને ત્યજી દીધી ત્યાર પછી મું થયું ?" એવો ઉત્તર આપવા લાગ્યો. "વિદ્યાર્થિન્ય રાજાનો પુત્રીને નળરાજા ત્યજીને જતો રહ્યો, ત્યારપછી રાત્રીને અતે

તેણીએ એવું સ્વપ્ન દીકું કે, 'હું' આંતરૂણ ખાવાની છાંછાથી
 વૃક્ષ ઉપર ચઢી, પણ એટલામાં એક હસ્તીએ આવીને તે વૃક્ષ
 ઉંખેડી નાંખ્યું, એટલે હું ભુગી ઉપર પડી, પ્રભાતે બગી પતિને
 ન જોવાથી આમ તેમ દહિં ફેરવી ચિત્તને રિચે વિચારવા
 લાગી. "હે હર્દય ! બળેલી જોવી અને અધાપી તું મું કરવા
 એક પમાટે છે ? કારણ કે, આવી દયાને પ્રાપ્ત થયેલી
 છતાં મહારા પતિ નજરે દેખાતા નથી. અરે ? મહારા
 પતિ મુખ ધોવાને સરિવરે ગયા હશે, કે તેને કોઈ રૂંદ વા
 દાનવ દરી ગયું હશે ? અથવા તે કોઈ અર્થે આ વનમાં ક્યાંય
 ફરતા હશે ?' એમ યોત્તનો આમ તેમ ફરતો જોની પતિને
 ક્યાંય પણ ન દેખાતી તે વિલાપ કરવા લાગી તેજીને ભોળે
 પામે રહેલા પછીનો પણ ફરન કરવા લાગ્યા. એમ કરતાં તેજીને
 મૂર્છા આવી, તે બટુ ઠાળે વળી. અચેનન મળી એટલે તે પતે
 રીંદા સ્વપ્નનો અર્થ વિચારવા લાગી. "મેં જે આંગાનું વૃક્ષ દીકું
 ને તો મહારા પૂજ્ય બર્નાસ; ફળ તે શાલ્યગરમી; વૃક્ષને ઝંખૂવન
 કરનાર જે દક્ષી જોનો તે કુત્રેર. તેણે ફરી અને પછાડી ને
 એમ મૂચરે છે કે, મને મહારા પતિનો વિયોગ થયેલ." આમ
 વિચરી તે પાતાના પૂર્વ જાનો દોષ કાઢી શકી હતી. તેવામાં
 આંધ્ર લુણના ભેટીએ પાતાના વચને પાતળે બહારો. "મૂડીને
 જગમું; તું તેમાં મહારાં ફરતું મનડીશ નહી." આપું વાંડીને
 હમજાંડીએ વિચાર્યું કે, "તું તેના દરવાજાં જ માં, પણ તો
 રહે અને મૂડીને તેને જગુ પાવું છે, જો હવે તું તેને જોયે
 જોયે તિન ને તને જાણ. કારણ કે પતિને જાણ એવે જાણીને
 વિચારું કે જે જાણ છે." એમ વિચારી તરફને વિં
 જગમું જગમું કરતી ને ફરતું જગમું જગમું.

આમ જગમું જગમું કરતી ને ફરતું જગમું જગમું
 કરતી ને ફરતું જગમું જગમું કરતી ને ફરતું જગમું જગમું
 કરતી ને ફરતું જગમું જગમું કરતી ને ફરતું જગમું જગમું
 કરતી ને ફરતું જગમું જગમું કરતી ને ફરતું જગમું જગમું
 કરતી ને ફરતું જગમું જગમું કરતી ને ફરતું જગમું જગમું

મધુલી દમયંતીએ વનને વિશે પ્રેમ દર્શાવે, તે વન મધ્યે તેને
પરિણામ લેવા માતા સમાવ ગણવા લાગ્યા. બુદ્ધિ ગો ભંડુભિ મંત્ર
સંભાન અને વનહસ્તીઓ સિંહણ જેવી ગણવા લાગ્યા. આવ
વનને વિશે જ્યાં પણ, તેવીના શિયળના પ્રલાવથી સિંહ આદિ
હિંસક પ્રાણીઓ તેણીને અત્યંત સહાયરૂપ થઈ પડ્યા.
જેવામાં તેણીએ એક મોટા સાથ લેયો, તેથી સ્વસ્થ થઈને
તેની પાસે ગઈ; એટલામાં તો વિષયો જેમ કામી પુરુષને રૂપે,
તેની રીતે દાર લોકોએ સાથને રાક્યો, એ ઉપરથી તે તેમને
દેવા લાગી. “અરે દાર પુરુષો! જેમ મુવરનો (નાળીએરીની
ટોચ સુધી પહોંચી) નાળીએર લેવાનો ઉદ્યમ નિષ્ફળ છે, તેમ
તમારો ઉદ્યમ પણ અહિં નિષ્ફળ છે.” સાંધને લૂંટવાને તૈયાર
થએલાંઓને આ પ્રમાણે કહી હુંકારથી ત્રાસ પમાડી નસાડી
મૂક્યા. તે જોઈને સાંધપતિ વસંત સહપરિવાર તેણીની પાસે
આવી મહાસતી કુળદેવતાના જેવી બાણતો તેણીને બહુ બહુ
નમન કરવા લાગ્યો. તેણે પૂછ્યું. “હે કલ્યાણિ! આ નિર્જન
વનમાં ભમતી અમારા પૂન્ય યોગે અહિં આવી ચઢી તે હું
કેણ છું?” તેણીએ ઉત્તર આપ્યો. “વિદેશ ગયેલા નળ રાજાની
હું દાસી છું.” એ સાંભળી સાંધ પતિએ તેણીને, ચોતાની
જેન ગણી ચોતાની પાસે રાખી; પણ એવામાં તો અનુક્રમે;
વર્ષાનુ આવી; તેથી સાંધ તો આગળ ચાલી ચકે તેમ નહોતો;
એટલે તેને બહુ દિવસ સુધી વિલંબ થયો, એમ જાણીને સાંધ-
પતિને કદા વિનાશ દમયંતી એકલી આગળ ચાલી નીકળી.
માર્ગમાં એક રાક્ષસ સામે આવ્યો, તેને દમયંતીએ
કહ્યું. “જે હું મને મારીશ તો નિશ્ચે હું મૃત્યુ પામીને નરક-
પ્રતિ પામીશ, અથવા જાણીને બરમ થઈશ.” તેણીનાં આવાં
સંય વચન સવળ કરી સંતુષ્ટ થયેલા રાક્ષસ જોઈયો. “હે સ્ત્રી!
જોલ, તારાં મું અભિષ્ટ કરે?” દમયંતીએ કહ્યું. “આપ
જાન અમે કરો કે મને પતિ સાથે ક્યારે સંયોગ થયો.”
રાક્ષસે કહ્યું. “જાર વર્ષ પછી સંયોગ થશે.” રાક્ષસે કહ્યું.

જન સેવા મંત્રી

જન સેવા સતી

૧૪૦

પતિએ એક મુંદર નગર સ્થાપ્યું. અને તેને વિરે
ઉત્તમ તોરણ-ગચાફ આદિથી યુક્ત એવું એક શ્રી શાંતિનિનનું
મહાન મંદિર બંધાવ્યું. એ નગરનું નામ પાંચસો તાપસો પ્રતિબ્રોધ
પાત્રીને કાવક થયા તે ઉપરથી તાપમ્બુર એવું પાડ્યું. ત્યાં
શ્રી યશોભદ્રસુરિની પાસે વૈરાગ્યવાન થએલા એવા વિમળમતિ
કૃષ્ણપતિએ ચારિત્ર ગ્રંથ લખ્યું કર્યું; તે વખતે તે દેવ શુભ પાસેથી
પોતાનું આયુષ્ય કેટલું બાકી છે? એ જાણીને કૃષ્ણેનો પુત્ર
શિંહકેસરી દીક્ષા લઇને ગિરિશિખર ઉપર આવી રહ્યો. ત્યાં
શુભ ધ્યાન ધ્યાવાથી સિંહકેસરીને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.
તેનો મહિમા કરવાને દેવતાઓ આવ્યા; એટલે ત્યાં દમયંતી,
સાર્થપતિ તથા તાંપસો પણ કેવળીને વંદન કરવા ગયા ત્યાં
તેમણે ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો કે, “પ્રતિ દિન સૂર્યના ગમના-
ગમનથી આપણું જીવન ક્ષીણ થાય છે; બહુ કર્મ ભારથી શુભ
એવા બ્યાપારમાં ને બ્યાપારમાં કાળ વ્યતીત થાય છે તે
જણાતો નથી; જન્મ, જરા, વિપત્તિ તથા મરણને જાણતાં
છતાં પણ ત્રાસ ઉપજતો નથી અને આ મોહમયી પ્રમાદરૂપી
મંદિરાનું પાન કરીને જગત્ ઉન્મત્ત થયું છે.” પછી કેવળીએ
પેલા તાપસો તથા સાર્થપતિ પ્રત્યે કહ્યું. “આ દમયંતી સત્ય
બોલનારી મહાસતી છે અને એ અહંતાની ભક્ત છે.” પછી
સર્વ કર્મ ક્ષય કરીને કેવળી મુનિ ત્યાંજ સુક્ષિત પામ્યા.

ત્યાર પછી ચારણ મુનિ યશોભદ્રને દમયંતીએ પોતાના
પૂર્વ ભવનો સંબંધ પૂછ્યો. તે ઉપરથી તેમણે ઉત્તર આપ્યો
કે, “મમલુ નામનો રાજા હતો તેને વીરમતી નામની સ્ત્રી
હતી. તેઓ એકદા ગ્રામાંતરે જતા હતા, તેવામાં તેમને એક
મુનિ સામા મળ્યા; એ અપદ્મકન થયું, એમ જાણીને તેમને
તેમણે ગાર ધડી સુધી ત્યાં રોકાવ્યા; પણ પાછળથી તેમને
પાપ યાચ્યો એટલે મુનિની ક્ષમા માગી પછી તેમની પાસેથી
ઉપદેશ સાંભળી તેમણે દયાપૂર્વક પાત્રવા માંડ્યો. અનુક્રમે એ
મમલુ મૃત્યુ પામીને નગ ગાળ થયો, અને વીરમતી અષ્ટાવક

તેને દયા આણી છોડાવ્યો, એટલે મુખત્રેએ તેને તેણીને જોખ્યો.
 તે ચોરને દમયંતીએ જોગખ્યો. તે વસંત સાર્થપતિનો સેવક
 હતો. તેને દમયંતીએ પ્રશ્ન કર્યું. તેણે તેનો ઉત્તર આપ્યો કે,
 “બ્યારે તમે તાપસપુરમાંથી એકલાં જતાં રહ્યાં, ત્યારે સાતમે
 દિવસે સાર્થપતિએ આહાર લીધો. એકલા ઉત્તમ રત્ન મુવણું
 ‘મુખત્રે’ લેટલું’ આપીને તેણે કુબેર રાજાને સંતોષ્યો ને પોતે
 ‘પસપુરનો’ સ્વામી થયો. હવે એ વસંતશેખર એહું નામ
 ધારણ કરીને ત્યાં રાજ્ય કરે છે. હું ત્યાં અપમાન પામવાથી
 અહિં આપ્યો ને ઠમ્ સંયોગે મેં રાજાના મહેલની અંદરજ
 ચોરી કરી, તેથી આવી શિક્ષા પામ્યો. તેમાંથી તમે દયા આણી
 મને છોડાવ્યો.” હયાના સ્થાનક એવા તેને પછી દમયંતીએ
 દીક્ષા લેવાનું કહ્યું. તે પ્રમાણે તે લઘુકર્મી હવે દીક્ષા
 મહણ કરી.

એવામાં હરિમિત્ર નામનો કુંડિનપૂરનો બ્રાહ્મણ રાજાની
 રાજ લઇને અંદ્રયશા પાસે આવ્યો; ત્યાં અંદ્રયશાએ પોતાના
 કેકુંબ સંબંધીઓના કુશળ સમાચાર પૂછ્યા, એટલે તેણે કહ્યું.
 “નળ અને કુબેર બન્ને બાધઓ છુત રમ્યા, તેમાં નળ હાર્યા,
 તેથી પોતાની પ્રિયા દમયંતીને લઇને તે વનમાં ગયા, ત્યાં
 પણ તેણીને એકલી સૂતી મૂકીને પોતે અન્યત્ર જતા રહ્યા.
 આવાં વૃત્તાંતથી લીમ રાજા અને પુષ્પદંતી રાણી બહુ દુઃખી
 થયાં છે. તેમણે મને એ બન્નેની શોધમાં મોકલ્યો છે. હું હશે
 હશે ગામે ગામે ફરીને અહિં આવ્યો, પરંતુ મેં તેમને ક્યાંય
 દીઠાં નહી.” આ સાંભળી અંદ્રયશાએ બહુ રૂદન કરવા માંડ્યું
 ને રાજકુળ પણ વિલાપ કરવા લાગ્યું. પછી કુધાતુર થયેલો
 એ હરિમિત્ર વિમ્ દાનયાળાને વિરે ગયો, કે ક્યાં અંદ્રયશાની
 આજ્ઞાથી દમયંતી દાન દેતી હતી; ત્યાં તેણે દમયંતીને દીડી,
 એટલે તે બહુ અકિત રમ્ તેણીને નમન કરીને બોલ્યો. “હે
 દમયંતી! હું ત્હારા માટે ફરી ફરીને શોધ્યો, પણ મેં તને
 ક્યાંય દીડી નહી. આહા! રત્ન તો વરમાંજ હતું ને હું મુદ

તને અતે પિતાએ પુછવા ઉપરથી દમયંતીએ પોતાને વિદેય
 નીકળવું પડ્યું, તેના વૃત્તાંત કહ્યો. પછી બીમ રાજાએ કહ્યું.
 “હે પુત્રી ! તું અહિં મુખમાં રહે, જેમ તારો મનોરથ ચિદ
 રથે તેમ અમે યોજના કરીશું. પછી બીમ રાજાએ હરિમિત્ર
 બ્રાહ્મણને પાંચસો ગામ આપ્યાં ને વળી કહ્યું. “જ્યારે નગરાજ
 આવશે ત્યારે તને અર્ધ રાજ્ય આપીશ.

એકદા દધિપર્ણુ રાજાએ બીમ રાજાની સાથે મત્રી કરવાને
 અર્થે એક દૃત મોકલ્યો. તે બીમ રાજાનો સારો સત્કાર પામી
 હેવા લાગ્યો. “હે દેવ ! અમારા દધિપર્ણુ રાજા પાસે નજ
 રામનો એક રસોઈઓ આવ્યો છે, તેને સૂર્યપાક રસોઈ કરતાં
 આવડે છે. વળી તે હસ્તીને વશ કરવા પ્રમુખ કળાઓ જાણે
 છે.” આ સાંભળી બીમ રાજાએ દમયંતીને પુછ્યું, ત્યારે તે
 હેવા લાગી. “સૂર્યપાક રસોઈ તેના (નજ) વિના અન્ય કોઈ
 વસ્તુ નથી, માટે એ કોઈ વૃદ્ધીકા કે દેવે આપેલા મંત્રથી
 તેની આકૃતિ ગોપવીને રહેલા તમારા જમાઈજ હશે.” તે
 જાણીને બીમ રાજાએ શિખામણુ દઈને એક કુશળ દિવસે
 દધિપર્ણુ રાજા પાસે મોકલ્યો. તે તો તે કુળને જોઈનેજ એક
 પામી ચિત્તને વિષે વિચારવા લાગ્યો. “ક્યાં મુકતાક્ષીની ભ્રાંતિ
 કરાવનારી દમયંતી ! ને ક્યાં દેહધારી લક્ષ્મીનો પુજ હોયની
 તેણે દેવ સ્વરૂપ નગરાજ ! ક્યાં આ કુત્સિત સ્યામ મુખી
 દમયંતી ! ક્યાં દેવપુત્ર અને ક્યાં એરંડો ! ક્યાં માલિક્ય ને
 ક્યાં કાચનો કકડો ! ક્યાં દમયંતી ને ક્યાં આ કુળ ! હા !
 દમયંતીના સર્વ મનોરથ અને શત્રુનાવળી વ્યર્થ છે.” આ
 વખતે નગરાજ “હા ! પરીક્ષક એવા વિધિએ ખાવા દંપતીનો
 વેયોગ કરાવ્યો !” એમ કહીને વિલાપ કરવા લાગ્યો; એટલે
 રાજાએ પુછ્યું. “કેમ તમે નગરાજનું નામ સાંભળીને રૂદન
 કરો છો ?” કુળે કહ્યું. “હું નગરાજનો બ્રાહ્મણ છું, તેથી
 તને ચોક્કસ માય છે. બાઈ ? તે આ કયા દહી, તેથી નીચે ઘ
 ત્તરને ચોગ્ય છે. માટે ચાલ મારા આપાસે.” એમ કહી

દમયંતી

યોજન ફર નીકળી આવ્યા હીએ. આ તો મધ્યમ અશ્વો
ને ઉત્તમ હોત તો તેઓ એક દાયમાં પચાસ યોજન આવ
હોત." પછી એક ફેળેડું આંગાતું પૃક્ષ માર્ગને વિ
ભેદને રાજ બોલ્યો. "હે કુબ્જ ! આ પૃક્ષ ઉપર ઠેટલાં ફે
હશે?" તેણે કહ્યું "આપજ તે ફળની સંખ્યા કહો." રાજાએ
કહ્યું. "એના ઉપર અઢાર હજાર ફળ છે" તે ઉપરથી કુબ્જે
સુષ્ટિધાતથી સર્વ ફળ પાડી નાંખીને ભૂમિ ઉપર પડેલાં તે ગણી
લેયાં, એટલે બરાબર તેટલાંજ થઈ રહ્યાં, એટલે રાજાએ કહ્યું.
"ને આ પ્રમાણે કીડા કરતા જઈશું તો પહોંચવું અશક્ય
થઈ પડશે." ત્યારપછી રાજાએ કુબ્જ પાસેથી અશ્વચલન વિદ્યા
અંદણુ કરી, અને તેને ફળગણન વિદ્યા આપી. હવે રથ સૂર્યની
પેઠે ઉતાવળથી ચાલવા લાગ્યો. અને નગરીની બહાર આવી
પહોંચ્યો. સર્વ રાજાઓની સાથે અને પશુ ઉત્તમ ઉતારે
આપ્યો; અને તેવું યથોચિત ગૌરવ કહ્યું.
પછી દધિપથું રાજાને ઉતારે સૂર્યપાક રસંવતી થઈ
લઈ દમયંતીએ તે કોઈ દાંસી પ્રમુખની મારફતે સિકાને
વિષે મંગાવો. તે આસ્વાદન કરીને બોલી. "કુબ્જ નજ રાજાજ
છે; તે ફક્ત રૂપપરાવર્તિની વિદ્યાના બળથીજ પોતાનું સ્વરૂપ
બદલીને રહ્યો છે." આમ વિચારીને તે સુખાસનમાં બેસી
સ્વયંવર મંડપને વિષે આવી; ત્યાં પ્રતિહારિણી પ્રત્યેક નૃપતું
વર્ણન કરવા લાગી, પણ તે દમયંતી તો તે સર્વને મૂકીને
આગળ ચાલવા લાગી. ત્યારે લોકો બોલ્યા. "આને આ રાજા-
ઓમાંથી એક પણ રચતો નથી; તો એ શું કરશે? એ જણાતું
રમાળ આરોપી. લોકો હાહાકાર કરવા લાગ્યા. "અહો ! આ
શું કર્યું ? તેણે તો કુબ્જને અંગીકાર કર્યો !" પછી
જાણ્યા છે; આપનું સ્વરૂપ હવે પ્રગટ કરો. આપ તો આશ્ચ-
ર્યપટ્ટક છો." એ સાંભળીને તેણે પોતાનું

તેને (નગ શબ્દને) આસન ઉપર બેસારી અંજળી ભેરીને કહ્યું.
 "આ મ્હારું રાજ્ય તમારું છે; દુઃખ ટળીને હવે સર્વ સખતિ
 પ્રાપ્ત થઈ છે, માટે તમે તેનો ચલાવવો ઉપભોગ કરો; અમે તો
 તમારા આ દેશના સેવા કરનારા છીએ." તે વળતે વળી હથિ-
 પત્તું પણ મંજાવત થઈ નમન કરી નગને કહેવા લાગ્યો. "તે
 શબ્દ! મેં અસાનપણથી તમારી પાસે સ્મોઈ કરાવવાનું નીચ
 કાર્ય કરાવ્યું છે, માટે મારો અપરાધ क्षમા કરો." "

એકલા કોઈ દેવે આકાશ યત્રી આવીને હમયંતીને કહ્યું.
 "હે દેવિ! તને યાદ છે? હું જનમાં તાપસ્ય હતો, ત્યાં તે
 મને પ્રતીબોધીને સમકિત મુજ બારવત મદલુ કરાવ્યાં હતાં.
 બે હું તાપસ્ય અનુક્રમે ચારિત્ર લઈને સૌપર્થ દેવલોકે કેમર
 નામનો દેવતા થયો છું. હમણાં ઉપભારિજો જાણીને બહિં
 આવ્યો છું. તુ મ્હારી ધર્મચુક્ર છે, માટે તને હું નમન કરું
 છું." એમ કહીને તે દેવતા ત્યાં સાત કોટી મુર્તિની મુર્તિ
 કરી પાતાને રજાને બેઠો.

હવે માર્ગ મજાને મળીને નગનો રાજ્યાભિષેક કર્યો,
 થઈ નગ રાજા બનું નેચ્ય લઈને કેશવ નગરી બહો આવ્યો.
 ત્યાં થઈ કુત્ર મોહનીને પુરેને કહેવાયું છે, "હવે તુ મારી
 માત્રી થુંક થમ; બહિં મેં હું તને દાદીશ." એ ઉપરનો કુરુક
 ભેદી માર્ગ થુંક થયો, તેમાં તે દાદે કોલે જન રાજાને પોતે
 પિત્ર તુ રાજ્ય મદલુ કરું અને પુરેને મુરગજ કર્યો.

એકલા કોલે નિરવ વજર ને મુતુ પાનેને વચન
 દેવતા થઈ, તેણે ક્યારે કો અર્થને કરા. "હે જાણી
 રાજાને અર્થ નગરને; તે મારે હવે મધ્યમ પ્રકાર કરું તે
 હજારો જનને મુતુ નમન, પુરેને રાજ્ય ને પુરે અને
 હમણાં બહિં રીક રીકે. અ - અવરત રીકે મરતને
 પિત્ર પુરે નામને દેવતા થઈ ઉપરનો વજર રીક પાત્રિ
 કુરુકને કો માર્ગ ને ત્યાં વજરેની વળી જનવદી થઈ
 અર્થ કુરુકને અ - મારે વજર વચનને મરતને મુતુક અવર-
 આર્થ ત્યાં અવરત ને રા - કરે કરે કરવ ને કરે.

દમયંતીની કથા

દમયંતી અને રાક્ષસ.
શ્રી મેધા દીરજા સંસ્કૃતી.

Lalitha Art. Bombay, 2

પુષ્પચુલા

નિત્યે ભાવપૂર્વક ગુરુ સેવા કરનાર પ્રાણી અવશ્ય માન્ય મળવે છે.

ગંગા નદીના તટ પર પુષ્પભદ્ર નામે નગર હતું. ત્યાં પુષ્પકેતુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને પુષ્પાવતી નામે રાણી હતી. તે રાણીને એકદા બે બાળક સાથે પ્રસન્ન્યા. તેમાં એક પુત્ર હતો અને બીજી પુત્રી હતી. તે બંનેનાં નામ પુષ્પચુલ અને પુષ્પચુલા રાખ્યાં હતાં. સાથે રમત ગમત કરતાં અને મોટાં થતાં તે બંને બાળકોને જોઈને રાજાને એકવાર વિચાર થયો કે જો બાળકો લગ્નના કારણે જુદાં પડશે તો તેઓનો સ્નેહ ખંડિત થતાં તેઓ મુંઝાઈને મૃત્યુ પામશે-હુરી મરશે. વળી હું પણ તેઓનો વિયોગ સહન કરી શકીશ નહિજ. એટલા માટે તેઓ બંનેનો પરસ્પર લગ્ન સંબંધ કર્યો હોય તોજ ઠીક થાય. એવા વિચારે તેણે રાજ સભામાં મંત્રીને સર્વ સન્મુખ પ્રકટપણે પૂછ્યું કે “અંતપુરમાં જે રત્નો ઉત્પન્ન થાય તેનો સ્વામિ કોણ?” મંત્રીએ જવાબ દીધો જે “આપજ તેના સ્વામિ કહેવાઓ.” આ ઉપરથી તેણે પુત્ર પુત્રીનો પરસ્પર વિવાહ કર્યો: આ વર્તમાન વ્યવહાર વિરૂદ્ધ દૃત્યથી રાણી યજ્ઞોજ્ઞ એક પામી; તેથી વૈરાગ્ય પામીને મત ધારણ કર્યું; તિમ તપશ્ચર્યા કરીને તેરાણી મૃત્યુ પામીને સ્વર્ગને વિષે દેવતાપણે વતપત ૧. પુષ્પકેતુ રાજા પણ મૃત્યુ પામ્યો; ૫૩ પુષ્પચુલે રા

પુષ્પચુલા

નરમોદિ સ્વરૂપ સમભય છે." તે વેળાં પુષ્પચુલાએ પૂ-
"હે ભગવન્! નરક ગતિ દયા કરમંથી પમાય છે?"
શુભાસો કયો છે "મહા આરંભથી, મહા પરિવ્રજથી, ગુરુનિ-
પચેન્દ્રિય છવના પાતંથી અને માંધ પ્રશ્નોત્તરમાં પાપંદીઓએ
પામે છે. સ્વર્ગના મુખ સંબંધી પ્રશ્નોત્તરમાં પાપંદીઓએ
બુદ્ધિ "ઉત્તમ પકવાન, દ્રેષ્ટ પટકુળ, અનુકુળ વાહન વિષે
પ્રાંસિ એજ સ્વર્ગ" કહેવાય. ગુરુએ કહ્યું છે "સમ્યક્
આશયેવો એવો જાર મત રૂપ ગૃહસ્થ ધર્મ છે પાંચ મહ-
રૂપ યતિ ધર્મ તેના સેવનથી જાર દેવલોકના મુખ પ્રાપ્ત
છે, સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે કે, પહેલા સૌધર્મ દેવલોકમાં જાર
લાખ વિમાન, ત્રીજા સનતકુમાર દેવલોકમાં જાર લાખ વિ-
માન મંદિર દેવલોકમાં આઠ લાખ વિમાન, પાંચમા બ્રહ્મા
લોકમાં ચાર લાખ વિમાન, છઠ્ઠા લોક દેવલોકમાં પચાસ હજાર
વિમાન, સાતમા મહાશુક દેવલોકમાં ચાલીસ હજાર વિમા-
ન આઠમા સહસ્રાર દેવલોકમાં છ હજાર વિમાન, નવમા આ-
નને દશમા પ્રાણી એ દેવલોકમાં મળીને ચારશે વિમા-
તેમજ અગીઆરમા આરણ્ય અને જારમા અચ્યુત એ જે દે-
વલોકમાં મળીને ત્રણસે વિમાન છે. શ્રેષ્ઠ મુકુટનું ધારણ કરવું
ઉપવૃત્ત અને ચંચળ કુંડળાદી આભૂષણો પ્રાપ્ત થવાં અને ઐશ-
વ્ય હસ્તિ પર સ્વારી કરવી એ ઇંદ્રની રિતિ સમાન છે."

રાણીએ પ્રતિજ્ઞા પાગી દીક્ષા માટે રાજ પાસે આસ-
માગી. રાજાએ કહ્યું "તારો વિયોગ હું રાજ માત્ર પણ સહી
શકીશ નહિ; માટે દીક્ષા લેઈને તું ઘરમાં રહે અને શુદ્ધ આહાર
મહણ્ય કર." પતિનું વચન અગીકાર કરીને તેણીએ દીક્ષા લીધી.
પતિગૃહે રહી બેતાળીય દોષ રહિત આહાર લેવા લાગી.

શાસ્ત્રના ઉપયોગથી "મહોટો દુષ્કાળ પડશે." એવું જાણ્યા
છતાં અતિકા પુત્ર આવ્યા અચ્છિને લીધે અન્ય દેશ વિહાર
કરી ચકયા નહિ. પુષ્પચુલા ગુરુને શુદ્ધ આહાર પાટી લાવી આપવી.
ઉત્તમ સેવા ધર્મને લીધે કાપક મેળીએ અલગથી એ મહાસતીને

કેવળજ્ઞાન થયું; તોપણ તેણીએ ગુરૂની વૈયાવચ્ચ ત્યજી નહિ.
 એકઠા વરસાદ આવતો હતો ત્યારે પણ તેણીએ ગુરૂને આહાર
 આપી આપ્યો; ત્યારે ગુરૂએ પૂછ્યું કે “હે યત જ્ઞાની વત્સે ?
 વરસાદ છતાં તેં આહાર કેમ આપ્યો ?” તેણીએ કહ્યું કે,
 “જ્યાં જ્યાં અચિત્ત અપકાષ (પાણી) હતું ત્યાંથી યત્ને કરીને
 હું તર્પ આપી છું.” ગુરૂએ કહ્યું કે “તેં અચિત્ત પ્રદેશ કેવી
 રીતે જાણ્યો ? ઉત્તર-“જ્ઞાપના પ્રસાદથી.” ગુરૂએ પૂછ્યું કે
 “એ જ્ઞાન પ્રતિપાતિ છે કે અપ્રતિપાતિ છે ?” ઉત્તર “અપ્રતિ-
 પાતિ-કેવળજ્ઞાન.” (સ્પીર રહે તેવું.) એવું જાણીને ગુરૂએ ઊઠી
 ઉભા થઈને મિશ્રાકૃત્ય કર્યું. “જઠા, મહેં કેવળીની જ્ઞાપનાના
 કરી ?” એમ વારંવાર કહીને આત્માની નિંદા કરી. ૫૫ી
 આખીને તેમણે પૂછ્યું કે “હું સિદ્ધિ પામીશ કે નહિ ?” ઉત્તર
 પ્રજ્ઞો કે “આપણીને મંત્રા નથી ઉતરનાંજ કેવળજ્ઞાન થયે”
 ૫૬ી તેણી એણે મળે. દાનિ ધો પ્રાપ્ત્યુતાની કથા.

પ્રભાવતી

નિત્ય દેવ સેવા કરનાર પ્રાણી પ્રભાવતીની જેમ જરૂર મોક્ષ પામે છે.

સિંધુ પ્રદેશનાં આબૂપણુરૂપ વીતલય નામના નગરને વિષે ઉચ્ચ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને એકા રાજાની પુત્રી પ્રભાવતી નામની પદ્મરાણી હતી. તે નગરમાં કુમારનંદી નામનો નિમ્ન લોકુપી સોની રહેતો હતો. તે સોનીને એકલા બે દેવીઓનાં કર્મ થયા તે વખતે તેણે તે દેવીઓને પૂછ્યું કે આપ કોણ છો ?” દેવીઓએ ઉત્તર આપ્યો કે, “અમે પંચશીલદ્વીપમાં રહેનારી હાસા અને પૃહાસા નામની દેવીઓ છીએ. જો તારે અમારી સાથે લગ્નની ઇચ્છા હોય તો તું અમારે ત્યાં આવ અને અમારો પતિ થા.” એવું કહીને તે દેવીઓ ગઈ. તેઓના ગયા પછી તે સુવર્ણકાર પણ તેઓનો પતિ થવાની ઇચ્છાએ કોઈ પુરુષની મંજાએ નાવમાં બેસીને સમુદ્રમાં આદ્યો. રસ્તે તેણે સોળતીને પૂછ્યું કે, મને હાસા-પૃહાસા દેવીઓનો યોગ કેવી રીતે થયો ?” એલા સોળતીએ ઉત્તર આપ્યો જે “સામે દેખાતા પર્વતને કાઠિ એક મ્હોટું વૃક્ષ છે. તેની હેઠળ નાવ ભાય કે તુરત જે સાહસિક ચર્મને યાજાને દસ્તવડે મૂકણ કરી રાજે, અને પછી રાત્રે ત્યાં બારંડ પક્ષી વિધામાયે” આવે છે તેના ચરણે વળગી રહે તે ત્યાં મૃત્યુ પામીને તે દેવીઓનો પતિ થાય.” એલા સોળતીનું આનું વચન સાંભળીને તે સોની

